MEB ORTAÖĞRETİM TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTAPLARINDA YER ALAN HİKÂYE VE ROMAN METİNLERİNİN KÜLTÜREL UNSURLARI BARINDIRMA VE KÜLTÜREL AKTARIM YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Seyhan BAYRAM

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

2023

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BİLİM DALI

MEB ORTAÖĞRETİM TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTAPLARINDA YER ALAN HİKÂYE VE ROMAN METİNLERİNİN KÜLTÜREL UNSURLARI BARINDIRMA VE KÜLTÜREL AKTARIM YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

(Examination of Ministry of National Education Secondary Education Turkish Language and Literature Texts in Terms of Housing Cultural Items and Cultural Transfer)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seyhan BAYRAM

Danışman: Doç. Dr. Mesut BULUT

Erzurum

Aralık, 2023

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Seyhan BAYRAM tarafından hazırlanan "MEB Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâye ve Roman Metinlerinin Kültürel Unsurları Barındırma ve Kültürel Aktarım Yönünden İncelenmesi" başlıklı çalışması 15/12/2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Doç. Dr. Ahmet AKÇAY	
	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	…….....
Danışman:	Doç. Dr. Mesut BULUT	
	Atatürk Üniversitesi	…….....
Jüri Üyesi:	Abdulkadir KIRBAŞ	
	Atatürk Üniversitesi	…….....

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “MEB Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâye ve Roman Metinlerinin Kültürel Unsurları Barındırma ve Kültürel Aktarım Yönünden İncelenmesi” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

15/12/ 2023

Seyhan BAYRAM

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca bilgisi ve tecrübesiyle bana yol gösteren değerli danışman hocam Doç. Dr. Mesut BULUT'a,

Lisans ve Yüksek Lisans eğitim sürecinde kendilerinden hayata dair her konuda ders aldığım kıymetli hocalarıma,

Bu zorlu süreçte hep yanımda olan kardeşlerime ve eşime teşekkürlerimi sunarım.

Seyhan BAYRAM

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEB ORTAÖĞRETİM TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTAPLARINDA YER ALAN HİKÂYE VE ROMAN METİNLERİNİN KÜLTÜREL UNSURLARI BARINDIRMA VE KÜLTÜREL AKTARIM YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Seyhan BAYRAM

Aralık 2023, 94 sayfa

Amaç: Bu çalışmada amaç, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okullarda okutulan Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında bulunan hikâye ve roman metinlerinin kültürel unsurları barındırma ve kültürel aktarım yönünden incelenmesi; Türk kültürüne ait ögelerin ilgili ders kitaplarında ne ölçüde yer aldığının belirlenmesi, Millî Eğitim Bakanlığı 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı hedef boyutuna uygunluğunun incelenmesidir.

Yöntem: Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak nitel araştırma yönteminin "doküman incelemesi" tekniği kullanılmış ve ilgili ders kitaplarındaki metinler Sedat Veyis ÖRNEK'in "Köy-Kent Monografisi (2016)" esas alınarak tasnif edilmiş ve bu şekilde incelenmiştir. Verilerin analizinde "içerik analizi" kullanılmıştır.

Bulgular: Bu çalışma kapsamında Ortaöğretim TDE ders kitaplarındaki 35 hikâye ve roman metni kültürel unsurlar ve kültürel aktarım bakımından incelenmiştir. İnceleme sonucunda 19 başlıkta toplam 1505 adet kültürel öge tespit edilmiştir. En çok karşılaşılan kategori adlar kategorisidir (285); en az karşılaşılan kategori ise halk müziği çalgıları (1) ve dernekler ve kuruluşlar, yardımlaşma ve dayanışma (1) kategorisidir. En az kültürel öge 154 adet ile 9. sınıf; en çok kültürel öge 608 adet ile 12. sınıf TDE ders kitabında tespit edilmiştir.

Sonuç: Millî, manevi değerleri gelecek nesillere aktarmak eğitim politikasının temelini oluşturur. Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki hikâye ve roman metinleri, kültürel unsurları barındırma bakımından incelenmiş ve 9. sınıfta okutulan metinlerde 154, 10. sınıfta okutulan metinlerde 288, 11. sınıfta okutulan metinlerde 455, 12. sınıfta okutulan metinlerde ise 608 adet kültürel öge tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk dili ve edebiyatı, kültürel unsurlar, kültürel aktarım

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

EXAMINATION OF MINISTRY OF NATIONAL EDUCATION SECONDARY EDUCATION TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE TEXTS IN TERMS OF HOUSING CULTURAL ITEMS AND CULTURAL TRANSFER

Seyhan BAYRAM

December 2023, 94 Pages

Purpose: The aim of this study is to examine the story and novel texts in the Ministry of National Education Secondary Education Turkish Language and Literature textbooks taught in schools in the 2021-2022 academic year in terms of containing cultural elements and cultural transfer; It is aimed to determine the extent to which the elements of Turkish culture are included in the relevant textbooks and to examine the compliance with the target dimension of the Ministry of National Education 2018 Turkish Language and Literature Curriculum.

Method: Qualitative research method was used in the study. The texts in the related textbooks, "Village-City Monography", in which the "document analysis" technique of the qualitative research method is used as the data collection tool, has been classified and run in this way. "Content analysis" was used in the analysis of the data.

Findings: Within the scope of this study, 35 story and novel texts in secondary education Turkısh language and literature textbooks were examined in terms of cultural elements and cultural transmission. As a result of the examination, a total of 1505 cultural elements were identified under 19 titles. The most common category is the category of nouns (285); the least encountered category is folk music instruments (1) and associations and organizations, cooperation and solidarity (1). 9th grade with at least 154 cultural items; the most cultural element was identified in the 12th grade Turkısh language and literature textbook with 608 items.

Conclusions: Transferring national and moral values to future generations forms the basis of education policy. The story and novel texts in the secondary school Turkish Language and Literature textbooks were examined in terms of containing cultural elements and 154 cultural elements were identified in the texts taught in the 9th grade, 288 in the texts taught in the 10th grade, 455 in the texts taught in the 11th grade, and 608 in the texts taught in the 12th grade. has been done.

Keywords: Turkish language and literature, cultural elements, cultural transfer

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI I
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI II
TEŞEKKÜR III
ÖZ IV
ABSRACTH V
İÇİNDEKİLER VI
TABLOLAR DİZİNİ VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ IX
KISALTMALAR X
BİRİNCİ BÖLÜM 1
Giriş 1
Araştırmanın Amacı 6
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi 7
Araştırmanın Sınırlılıkları 8
İKİNCİ BÖLÜM 9
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar 9
Kültür 9
Kültür Aktarımı 11
Hikâye ve Roman Metinlerinin Kültür Aktarımındaki Yeri 12
Kültür Aktarımında Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi 13
İlgili Araştırmalar 14
Araştırmanın Yaygın Etkisi 16
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 17
Yöntem 17
Araştırma Yöntemi 17
Araştırma Deseni 18

Veri Kaynağı 18
Veri Toplama Teknikleri 19
Verilerin Analizi 19
Geçerlik ve Güvenirlik 21
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 23
Bulgular 23
9. Sınıf Hikâye Metinleri 23
9. Sınıf Roman Metinleri 25
10. Sınıf Hikâye Metinleri 29
10. Sınıf Roman Metinleri 34
11. Sınıf Hikâye Metinleri 41
11. Sınıf Roman Metinleri 45
12. Sınıf Hikâye Metinleri 52
12. Sınıf Roman Metinleri 57
BEŞİNCİ BÖLÜM 68
Tartışma ve Sonuç 68
Öneriler 72
KAYNAKÇA 75
ÖZ GEÇMİŞ 78

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. *Veri Kaynağı*.....18

Tablo 2. *9. Sınıf Hikâye Ünitesi Metinleri ve Yazarları* 23

Tablo 3. *9. Sınıf Roman Ünitesi Metinleri ve Yazarları* 25

Tablo 4. *9. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögelerin Gösterimi*.....27

Tablo 5. *10. Sınıf Hikâye Ünitesi Metin ve Yazarları*.....29

Tablo 6. *10. Sınıf Roman Metinleri ve Yazarları*.....34

Tablo 7. *10. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögeler Gösterimi*.....39

Tablo 8. *11. Sınıf Hikâye Metin ve Yazarları* 41

Tablo 9. *11. Sınıf Roman Metin ve Yazarları* 45

Tablo 10. *11. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögeleri Gösterimi*.....49

Tablo 11. *12. Sınıf Hikâye Metinleri ve Yazarları*.....52

Tablo 12. *12. Sınıf Roman Metinleri ve Yazarları*.....57

Tablo 13. *12. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögeleri*.....63

Tablo 14. *9,10, 11, 12. Sınıf TDE Ders Kitapları Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögeleri* 66

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. *9. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögelerin Dağılımı* 28

Şekil 2. *10. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögelerin Dağılımı* 40

Şekil 3. *11. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögelerin Dağılımı* 51

Şekil 4. *12. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögelerin Dağılımı* 65

Şekil 5. *9,10,11, 12. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögelerin Dağılımı* 67

KISALTMALAR

Akt. **:** Aktaran

MEB **:** Millî Eğitim Bakanlığı

TDE **:** Türk Dili ve Edebiyatı

TDEÖP **:** Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

vd. **:** Ve diğerleri

vs. **:** Vesaire

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Kültür, insanın ortaya çıkardığı eserler bütünüdür. Kültür, maddi kültür ve manevi kültür olmak üzere ikiye ayrılır. Maddi kültür; bir milletin yararlandığı her türlü eşya olarak tanımlanabilir. Ziya Gökalp bu kültür için medeniyet tanımında bulunmuştur. Manevi kültür ise bir milletin en başta dili, edebiyatı, sanatı, bilimi, felsefesi, halk inançları ve halk kültürü, örf ve adetleri, ahlak kuralları, normları, düğün şekilleri, yemek yeme şekli gibi daha soyut kavramlar olarak tanımlanabilir. Ziya Gökalp bu kültür için ise hars tanımında bulunmuştur. Maddi ve manevi kültür arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Manevi kültürün olmazsa olmaz ve birincil unsuru dildir. Çünkü dil kültür öğelerinin hepsini kapsamaktadır. Bununla birlikte dil ile kültürün bütün unsurları yeni kuşaklara aktarılır. Buna paralel olarak dili yozlaşmış bir milletin özünü yitireceği de düşünülür. Kültür emperyalizmi bozmak istediği kültürün öncelikle diline yoğunlaşarak onu yozlaştırmak ister. Dil yozlaştığı zaman Konfüçyüs'ün deyimiyle adalet sistemi, adetler, alışkanlıklar da bozulur (Arslanoğlu, 2013, s. 18).

Her toplum ya da devlet varlığını devam ettirmek için kendi içinde birlik ve beraberliğe ihtiyaç duyar. Aynı ülke toprakları içinde yaşayan insanların bir arada olmalarını sağlayan olgu millî birlik ve beraberliktir. Bu birliği temelde tutan güç ise şüphesiz eğitimdir. Eğitimle topluma aktarılan kültürel değerler toplumda millî bilincin oluşmasını sağlar. Toplum, kültür ve kültürün aktarıcısı olan dil birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Toplum, kültürü oluşturur; bu oluşan kültürün taşıyıcısı ise dildir.

Milletlerin atalarından öğrendiği ve kendinden sonraki nesillere öğrettiği adetler, gelenekler, görenekler ve alışkanlıkların tamamı olan kültür, toplumsal hayatın bileşkesidir. Toplumlar öteden beri öğrendiği kültür unsurlarını geleceğe aktarma sürecinde, yaşadıkları anın gereklilik ve uygarlaşma seviyesine göre farklılık gösterebilirler. Her milletin kültür unsurları ne kadar farklı olursa olsun esasında birbiri ile aynı değere sahiptir. Toplumsal yaşamdaki ilerleme kültür için geçerli değildir. Çünkü kültür sistemleri ilkel de kalmış olsa uygar bir topluma da ait olsa kendi milletine özgü unsurları barındırır. Kültürün en belirgin özelliği olan özgür olması ve farklılıklar içermesi bütün gelişmişlik düzeyleri için aynı öneme haizdir (Çeçen, 1996, s. 13).

Halk kültürü ait olduğu kültürün en önemli kısmını oluşturmaktadır, asırlar öncesinden nesilden nesile aktarılarak da günümüze kadar gelmiştir. Sözlü ortamda oluşan halk kültürü ürünlerinin temelinde içinde bulunduğu topluma ait değer yargıları ve yaşam biçimi mevcuttur. Halk kültürü ürünleri oluştuğu toplumun genel kabul görmüş ortak değerleridir. Türk halk kültürü ürünleri Tük milletinin, Türk toplumunun yaşamındaki duyuş ve düşünüşü ifade eder. Halk kültürü ürünleri toplumun olaylara bakış açısını, yaşam tarzını, gelenek ve göreneklerini, düşünce yapısını içinde barındırır (Artun, 2020, s. 158).

Folklor yani halk kültürü; bir milletin yaşam tarzını, duygu, düşünce ve değerlerini yansıtır. Ait olduğu toplumun yaşam biçimini, hayat felsefesini, olaylara, durumlara bakış açısını ifade eder ve bunun kuşaklara aktarılması her toplum için çok elzemdir. Asırlar öncesinden günümüze kadar ulaşmış millî değerlerimizi biz de sonraki kuşaklara aktarmalıyız. Günümüzde teknolojik gelişmelerin ve teknoloji kullanımının hızlı bir şekilde artması gelecek kuşakların millî değerler ve millî kültürden uzak yetişmesine sebep olmaktadır. Toplumsal yozlaşma yaşanmakta ve toplum millî kültürden uzaklaşmaktadır. Her alanda yaşanan kültürel yozlaşmayı önlememiz ve küreselleşen dünyada varlığımızı koruyabilmemiz için kültürel ürünlerimizi gelecek nesillere aktarmamız gerekmektedir. Bu aktarım da ancak eğitim yoluyla mümkündür.

Kültürü, toplum oluşturur. Toplumu oluşturan en küçük birim ise ailedir. Birey ailede şekillenir, kültürel aktarım ilk olarak en yakın çevre olan ailede başlayıp daha sonra okulda devam eder. Bu nedenle ailedeki ve okuldaki kültürel aktarım çok önemlidir.

Aile, insanlara ve toplumsal yaşantıya temas eden bir müessese olmakla birlikte insanlardan ve sosyal hayattan beslenen bir toplumsal müessesedir. Geçmişten günümüze vuku bulmuş bütün değişim ve gelişimler aile içerisinde bulunmaktadır. Bu değişim ve gelişimlerin aile üzerinde bazen olumlu bazen de olumsuz, bazen ise her iki durumu da içeren sonuçlar doğurmuştur. Her millette oluğu gibi Türk milleti için de aile hem tesir altında kaldığı hem de tesir ettiği unsurlar ile bazı değişikliklere maruz kalmıştır (Yaşar Ekici, 2014, s. 220).

Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, insan yaşamına sürekli olarak etki etmekte görece insanlığı daha gelişmiş yaşam standartlarına kavuşturmaktadır. Ancak aynı resme başka bir göz baktığında, insanların her geçen gün kalabalıklar içinde giderek daha fazla yalnızlaştığını, daha güvensiz hâle geldiğini ve yetiştiği kültürün tarihsel birikiminden uzaklaştığını görebilir. Ailenin kültür aktarma işlevi dünya düzenindeki değişimlerle farklılaşmıştır. Geleneksel aile bireyin kültürlenmesi işlevini görece daha başarılı bir şekilde yerine getirirken modernlik kavramı aileyi geleneksel özelliklerinden uzaklaştırmış bu da yeni nesillerin kültürlenmesini bir soruna dönüştürmüştür. Birey kaynaklı çekirdek ailelerin

üyelerinin çalışma şekilleri, aile üyelerinin rollerinin ekran ya da benzeri iletişim araçlarına kaymasına yol açmıştır. Aile üyelerinin birbirleriyle geçirdikleri ya da birbirlerine ayırdıkları zaman azalmış, aynı mekânda yaşayan insanları birbirlerinden uzaklaştırmıştır. Aile yapısının değişmesi ve aile içinde çocuğa ayrılan nitelikli zamanın giderek azalması, aile büyüklerinin çekirdek aile içinde kendilerine yer bulamaması halk kültürünün aktarımı açısından ciddi bir soruna dönüşmüştür. Bununla beraber küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak halk kültürünün temellerini sarsan dış kaynaklı kültürel kalıplar etkin iletişim kanalları marifetiyle çocuk zihinlerine işlenmeye başlamıştır. Çocuklar iletişim araçları aracılığıyla, çoğu zaman kontrolsüz biçimde kendilerine ulaşan içerikleri, kültür unsurları olarak kazanmakta, bu yolla kendi kültürüne tamamen zıt olabilecek bir davranışı üretebilir hâle gelmektedir (Karadağ, 2013, s. 367).

Özellikle son yıllarda küresel çapta meydana gelen teknolojik gelişmeler sosyokültürel düzeyde değişimlere neden olmaktadır. Bu gelişmelerin etkilendiği kurumların en önemlisi ailedir. Türk kültüründe aile koruyucu kollayıcı bir kurum olarak kabul edilir.

Çocuğun ilk sosyalleşme yeri, yeni doğan çocuk ile toplum arasındaki ilk köprü ailedir. Karşılıklı etkileşme ve öğrenme sonunda çocuk gerçek insan ve toplumun üyesi olur. Sosyalleşmede çocuğun farklı toplumlardan olmasının önemi yoktur. Çocuk büyüyünce doğuştan getirdiği kalıtımlarla birlikte çevresiyle etkileşmelere ve kendisine öğretilenlere bağlıdır. Bundan sonra çocuk hangi toplumun üyesi olan bir ailede yetiştiriliyorsa o toplumun özelliklerini taşıması kaçınılmazdır. Eğer aile yetiştirdiği, çocuğunu kendi toplumuna mal edemiyorsa toplum içindeki görevini tam yapamadığı söylenebilir. Çünkü ailenin sahip olduğu millî kültürünü, temel değerlerini genç nesillere aktarması gerekmektedir. Bu tarzda yetişen genç nesillerin biyolojik ve sosyokültürel bakımdan kendi ailesinin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Kısaca çocuklar ailelerinin devamı görünümünde olup, ailelerinin çeşitli sosyokültürel özelliklerini yansıttığı söylenebilir (Doğan, 1996, s. 75).

Türkler asırlardır aile yaşantısına göstermiş olduğu hassasiyet ile asimile olmadan yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Türk aile yapısı batı ülkelerinin birçoğunun kendilerinde olmasını istedikleri yapıdadır. Sanayileşme ile birlikte köyden kente göç hızlanmış ve büyük aileler yerini çekirdek ailelere bırakmıştır. Bunun sonucunda da aile birliktelikleri kısa süreli olmaya başlamış ve suça meyilli insanlarda (hırsızlık, gasp, uyuşturucu kullanımı vb.) artış gözlemlenmiştir. Teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıkan iletişim araçlarının ahlaki ve kültürel yozlaşmaları artırdığı gözlemlenmektedir. İşsizlik nedeniyle oluşan geçim sıkıntısı ailede sıkıntılara neden olmaktadır. Halbuki aile toplumun temel taşı ve bireylerin hayata hazırlanmasında en önemli kurumdur (Kabaklı- Çimen, 2008, s. 22).

Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu tarafından 2006 yılında Avrupa ülkelerinde yaşayan insanlara kazandırılması gereken beceriler belirlenmiş ve tavsiye kararı olarak yayınlanmıştır. Bu kapsamda belirlenen yeterliliklerden birisi de "Kültürel Bilinç ve İfade"dir. Avrupa Konseyi bu yeterlilikleri belirlerken kişilerin kendilerini gerçekleştirmeleri ve hayatta kalabilmeleri için ihtiyaç duyacakları becerileri kazandırmayı amaçlamıştır. Ülkemiz de Avrupa yeterlilikler çerçevesi programını esas alarak Türkiye yeterlilikler çerçeve programını oluşturmuş, bu program 19 Kasım 2015 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Jeopolitik konumu itibariyle sürekli bir geçiş noktası olan ülkemiz, özellikle son yıllarda yoğun bir göç almaktadır. Bu da beraberinde kültürel etkilenmeyi getirmektedir. Bu durum millî kültürümüzün genç nesillere aktarılmasının önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Kaygusuz, 2023).

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde Türk Millî Eğitiminin genel hedefleri yer almaktadır. İlgili maddede Türk Milletine mensup tüm bireylerin Atatürk'ün benimsediği çağdaş ilke ve inkılaplara, Anayasada belirtilen Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Ulusunun kültürel, maddi, manevi, insani, ahlaki değerlerini sahiplenen, yaşatan, bu özelliklerle kıvanç duyan, bu değerleri geleceğe aktaran; evrensel insan haklarına saygılı, Anayasada ilk maddelerde ifade edilen laik, demokratik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı vazife ve mesuliyetlerini bilen, bunları yaparak yaşayan vatandaşlar olarak yetiştirmek hedefi belirtilmiştir (Millî Eğitim Temel Kanunu, 2022, s. 1). Eğitimin amacı, bireyi içinde yaşadığı toplum ile o toplumun kültürü ve değerleri ile yetiştirmek; millî, manevi değerleri ve toplum kültürünü nesillere aktarmaktır. Bu vesileyle eğitim ve eğitimin içeriği önem kazanmaktadır.

Bireylerin toplumsal yaşantıda anlaşması için en önemli vasıta dildir. Dilin anlamlı bir hâle gelerek bir bütün şeklinde olanak sağlayan araç ise kültürdür. Milletlerin kullandıkları kavramları kendi yaşantılarında edindikleri tecrübelerinden sonra buldukları düşünüldüğünde, o milletin hayatını bir araya getiren maddi ve manevi unsurlardan oluşan kültürün dilinde farklılıkların olması gayet doğaldır. Kültürel yapıdan beslenerek meydana getirilen söz varlığı unsurları, devamlılığının da bulunduğu eserlerde mantıklı bir hâle gelmiş olur (Albayrak & Serin, 2012).

Kültür aktarımı en genel tanımıyla bir millete, bir topluma ait kültür ürünlerinin gelecek kuşaklara tanıtılması, ulaştırılması ve bu kuşakların içinde yaşadığı toplumun kültürünü benimsemesidir. Bu, bir tolumun devamlılığı için esastır. Toplum kendini oluşturan şahısların dil, kültür, tarih gibi ortak özelliklerde buluşmalarını ve bu ortak özellikleri bir miras olarak yeni kuşaklara aktarmasını ister (Kılınç, 2016, s. 228).

Tarihin ilk çağlarından beri birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Doğu ve Batı medeniyetini içinde barındıran Anadolu, çok zengin bir folklor yapısına ve kültürel unsurlara sahiptir. Yok olmaya yüz tutan halk kültürünü araştırmak, üzerinde çalışmak ve yaşatmak Anadolu kültürünün geleceğe aktarılması açısından son derece önemlidir (Sökmen & Balkanal, 2018, s. 294).

2018 TDEÖP'nda programların amaçları belirtilirken millî ve manevi değerlerin önemine değinildiği görülmektedir: "Lise eğitimini bitiren öğrencilerin daha önceki eğitim hayatlarında edindikleri yetkinlikleri geliştirmek üzere, millî ve manevi değerleri özümseyip yaşayan, yaşatan, üretken ve faal yurttaşlar olarak ülkemizin ekonomik, içtimai ve kültürel gelişimine fayda sağlayan, "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi"nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifade edilen temel düzeydeki beceri ve yetkinlikleri kazanmış, kendi ilgi, istek ve yetenekleri çerçevesinde bir işe, yüksekokula ve yaşama hazır fertler olmalarını sağlamak" (MEB, 2018, s. 5).

MEB 2018 TDEÖP'nda Öğretim Programının Özel Amaçları sıralanırken de kültürel değerlerimiz ve nesillerin bu değerleri tanımaları gerektiği üzerinde durulmuştur:

- Edebî eserler vasıtasıyla Türk dilinin inceliklerini, Türk edebiyatının tarihi süreçte gösterdiği farklılaşma ve değişimi, tekâmülü tanımaları,
- Türk dili ve edebiyatına ait yazılı ve sözlü metinler vasıtasıyla millî, ahlaki, kültürel ve evrensel değerleri anlamalarını sağlamak (MEB, 2018, s. 12).

Genel olarak eğitim faaliyetlerinin amacı toplumsal, kültürel ve ahlaki değerlere sahip, bu değerleri benimsemiş kuşaklar yetiştirmektir. Dil ve edebiyat eğitimi bir toplumun dilini ve bu dil vasıtasıyla oluşmuş kültürel değerlerini içinde bulunduğu topluma vererek o toplumda mili bilincin oluşmasına zemin oluşturur. Eğitim açısından edebiyatın değeri bireye duyma, düşünme gibi özellikleri sunmasıdır. Kişi ancak bu kadar geniş bir ortamda kendisine uygun olduğunu düşündüğü yolu seçme hürriyetini kazanır (Kavcar, 1999, s. 4).

Edebiyat eğitiminin bireylerin hem kendi yaşantılarında hem de toplumsal yaşantılarında onu iyiye, güzele ve doğruya yönlendirme gibi bir özelliği olduğunu düşünebiliriz. İnsan edebi eserlerde bulunan olaylarda bulunan kişilerden örnek alarak o karakterin doğru özelliklerini içselleştirir. Eğer eserde yazılan karakter genel olarak iyi ise ya da toplumsal olarak örnek gösterilen davranışlara sahip bir bireyse, bu durum doğrudan ya da dolaylı olarak insanın hayatına dokunması gayet doğal bir süreç olarak karşımıza çıkacaktır. Bu kapsamda; edebiyat eğitimi insanın hayatında köklü değişiklikler yapabilen, iyiyi, doğruyu ve güzeli öğreterek insana olumlu davranışlar aşılayan, kişinin hem aile hem soysal yaşantı hem

de iş hayatında önemli davranışlar kazandıran bir sosyal sorumluluk projesi olarak tanımlayabiliriz (Sucu, 2013, s. 4).

Okullarda kullanılan ders kitapları, elde edilmesi ve işlenmesi en kolay materyal olması bakımından dünya üzerindeki devletlerin genelinde olduğu gibi bizim ülkemizde de eğitim araç gereçleri içerisindeki önemini ve önceliğini her zaman saklı tutmuştur. Ders kitapları bununla birlikte değişen ve günümüz koşullarına göre yeniden düzenlenen öğretim programlarında ön görülen temel öğretim yöntemlerinin faaliyete geçirilmesi yönünden öğretici için de yol göstericiliği sıfatı taşımaktadır (Çalışkan, 2006).

Eğitim ve öğretimin temel materyali olan ders kitapları içerdiği metinler bakımından çok önemlidir. Ders kitaplarının öğretmene rehberlik etmesi ve öğrencinin direk karşılaştığı öğretim aracı olması hasebiyle bu önem daha da artmaktadır. Toplumumuzun yaşayış, duyuş, düşünüş ve tecrübelerini anlatan kültürel unsurlar değerli bir miras olarak nesillere aktarılmalıdır. Bu aktarımda önemli paylardan biri her öğrencinin karşılaşması sebebiyle ders kitaplarına düşmektedir.

Ders kitapları eğitimin temelini oluşturan birincil materyaldir. Gerek Öğretim Programı'nın uygulanması gerekse öğretmene ışık tutması açısından çok önemli araç ve gereçlerdir. Diğer derslerde olduğu gibi Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde de müfredatın işaret ettiği amaçların istikametinde bu kitaplardan fazlaca bir şekilde yararlanılır. Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi sadece dil ve edebiyat öğretiminden meydana gelen bir yapı olarak düşünülmemeli; aksine, geçmişin, tarihin, kültürün, değerlerin ve daha birçok unsurun yönlendiricisi olarak düşünülmelidir. Bu değerli unsurlardan biri ve hatta en önemlisi olan millî ve manevi değerlerin öğretimi ve yönlendirilmesi bu kitaplar aracılığı ile olmaktadır (Veyis, 2018, s. 155).

Bu çalışmada 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okullarda okutulan 2018 TDEÖP çerçevesinde hazırlanmış MEB Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıf TDE ders kitaplarında yer alan hikâye ve roman metinleri kültürel unsurları barındırma ve kültürel aktarım yönüyle incelenmiştir. Türk kültürüne ait unsurlara ilgili ders kitaplarında ne kadar yer verildiği, bunun millî, manevi ve kültürel değerlerin aktarımı için yeterli olup olmadığı, MEB 2018 TDEÖP'nin amaçlarına uygunluk düzeyi incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okullarda okutulan MEB Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki hikâye ve roman metinlerinin kültürel unsurları barındırma ve kültürel aktarım yönünden incelenmesi; Türk kültürüne ait ögelerin ilgili ders

kitaplarında ne ölçüde yer aldığının belirlenmesi, Millî Eğitim Bakanlığı 2018 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı hedef boyutuna uygunluğunun incelenmesi amaçlanmıştır. Türk kültürüne ait ögelerin ilgili ders kitaplarında ne ölçüde yer aldığının saptanması ve sayısal olarak ifade edilmesi hedeflenmiştir.

Ortaöğretim TDE ders kitaplarında yer alan hikâye ve roman metinlerinin kültürel unsurlar bakımından incelenmesinin gerçekleştirildiği bu çalışmada "MEB Ortaöğretim TDE ders kitaplarında yer alan hikâye ve roman metinlerinde kültürel unsurlara ne kadar yer verilmiştir?" sorusu araştırmanın problem cümlesi olarak belirlenmiştir. Bu problem cümlesi çerçevesinde aşağıdaki alt problemler oluşturulmuştur:

1. Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıf TDE ders kitaplarında yer alan hikâye ve roman metinlerinde Türk kültürüne ait yer alan unsurlar nelerdir?
2. Ortaöğretim TDE ders kitaplarındaki hikâye ve roman metinlerinde kültürel unsurların yer alma düzeyi nedir?
3. Ortaöğretim TDE ders kitaplarındaki hikâye ve roman metinlerinde sınıf bazında kültürel unsurların dağılım düzeyi nedir?

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Kültür ait olduğu toplumu diğer toplumlardan ayıran en önemli mirastır. Yüzyılları aşarak nesillere ulaşan bu miras hayata dair engin tecrübeler içerir. Bir milleti ayakta tutan, birlik ve beraberliğini sağlayan en önemli etken kültür birliğidir, aynı duyuş ve düşünüştür. Bu yüzden kültürel aktarım milletler için çok önemlidir. Eğitimin ve öğretim programlarının amaçları da bu yöndedir. Bireyleri içinde bulundukları kültüre göre yetiştirmek esastır.

Kültürel unsur ve kültürel aktarım çerçevesinde yapılan çalışmalar incelendiğinde daha çok çeşitli yazarların roman ve hikâyelerinin kültürel unsurları barındırma bakımından incelendiği, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan kitapların kültürel aktarım bağlamında konu edildiği görülmüştür. Türkçe öğretim programı ve Türkçe ders kitapları da kültürel unsurlar ve kültürel aktarım bağlamında incelenmiştir.

Alan yazını tarandığında görüldüğü üzere MEB Ortaöğretim TDE ders kitaplarında yer alan roman ve hikâye metinleri üzerine kültürel unsurlar ve kültürel aktarım ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Teknolojik gelişmelerin ve teknoloji kullanımının hızla artması kültürel değerlere yabancılaşmaya neden olmuştur. Öğretim materyali olarak birinci sırada yer alan ders kitaplarının kültürel aktarım bağlamında incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmanın

yapılma gereksinimi bundan kaynaklanmaktadır. Yapılan çalışmanın alan yazınına ve ders kitapları hazırlayıcılarına katlı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma 2021-2022 Eğitim-Öğretim döneminde okutulan MEB Ortaöğretim 9. sınıf Türk dili ve edebiyatı (YÜCEL vd.) 10.sınıf Türk dili ve edebiyatı (FİLAZİ vd.), 11. sınıf Türk dili ve edebiyatı (YÜCEL vd.) ve 12. sınıf Türk dili ve edebiyatı (FİLAZİ vd.) ders kitabında yer alan hikâye ve roman metinleri ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çalışmaya dair kuramsal çerçeveye ve alan yazınındaki ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Kültür

Her milletin kendine özgü değerler bütünü bulunmaktadır. Kültürü bu bütünün bir yansıması olarak tanımlayabiliriz.

"Kültür, bir ulusun din, ahlâk, adalet, akıl, sanat, lisan, ekonomi ve yöntemle ilgili yaşayış ve düşünüşlerinin uyumlu toplamıdır." (Gökalp, 2013, s. 21).

Toplumun bütün bireylerini bir arada tutan yani fertler arasındaki bağı, o toplumda birlik ve beraberlik içinde yaşanılmasını sağlayan müessese hars (kültür) kurumlarıdır. Bu müesseselerin bütünü o toplumun harsını meydana getirir (Gökalp, 2013, s.17).

İnsanların dil vasıtası ile oluşturduğu bu hayatın özünde; geçmişin tozlu sayfalarından elenerek gelen, yaşanan anın ve ihtiyaçların ortaya çıkardığı bilinçli tercihlerle, anlamlı ve içerik açısından fazla sayıda bir karışım ortaya çıkaran; düzenli ya da düzensiz bir biçimde kuşaktan kuşağa iletilen; bu sayede her bir bireyde benlik ve aidiyet duygusu, millî kimlik bilinci oluşmasını sağlayan; etrafını ve koşulları farklılaştırabilme azmi ve kararlılığı oluşturan; geçmiş, günümüz ve gelecek kuşaklardan herkesin yaşadığı zamana hitap eden inanışların, kabul görmüş davranışların ve hayat görüşlerinin tamamında 'kültür' bulunmaktadır. (Tural, 1992, s. 138).

İnsanın doğayla olan mücadelesinde deneyimlemiş olduğu ve bunun sonucunda oluşan davranışları bir kültürün ürünüdür. Daha geniş ifade etmek gerekirse kültür insanların sonsuz ihtiyaçlarının sonucu olarak ortaya çıkan tecrübelerinin bileşkesi, davranışları, tutumları, zevkleri ve ortaya koydukları ürünlerdir. Kültürün ana kaynağı insandır. İlk insandan günümüze kadar ulaşan bilgi ve tecrübelerin yeni kuşaklara aktarılması sanatıdır. Kültür denildiğinde belirli bir toplum içinde yaşayan insanların yaşayış biçimleri, herhangi bir konuya yaklaşım tarzları, ihtiyaçlarını nitelendirmesi, önceliklendirmesi ve bu ihtiyaçlarını karşılaması olarak anlaşılmaktadır. Yukarıda belirtilen ifadeler neticesinde tutum ve davranışlar belirli bir yaşama biçimine, adetlere, yaşanılan yerin yapısına göre farklılık gösterir. Nitekim sanatsal

faaliyetler de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Belirli yörelerin kendisine has müzik, heykel, resim vb. dallarda eserler vermesi buna örnek verilebilir (Çobanoğlu, 2009, s. 3).

Dini, sihri inanmalar, hayat ve tabiatın muhtelif tezahürlerine ait itikatlar, hurafeler folklorun mevzuuna giriyor; fakat şunu kaydetmek lazımdır ki eğer bütün bunlar münferit telâkki, itikat, vs… değil de tekrarlanır, aynı muhit içinde yaşayan, aynı zümreyi teşkil eden insanlar tarafından müştereken kabul edilmiş, yani kolektif mahiyette ise folklorun mevzuu olurlar (Boratav, 2016, s. 31).

Halk kültürü unsurları halkın içinden çıkmış, o yörede yaşayan insanların bağrından kopan ve o çevrenin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk kültürü sosyal yaşantıda ayak uydurmayı, aynı acı ile dertlenip aynı mutlulukları paylaşarak sevinmeyi ifade eder. Bu sayede toplumu oluşturan bireyler kendi toplumlarına ve kültürlerine adapte olurlar. Türk kültürünün tanıtılmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında halk kültürü önemli bir yere sahiptir. Halk kültürü gelmiş geçmiş bütün medeniyetlerin ve o medeniyetlerin kurucusu olan bireylerin karakterlerinin yansımasıdır. (Günay, 1999, s. 24).

Kişilerin ön planda olduğu fakat karakteristik özellikleri aşarak bireylere yeni istikametlerde ilerlemesini sağlayan; Hegel'in ifadesiyle objektif geist kültür olarak adlandırılmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılarak oluşan ve toplumun yaşantısının sürdürülebilirliğinin devamını sağlayan kültür, çeşitli kuralların ve davranış biçimlerinin bileşkesi olarak adlandırılmaktadır. Bu kapsamda kültür ve toplum birbiri ile iç içe girmiş kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki kavramda da karşılıklı ilişkiler ve bu ilişkilere dayalı alışkanlıklar oluşmaktadır. Toplum olmadan kültür, kültür olmadan toplum düşünülemez. Bu kapsamda; her iki kavram da birbirine bağımlıdır (Karakaş, 2002, s. 173).

Halk kültürü denildiğinde akla o halkın dili, müziği, edebi eserleri, yapıları, yöresel kıyafetleri, folkloru, adetleri, gelenek ve görenekleri ile maddi manevi bütün birikimi gelmektedir. Yani o halkın geçmişten günümüze kadar geçen sürede gündelik yaşantısına dâhil ettiği ve günümüze kadar ulaşan kültür unsurlarının binlerce yıllık birikimidir (Kılıç, 2002, s. 192).

Bir toplumun yaşantısında yer alan genel geçer her kabul, kendine özgü bir gelenek meydana getirir. Bunların hepsi ise yurttaşlık bilincinde olan bireylerce bilinmiyor olsalar bile temel düzeyde bilinir. Bundan dolayı da bireyler birbirlerini tanımıyor olsalar bile ortak bir davranış bütünlüğü ile hareket ederler. Bir milletin kültürünün ve genel kabullerinin oluşumunda yazılı geleneğin katkısını da yadsıyamayız. Bu sebeple bir milletin kültürü veya millî kültürü için şöyle bir tanım yapabiliriz: Bir toplumun yaşantısında yazılı ve sözlü

örflerinde bulunan beraberlik gücüne erişmiş, yerli ve millî kimlik oluşturmuş olan maddi manevi bütün faaliyetler millî kültürü oluşturur (Yıldırım, 1998, s. 38).

Kültür Aktarımı

Bir kültürün devamlılığını sağlayabilmesi, sosyal yapıyı oluşturan halk kitlelerinin, ortak kültürü, karakter ve benlik göstergesi olarak kabul ederek devam ettirmelerine bağlıdır. Toplumsal değer ve kuralların ortaya koyduğu kültürel kimlik, doğduğu yerde bulunan ait olma hissi ile birleşerek, sahip olunan geçmişin de artılarıyla, bireylerde sorumluluk duygusunun oluşumuna yardımcı olur. Ortak bir geçmişe ve kültüre sahip olan bireyler, toplumsal kuralların da etkisiyle birlikte, ortak değerler istikametinde, ortak hedefe erişebilmek için çabalar ve bu onlara kendini gerçekleştirdikleri hazzını yaşatır. Sosyal etkileşimde, toplumsal değişme ve gelişmelerin halk kültürü eserlerine etki etmesi ve uygulanması kültür bilimi olan halk biliminin doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğum, evlenme, askere gitme, ölüm gibi yeni bir boyuta geçişin evreleri ile bunlara ait merasimlerde yapılan adetler; iş, şehir folkloru; modern kültür; halkın yemek kültürü, doktorluk, yapı sanatı, halk oyunları, musiki, oyun gibi toplumsal yaşantıya ilişkin törenler, ritüeller, inançlar; mit, masal, hikâye, ninni, fıkra, türkü gibi halk edebiyatının unsurları, diğer bir söyleyişle, halkın yaşam tarzı, düşünme biçimi olarak bireylerin tutum ve adetleri olarak isimlendirebileceğimiz yöresel ürünleri, toplumumuzda yüzyıllar öncesine dayanan geçmiş dönem içinde değişik inançlarda gün yüzüne çıkıp günümüze kadar erişen kültürel aktarımlardır. Türk milletinin söz ve bedîî zevkinin, tasavvur kuvvetinin, hissetme, yorumlama ve yordama becerisinin aksetmesi olan bu kültürel aktarımların en aktif ve en önemlileri birimi "halk edebiyatı türleri"dir (Eker, 2015, s. 399).

"Milletler de ulusal birlik ve beraberliklerini muhafaza edebilmek adına kültürel normlarını bir sonraki kuşağa iletmek ve onların da bu normları benimsemesini arzu ederler. Halkın veya toplumun sürekliliği açısından bireyler, geleneklerini olabildiğince bilmeli, özümsemeli ve ulusal şuura sahip olmalıdır" (Güfta & Kan, 2011, s. 240)

"Edebiyat eseri, bireyi ve içinde yaşadığı çevreyi tanıtır. Kişinin iç dünyasıyla, etrafındaki insanlarla, doğal ve toplumsal çevresiyle uyuşmazlıklarını yansıtır. Edebi eserler hem bireysel hem de toplumsal hayatla ilgili olarak insana iyiyi, güzeli, doğruyu fark ettirme ve yeni değerler benimsetme yolunda telkinlerde bulunur, kişilere bu doğrultuda eğitim verir ve kişilerde istenilen davranışı kazandırmayı hedefler" (Kavcar, 1999 s. 6).

Oldukça geniş bir etki sahası içinde faaliyet gösteren kültür ve folklor, her anlamda insana ait ve insanın ortaya çıkardığı bir sonuçtan kaynaklandığı için her disiplin ile içli dışlıdır. Tüm bu farklı ve sayıca fazla olan kavramların insanlara iletilmesi, öğretilmesi zorunludur. Bu

zorunluluğun yerine getirilebileceği yegâne yer okullardır. Öğretmenler ve ders kitapları da en önemli vasıtalardır. (Okur, 2013, s. 898).

Türk dili ve edebiyatı dersinin metin merkezli bir ders olması bu derste kullanılan kitapları öğretim faaliyetinin merkezine almaktadır. Öğretim materyali olarak kullanılan ders kitabı öğretmen ve öğrenci için en temel kaynak görevini görmektedir. Derslerde konular metinler üzerinden işlenmektedir. TDE dersinde ders kitabı başvurulan en önemli kaynaktır. Bu sebeple öğrencilerin öğrenim hayatlarında karşılaştığı ders kitapları büyük önem arz etmektedir.

Hikâye ve Roman Metinlerinin Kültür Aktarımındaki Yeri

Kültür ve kültürel değer kavramı çok geniş bir yelpazede karşımıza çıkmaktadır. Bu geniş yelpazenin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için okullarda Türk kültürünü oluşturan her türlü maddi ve manevi değerleri öğrencilere aktaracak ortamlar oluşturulmalı, derslerin programları da buna uygun olarak hazırlanmalıdır. Dersler içinde bu amaçlara hizmet edebilecek; bahsedilen değerlerin öğrencilere aktarılmasını, benimsetilmesini ve sevdirilmesini sağlayacak en önemli derslerden biri Türk dili ve edebiyatı dersidir. Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı derslerinde bu doğrultuda gerekli planlama ve uygulamalara yer verilmeli, bu anlamda gereken hassasiyet ilgililerce gösterilmelidir. Çünkü Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı dersinin içeriği, Türk kültürünü aktarmayı mecburi kılmaktadır (Uyar, 2007, s. 29). Türk dili ve edebiyatı dersi ders kitaplarında yer alan metinlerin başında da hikâye ve roman metinleri gelmektedir.

Bir milletin millî ve manevi kazanımlarının araştırılmasında sözlü kaynaklar kadar, yazılı kaynaklar da araştırmacılara çok kritik bulgular sağlamaktadır. Özellikle hikâye ve roman gibi hayal dünyasını yansıtan metinlerde sözlü kültürün tesiri ve adetlerin yansımaları oldukça çok hissedilmektedir. Bir yazılı metini kaleme alan yazarın, metinde kullandığı kültürel değerlere ait alıntılar ne kadar fazla ise o yazarın ait olduğu topluma ne kadar bağlı olduğu ortaya çıkmaktadır (Şişman, 2007 s. 1965).

Her yazarın mensubu olduğu toplumun ortak akıl, maşeri vicdan ve kolektif şuurundan neşet eden folklora ait çeşitli unsurlardan etkilenmesi ve bunu eserlerine aksettirmesi kaçınılmazdır. Tartışılabilir olan, yazarın bu halk kültürü birikiminden ne kadar, nasıl yararlandığı ve de bunda ne denli başarılı olduğu meselesidir (Köktürk, 2012, s. 345).

Ders kitaplarında yer alan metinler, ilkokuldan itibaren çocuklara verilen derslerde işlenmekte ve çocukların bu metinlerde bulunan kültürel mirasa sahip çıkmalarına ve onların

bu mirası içselleştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu yönüyle ders kitaplarında bulunan hikâye ve roman metinlerinin kültürel aktarım konusunda çok önemli bir yere sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Kültür Aktarımında Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi

Kültür bir milletin kimliğidir. Kültür aktarımının en önemli en işlevsel aracı dildir. Dil kültürün hem aktarıcısı hem de bir unsurudur. Dil ve kültür birbirini tamamlayan ayrılmaz bir bütündür.

Ders kitabı öğrencilerin konulara ait bilgileri belli bir sırada ve amacına uygun şekilde öğrenmeleri adına dersin öğretim programında ifade edilen amaçlarla aynı doğrultuda hazırlanmış olan yazılı materyallerdir. Başka bir deyişle, öğrencinin öğrenme ile ilgili deneyimlerine, sadece okulda değil; okul dışında da eşlik etmesi sebebiyle doğru bir şekilde yapılandırılması ve hazırlanması gereken bir eğitsel ortamı ifade eder. Kitaplar, öğretmenin öğretim ortamında gücünü daha iyi kullanmasına ve sistematik bilgiler sunmasına imkân veren araçlar olması bakımından eğitim öğretim ortamının vazgeçilmez araçlarındandır. Ders kitabı herhangi bir dersin öğretimi ile ilişkilidir ve onun belirlediği ölçütler doğrultusunda hazırlanır (Ünveren, 2018).

Z kuşağı olarak tanımlanan ve teknolojiyi kullanarak büyüyen günümüz çocuklarının; dilini bilen, konuşan, dilin kurallarına hâkim olan bireyler olarak yetişmeleri önemlidir. Artık kelimelerle değil emoji denilen sembollerle iletişim kuran yeni nesil öğrenciler için hazırlanacak ders kitaplarındaki metinler özenle seçilmelidir. Ders kitaplarındaki metinler hem öğrencilere edebi bir zevk hem de millî bir bakış kazandıracak nitelikte olmalıdır. Çünkü Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları hitap ettiği yaş grubu itibariyle de önem arz etmektedir. Ders kitabı 14-18 yaş aralığındaki öğrencilerin millî bir benlik kazanması ve onlara kültürün doğru aktarılmasında etkili bir araçtır. Edebiyatın Türk çocuklarına millî bir benlik kazandırmak suretiyle onların mensubu oldukları milleti yücelteceklerini belirten Mustafa Kemal ATATÜRK; ayrıca edebiyatın öğrencilere dünyayı anlama, olayları açısıyla yorumlama analiz ve sentez yapma gibi nitelikleri kazandıracağını vurgulamıştır (Palazoğlu, 1996, s. 484).

Kültür aktarımı, gençlerin rol model olarak gördükleri kişileri taklit ederek olabildiği gibi eğitim yoluyla da olabilir. Eğitimin, kültürün gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rolü vardır. Geleneklerden, töreden, adetlerden habersiz olan gençlik; yardımlaşmadan, paylaşmadan, saygıdan kısaca bizi biz yapan unsurlardan da uzak olur. Bu durum toplumsal huzuru bozar. Sözcüklerle oluşturulan metinler, gençlerde toplumsal bir bilincin oluşmasında çok önemli bir yer tutar (Sevim, 2014).

İlgili Araştırmalar

Alan yazınında TDE ders kitaplarındaki hikâye ve roman metinlerine yönelik kültürel aktarım bağlamında bir tez çalışmasına rastlanmamıştır. Alan yazınında TDE ile ilgili kültürel unsurları ve kültürel aktarımı kapsayan çalışmalar sıralanmıştır.

İlgili araştırmalar, alan yazını taraması yapıldığında, Türkiye'de kültür aktarımı üzerine yapılan ilk lisansüstü çalışmaların 1993 yılında yapıldığı görülmektedir. Çiçek A. (1993) tarafından yapılan ilk doktora tezinin ardından uzunca bir süre kültür aktarımı ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. 2005 yılında yapılan müfredat değişikliğinin ardından öğretim programlarında değerler eğitimi üzerinde ciddi şekilde durulmuştur. Öğretim programlarında kültür aktarımına açık şekilde yer verilmesinden sonra değerler eğitimiyle ilgili akademik çalışmaların sayısında artış gözlenmiştir. Özellikle 2007 yılından sonra artan çalışmalar, günümüze kadar popülerliğini sürdürmüştür. Bu konu üzerine gerek makale boyutunda gerekse tez boyutunda birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları şu şekildedir:

Uyar (2007) Türkçe eğitimi ve öğretiminde kültürün nesillere aktarılması ve kültürel kimlik geliştirme konulu çalışmasında Türkçe öğretiminde kültür aktarımının çok önemli olmasına rağmen bu konuda yeterince araştırma yapılmadığı, uygulamalarda eksikliklerin bulunduğu, Türkçe öğretiminin hedefe uygun olarak gerçekleştirilebilmesi için kültür aktarımı ile ilgili çalışmalar yapılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Gündüz (2022), çalışmasında Behçet Necatigil'in radyo oyunlarındaki kültürel unsurları incelemiş ve Behçet Necatigil'in kültürel unsurları aktarmada yetkin olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Yine benzer şekilde Yılmaz (2018), bir televizyon dizisi olan "Gülbeyaz" da kültürel unsurları incelemiş ve bahse konu televizyon dizisinde kültürel unsurların yeterince yer almadığını tespit etmiştir.

Kültürel aktarım ile ilgili yapılan çalışmaların bir diğeri de yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan kitaplar üzerinedir. Karadayı Ayten (2022), Sebil Sancar (2021) ve Ertuğrul (2015) çalışmalarında ilgili kitaplardaki metinlerin kültürel aktarımı sağlayan unsurlar açısından eşit şekilde dağılım göstermediği, bazı kültürel ögelerin hiç yer almadığı ya da çok az yer aldığı, kültürel unsurların belirli ölçütlerde uygun zamanlarda verilmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Ayık (2021), Akmercan (2019), Yalçınkaya (2018), Aksu (2018), Akgül (2018), Kapucu (2016), Şevli (2015), Kızılgök (2015), Sarıaslan (2014), Çiçek (1993) çalışmalarında Türk edebiyatı için çok önemli olan çeşitli yazarların hikâye ve romanlarını kültürel aktarım

yönünden incelemişlerdir. Yapılan çalışmalarda ilgili yazarların eserlerinde halk kültürü unsurlarına yer verdikleri, kültürel aktarıma katkı sağladıkları tespit edilmiştir.

XVIII. yüzyıl divan şiirinde halk kültürü unsurlarının incelendiği çalışmada Aşçı (2020), divan şairlerinin halk kültürüne bakış açısını ve toplumla bağını ortaya koymuştur.

Ünlü (2016), Emel Mecmuası'nı kültürel unsurları barındırması bakımından incelemiş ve mecmuanın halk kültürüyle ilgili çalışmalara sıkça yer verdiği sonucuna ulaşmıştır.

Demirci (2011), Âşık Deryami'nin şiirlerindeki halk kültürü unsurları üzerine bir çalışma yapmış ve bir gelenek olan âşıklığın gelecek nesillere aktarılmasını amaçlamıştır.

Gülden (2019) TÖP'nin ve Türkçe eğitiminde kullanılan ders kitaplarının kültür aktarımı ve kültürel miras unsurları bakımından incelenmesi konulu yüksek lisans tezinde aynı öğretim programının esaslarına göre hazırlanmış olmalarına rağmen ders kitaplarının arasında kültürel aktarıma gösterilen ehemmiyet ve kültürden istifade etme konularında ayrılıklar olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bircan (2017) Türkçe eğitiminde kullanılan ders kitaplarında Türk halk kültürü ögeleri üzerine bir inceleme konulu çalışmasında halk edebiyatını tanıtmak maksadıyla Türkçe ders kitaplarında halk edebiyatına ait metinlere daha çok yer verilmesi, halk kültürü ürünlerinden atasözleri, halk sanatı ve oyununun metinlerde kendine yer bulmasının sağlanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin kültürel unsurları yansıtma durumuna göre seçilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Kula (2017), kültürel aktarım ve kültürel kimliğin geliştirilmesi konusu ile ilgili yaptığı çalışmada yöneticilerin, öğretmelerin, öğrencilerin ve velilerin görüşlerini almıştır. Çalışma sonunda yöneticiler kültürel aktarım konusunda somut adımlar atılması; öğretmenler kültürel kimliğin oluşturulması ve geliştirilmesi konusunda doğru örnek olma ve yaparak yaşayarak öğrenmeyi öğrencilere aktarmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrenciler kültürel aktarımında en önemli faktörün kültürel amaçlı geziler olabileceği yönünde fikir beyan etmiş; veliler ise çocuklarının el sanatlarıyla daha çok meşgul olması ve kültürel değerlerin daha somut şekilde öğrencilere verilmesi gerektiğini beyan etmişlerdir.

Kılınç (2016), TDE ders kitaplarında geçen halk şiiri metinlerini kültürel aktarım bağlamında incelemiş ve metinlerdeki maddi ve manevi kültür unsurları ile deyimler ve atasözlerini tespit etmiş; bu unsurları kültürel aktarımı yerine getiren vasıta olarak değerlendirmiştir.

Alan yazınında yapılan çalışmalar incelendiğinde kültürel unsurlar ve kültürel aktarım bağlamında çeşitli incelemelerin yapıldığı, Türk edebiyatının önemli yazarlarına ait eserlerin kültürel unsurlar ve kültürel aktarım bakımından incelendiği; yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan kitapların kültürel aktarım boyutunda ele alındığı görülmüştür. Türkçe öğretim programı ve Türkçe ders kitaplarının da kültürel aktarım konusunda incelendiği; Türk edebiyatı ders kitabında mevcut halk şiiri metinlerinin de kültürel unsurları barındırma bakımından ele alındığı çalışmalar mevcuttur. Ancak TDE ders kitaplarında yer alan hikâye ve roman metinlerine dair bu yönde bir çalışma yapılmadığı sonucunun ortaya çıkması bu çalışmayı yapmaya yöneltmiştir.

Araştırmanın Yaygın Etkisi

Bir toplumu var eden o toplumun kültürüdür. Kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar ulaşan kültürel unsurlar her toplum için çok özeldir. Biz de bu özel ürünlerimizi gelecek nesillere aktarmalıyız. Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesi ve yaygınlaşması nesillerin içinde bulunduğu kültürden uzaklaşmasına, kendi kültürüne yabancı şekilde yetişmesine neden olmaktadır. Aile arasında yapılan sohbetler azalmış, bu sohbetlerin yerini akıllı telefon ve tabletlerle geçirilen zaman almıştır. Bu yüzden kültürel ögeler ve kültürel aktarım son zamanlarda daha çok önem kazanmıştır.

Yapılacak çalışmada MEB Ortaöğretim TDE ders kitaplarında yer alan hikâye ve roman metinlerinde kültürel aktarıma ilişkin ögelerin yer alma düzeyi belirlenmek istenmiştir. Kültürel unsurların ilgili ders kitaplarında ne kadar yer aldığı sorusuna cevap aranmaya çalışılacaktır. Çalışma sonucunda TDEÖP'nin amaçları çerçevesinde ders kitapları hazırlayıcılarına kültürel aktarım bağlamında yön vermesi, yol göstermesi ve katkıda bulunması amaçlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yöntem

Araştırma Yöntemi

2018 TDEÖP'ye göre hazırlanmış 2021-2022 eğitim öğretim yılında okullarda okutulmakta olan MEB Ortaöğretim 9,10, 11 ve 12. sınıf TDE ders kitaplarında yer alan hikâye ve roman metinlerinin kültürel unsurlar ve kültürel aktarım bakımından incelemesinin yapıldığı çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırma; müşahede, mülakat ve kaynak analizi gibi nitel verileri bir araya getirme usullerinin kullanıldığı, algıların ve meydana gelen gelişmelerin kendi ortamında reel ve bir bütün olarak ortaya konulmasına dönük nitel bir aşamanın takip edildiği araştırma yöntemi şeklinde ifade edilebilir. Başka bir tanımla nitel araştırma, teorileri ortaya koymayı esas alan bir ifade ile sosyal kavramlara tutunduğu çevreyi incelemeyi ve anlamayı öne çıkaran bir yaklaşımdır (Glaser, 1978, Akt., Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 45).

Nitel araştırma, bazı felsefi eğilim ve yaklaşımları bünyesinde barındıran bir araştırma çeşididir. Nitel araştırmanın kökleri ırk bilimi, toplum bilimi ve gazetecilik, eğitim, sosyal hizmet, sağlık, hukuk gibi değişik araştırma alanlarına uzanır. 1960 ve 1970'lerde bu konu üzerinde bilhassa teknik üzerine odaklanan birçok eser meydana gelmiştir. Hatta 1900'lü yılların sonlarında nitel araştırma kendi başına bir araştırma yöntemi hâline gelmiştir (Merriam, 2013).

Nitel araştırma ve nitel veri analizi çeşitleri geniş bir dağılım ve farklılıklar barındırmaktadır. Bu kapsamda nitel araştırmada özellikle de veri analizi konusunda, nicel araştırmalarda olduğu gibi "standart" süreçler bulunmamaktadır. Bu durum nitel araştırmaların belli bir sistemden yoksun, gelişi güzel yapıldığı, dolayısıyla da desenlerinin bilimsel ölçütlerden yoksun olduğu gibi bir yargıya götürmemelidir. Zira nitel araştırmalarda da bir sistemlilik vardır. En genel biçimiyle nitel araştırmada da nicel araştırmada olduğu gibi araştırılacak bir problem vardır. Onun araştırılması için araştırma deseni geliştirilir. Desen gereği veriler toplanır, analiz edilir, bulgulara ulaşılır ve sonuçlar rapor edilir (Demirli, 2007, s. 59, Akt. Balcı, 2015, s. 38).

Araştırma Deseni

İlgili çalışmada nitel araştırma desenlerinden kültür analizi kullanılmıştır. "Irk bilimi geleneğini aksettiren kültür analizi (etnografya/ethnography) kişisel tutum ve algılamanın etki ettiği kadar toplumsal tutum, eser, kurallar ve kültürel eserlerin açıklanması ve sentezi üzerinde durmaktadır." (Hancock, 2004, Akt., Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 76).

Kültür müşterek bir anlayış ve normlar bütünü olarak insanların ve toplumun davranışlarına etki eder ve toplum yönlendirilir. Bir toplumun kültürü, bir kesimin kültürü ya da belirli bir ortak ülkü ya da sebep sonuç ilişkisi çerçevesinde toplanan insanların meydana getirdiği kültür, ortaya çıkmış bir gerçeklik bütünü olarak nitel araştırma için ilgi çekici ve ehemmiyetli bir araştırma konusudur. Kültür analizi ile ilgili çalışmalarda hedef belli bir kitlenin kültürünü tanımlamak ve yorumlamaktır. Bu tanımlama ve anlatma ekseriya o kültüre ait görüşler, aşamalar ve duyumlar perspektifinde yapılır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 76).

Araştırmada 2018 TDEÖP'ye göre hazırlanmış MEB Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıf TDE ders kitaplarında yer alan hikâye ve roman metinleri Türk kültürü unsurlarını barındırma ve kültürel aktarım yönünden incelenmiştir.

Veri Kaynağı

Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemleri, tamamen nitel araştırma geleneğinden doğmuştur. Patton'a (1987) göre amaçlı örnekleme çok fazla sayıda veri içerdiği öngörülen durumların detaylı çalışılmasına imkân sağlamaktadır. Bu bağlamda amaçlı örnekleme yöntemleri birçok alanda, durum ve olayların açığa çıkarılmasında faydalı olur (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 135).

Tablo 1. *Veri Kaynağı*

Sınıf	Hikâye ve Roman Metinleri
MEB Ortaöğretim 9. sınıf TDE Ders Kitabı	Zincir, Son Kuşlar, Yaprak Dökümü, Küçük Ağa
MEB Ortaöğretim 10. sınıf TDE Ders Kitabı	Duha Koca Oğlu Deli Dumrul, Kerem ile Aslı, Hayber Kalesi Cengi, Leyla vü Mecnun, Kediler, Yüksek Ökçeler, Felatun Bey ile Rakım Efendi, Mai ve Siyah, Ateşten Gömlek
MEB Ortaöğretim 11. sınıf TDE Ders Kitabı	Kamyon, Pazarlık, Oğlumuz, Koca Öküzün Ölümü, Odalardan Biri, Yaban, Huzur, Murtaza, Tutunamayanlar
MEB Ortaöğretim 12. sınıf TDE Ders Kitabı	Bir Saatlik Telâki, Demiryolu Hikâyecileri-Bir Rüya, Karanfilsiz, Parasız Yatılı, Yangın, Seçkin Göz, Tortu, Sus Kalbim Sus Çiçek, Üç İstanbul, Bereketli Topraklar Üzerinde, Aylak Adam, Sevgili Arsız Ölüm, Selvi Boylum Al Yazmalım

Araştırmanın örneklemini MEB Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıf TDE ders kitaplarındaki hikâye ve roman ünitelerinde yer alan toplamda 35 metin oluşturmaktadır.

Veri Toplama Teknikleri

Bahse konu çalışmada veri toplama aracı olarak doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. "Doküman incelemesi, incelenmesi belirlenen olay ve konularla ilgili veri içeren yazılı eserlerin sentezini içerir. Genel anlamda doküman incelemesi, tarihçilerin, ırk bilimcilerin ve dilbilimi ile ilgilenen araştırmacıların başvurduğu bir yöntem şeklinde ifade edilebilir." (Yıldırım &Şimşek, 2013, s. 217).

Toplum bilimlerin çeşitli dallarında (örneğin antropoloji, siyaset bilimi, beşerî coğrafya, dil bilimi vs.) gözlem ya da mülakat vasıtasıyla veri elde edilemediğinden dolayı o dallarla ilgili materyaller araştırılarak veriler elde edilir. O dallarda bulunan bütün yazılı ve görsel materyallerin (film, resim, fotoğraf) araştırılarak incelenebilmesi için çok fazla kaynağa ihtiyaç duyulmaktadır. (İslamoğlu & Alnıaçık, 2014, s. 216).

Araştırmaya esas teşkil eden ilgili ders kitaplarında yer alan metinler okunmuş, fişleme yöntemiyle notlar alınmış ve değerlendirme yapılmıştır. Verilerin toplanması bu şekilde gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada verileri analiz etmek için içerik analizi kullanılmıştır. "İçerik analizinde esas hedef, mevcut kavramları tanımlayabilecek ögelere ve bağlara erişmektir. İçerik analizi yöntemi ile verileri açıklamak, verilerin özünde nelerin saklı olduğunu ortaya çıkarabilmek amaçlanmaktadır. Bu analizde esasen yapılan çalışma, benzer bilgileri belli başlı kavramlar ve yöntemler çerçevesinde toplayarak elde edilen verileri okuyucunun kolayca algılayabileceği şekilde düzenleyerek açıklamaktadır." (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 259).

"İçerik analizi özellikle sosyal bilimler alanında çoğunlukla istifade edilen en mühim tekniklerden birisidir. İçerik analizi belli başlı normlara dayalı şifrelemelerle bir eserin bazı kelimelerinin daha az kapsamlı içerikler ile anlatıldığı sistematik, tekrarlanabilir bir teknik olarak açıklanabilir." (Büyüköztürk, vd., 2010, s. 269).

Metinlerin okunması ve okunan metinlerden notlar alınması yoluyla elde edilen veriler son yıllarda bu tür araştırmalarda sıklıkla kullanılan Sedat Veyis Örnek'in "Köy-Kent Monografisi" örnek alınarak değerlendirilmiştir. Hangi sınıf düzeyinde ne kadar kültürel unsur kullanıldığı sayısal olarak ifade edilip kültürel unsurların oranları, farklı sınıf düzeylerinde

kullanımları karşılaştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ilgili ders kitaplarının kültürel unsurları barındırma bakımından yeterli olup olmadığı ortaya çıkarılmış, bu sonuç üzerinde tartışmalar yapılmış ve öneriler geliştirilmiştir:

I. Köy, kasaba ve kent yaşamı (monografiler)

II. Yerleşim-yerleşim türleri

III. Barınak-konut (Halk mimarisi)

IV. Aydınlanma, ısınma

V. Taşıtlar ve taşıma teknikleri

VI. Ekonomi türleri

VII. Halk ekonomisi

VIII. Beslenme-mutfak-kiler

IX. Ölçme, tartma, hesaplama birimleri; zaman ve mesafe kavramları

X. Halk sanatları ve zanaatları

XI. Giyim, kuşam, süs

XII. Halk bilgisi

XIII. Halk inançları; törenler, adetler, gelenekler, görenekler

XIV. Geçiş dönemleri

XV. Bayramlar, karşılamalar, uğurlamalar

XVI. Kalıp hareketler (tavırlar, jestler, mimikler)-kalıp sözler ve sesler

XVII. Dernekler ve kuruluşlar; yardımlaşma ve dayanışma

XVIII. Dinsel-büyüsel içerikli inançlar, işlemler

XIX. Halk edebiyatı

XX. Halk tiyatrosu (geleneksel tiyatro)

XXI. Halk oyunları (dansları)

XXII. Halk müziği ve müzik araçları

XXIII. Çocuk oyunları ve oyuncaklar

XXIV. Halk eğlenceleri; sporlar

XXV. Adlar (Örnek, 2016, s.24-27).

Monografinin detaylı hali Ek'te gösterilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenirlik kanıtı sağlamanın temel ölçütlerinden biri, araştırma sürecinin kapsamlı bir şekilde tanımlanmasıdır. Katılımcıların nasıl seçildiği, hangi kriterlerin kullanıldığı, veri toplamak için hangi araçların kullanıldığı ve bunların nasıl hazırlandığı, verilerin nasıl toplandığı ve nasıl analiz edilip yorumlandığı açık olmalıdır. Bu nedenle, tüm çalışma sürecini tam olarak olduğu gibi tanımlamak, güvenilirliğin ve geçerliliğin özüdür (Batdı, 2021, s. 225).

"Geçerlik, yapılan ölçümlerin kişinin belirlenmeye çalışılan özelliğini diğer özellikler ile karıştırmadan ne derece doğru ölçtüğü ile alakalıdır. Başka bir deyişle test sonuçlarının doğruluğu, istenilen ölçmenin ne kadar gerçekleşebildiğidir." (Büyüköztürk vd., 2010, s. 116).

Güvenirlik, yapılan bir test sonucunun rastgele yanlışlardan tamamen ayrılması olarak ifade edilebilir. Güvenirlik olmadan geçerlikten bahsedilemez. Güvenirlik yapılan testlerde kullanılan ölçü birimlerinin doğruluğu ile ilişkilidir; ne olursa olsun aynı sonuçların çıkacağı bellidir. Bir ölçüm aleti güvenilirse ölçümlerinin sonuçları da tutarlıdır. Güvenirlik, bir aracın her ölçümde aynı sonuçları vermesidir. Bu ise testin devamlılığını sağlama açısından olmazsa olmaz bir durumdur (Balcı, 2015, s. 113).

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik kavramları nicel araştırmalara göre daha farklı izah edilebilmektedir. Bu çerçevede nicel araştırmalarda; "iç geçerlik" için "inandırıcılık", "genelleme" (ya da "dış geçerlik") yerine "aktarılabilirlik", "iç güvenirlik" yerine "tutarlık" ve "tekrar edilebilirlik" (ya da "dış güvenirlik") yerine "teyit edilebilirlik" kavramları daha çok tercih edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 298).

Nitel araştırmalarda iç geçerlik araştırma yapan kişinin önceden belirmiş olduğu farklı sınıflandırmaların ve yoruma dayalı ortaya çıkan sübjektif doğruların birbiri ile uyumlu olmasına ve gerçeği yakalanmasına bağlıdır. Örneğin nitel bir araştırmada araştırmacı nicel araştırmalardaki veri toplama aracının yerini alır ve gözlem yapanın değişiyor olması iç geçerliği azaltır. Araştırmacı verileri hem toplar hem de yorumlarsa, araştırmacının düşünceleri, beklentileri ve olmasını istedikleri sonuca etki edebilir. Bu sebeple nitel araştırma yapan araştırmacıların objektif olmaları ve ön yargılarından kurtulmuş olmaları elzem bir durumdur. Yapılan araştırma konusu üzerinde ne kadar detaylı ve uzun çalışma yapılırsa araştırmacı da o kadar objektif değerlendirmeler yapabilir (Büyüköztürk vd., 2010, s. 256-257).

Nitel araştırmalardaki genelleme yani dış geçerlik nicel araştırmalardaki gibi araştırmaların neticesindeki genellenebilirliğine bağlıdır. Nitel araştırmalarda karşılaştırılabilirlik ve dönüştürülebilirlik kavramları dış geçerlikle bağlantılı kavramlardır. Bundan dolayı nitel bir araştırmada eldeki veriler, kategoriler, sentezler kısaca aşamaların hepsi nasıl tanımlanırsa, diğer araştırmacı bireylerin de araştırma neticelerini anlamaları ve benzer araştırmalar yapmaları o kadar kolay olur (Büyüköztürk vd., 2010, s. 257).

Nitel araştırmalardaki güvenirlik tanımının nicel araştırmalardan bazı farklılıkları vardır. Nitel araştırmalarda araştırma yapan bireyler tutum ve davranışların tutarlılığına bakmaktan ziyade yapılan araştırmaların doğruluğuna, bilimselliğine eğilirler. Bu sebeple, güvenirlik araştırma yapılan yerde oluşan, karşılaşılan her durumu veri olarak kaydetmektedir. Nitel araştırmada ayrıntılı saha kayıtlarının alınması, araştırmaya katılan bireylerden geniş ve doğru bilgi elde edilmesi, yapılan çalışmaların doğru olması açısından alan kayıtlarının araştırmacılar vasıtasıyla incelenmesi, görsel kayıtların tutulması, resimlerin çekilmesi, araştırmaya katılan ekipten alıntılar yapılması ve alınanların olduğu şekilde aktarılması güvenirliği çoğaltmaktadır. Nitel araştırmalarda güvenirliği artırmak için kullanılan en uygun yol üye kontrolüdür (member ckecking). Bu yöntemle, gözlemciler aldıkları notları katılanlara verirler, katılan bireyler de mesajların eksiksiz ve doğru olduğunu teyit ederler. Nitel araştırmada güvenirliği artırmada kullanılan bir başka yöntem de çalışmanın bütün süreçlerinin ve çalışmada takip edilen yöntemin ayrıntılı bir şekilde tanımlanmasıdır. Veriler kayıt edilirken, gözlemlenirken birçok araştırmacının, veri kaynağının kullanılması ve gözlemler arasındaki tutarlılığa bakılması sonuçların güvenilirliğine dair bilgi verecektir (Büyüköztürk vd., 2010, s. 256).

Yapılan çalışmada güvenirliği sağlamak için alan yazını taraması yapılarak elde edilen verilerin tutarlılığı ortaya konmuştur. Veri kaybını önlemek amacıyla elde edilen bulgular yorum yapılmadan aktarılmıştır. Geçerliği sağlamak için araştırma deseni dikkatle ele alınmış, analiz sürecinde ayrıntılara dikkat edilmiş ve çalışma uzman görüşüne sunularak geri bildirimlere göre oluşturulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bulgular

9, 10, 11 ve 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları Hikâye ve Roman Ünitesi metinlerinin kültürel unsurları barındırma ve kültürel aktarım yönünden analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

9. Sınıf Hikâye Metinleri

Tablo 2. *9. Sınıf Hikâye Ünitesi Metinleri ve Yazarları*

Metin Adı	Yazar
Zincir	Refik Halit KARAY
Son Kuşlar	Mustafa KUTLU

Zincir- Refik Halit KARAY:

Kişi Adı: Abdülhak Hamid (Ör. İşsiz, güçsüz kaldığım gurbet ellerinde köşe pencerem, kendimce Abdülhak Hamidin "kürsü-i temaşa"sı yerine geçerdi. s.41)

Hayvan Adı: Tırtıl, kurt, köpek, kedi (Ör. Eski mobilyaların tahtalarını dişleyen gizli kurtların biteviye çıkardığı kemirici, işleyici ses… s.41)

Deyim: İşsiz güçsüz kalmak, fikir vermek, kıyamet koparmak, Hanyayı Konya'yı öğrenmek, hava almak (Ör. Juju kıyamet koparıyor. s.42)

Günlük Hayat: Gurbet el, çarşı sokak gezmek, tanıdık çehre, can sıkıntısı, dişlemek, gönül, mübalağa, komşu (Ör. Can sıkıntısının bir sesi vardır. s.41)

Yerleşim Yeri: Kasaba (Ör. Yabancı memleketlerde bir kasabaya sokulup uzun müddet yaşamaktaki azabın ne olduğunu bilir misiniz? s.41)

Mimari: Oda, köşe pencere, rasathane, balkon (Ör. Köşe penceresinden dünyayı seyrederdim. s.41)

Eşya: Mobilya, kadeh, bardak, kaşık, gözlük, maske, zincir, römorkör, mengene, mancınık (Ör. Köpek mancınıktan kurtulan bir taş gibi fırlamış. s.42)

Ölçü Birimi: Az, ufak, çok, büyük, iri, koca (Ör. İri kafalı, koca enseli, iki dişi daima meydanda, yanakları kof ve sarkık, burnu çökük, aksi bir köpek... s.41)

Son Kuşlar- Mustafa KUTLU:

Kişi Adı: Mühendis Ahmet Bey (Ör. Mühendis Ahmet Bey söktürüyor. s.53)

Hayvan Adı: Koyun, karınca, sinek, kedi, köpek, karga, kuş (Ör. Bir küçük koyun hemen beş on metre yukarısında, bir apartman terası kadar ufak bu kır kahvesinin tahta masaları üstünde hâlâ karıncalar gezer, hâlâ sinekler kahve fincanının etrafına konarlar s.51)

Deyim: Pılısını pırtısını toplamak, canavar kesilmek, işaret çakmak, kanı donmak, yüreği atmamak (Ör. Kış, Ada'nın bir tarafında yerleşebilmek için rüzgârlarını poyraz, yıldız poyraz, maestro, dıramudana, gündoğusu, batı karayel, karayel hâlinde seferber ettiği zaman; öteki yakada yaz, daha pılısını pırtısını toplamamış, bir kenara oldukça mahzun bir göçmen gibi oturmuştur. s.51)

Günlük Hayat: Kahveci, fukara (Ör. Fukara, üstleri yırtık pırtık yavrulardı. s.53)

Yerleşim Yeri: Ada, köy (Ör. Bir kır kahvesi, bir köyün kahvesinin üç beş gediklisi… s.51)

Mimari: Ev, apartman, kır kahvesi, teras, bahçe, yazıhane (Ör. Bir kır kahvesi, bir köyün kahvesinin üç beş gediklisi… s.51)

Eşya: Altın, çıkın, bohça, tahta masa, kahve fincanı, sandalye, çorap, kafes, ökse, file, iskemle (Ör. Bir küçük koyun hemen beş on metre yukarısında, bir apartman terası kadar ufak bu kır kahvesinin tahta masaları üstünde hâlâ karıncalar gezer, hâlâ sinekler kahve fincanının etrafına konarlar. s.51)

Taşıtlar: Uçak, vapur (Ör. Sabahleyin işine kısa kısa adımlarla koşarken, akşam filesini doldurmuş vapurdan çıkarken görseniz; iriliğine, sallapatiliğine… s.52)

Ekonomi Türleri: Zahire tüccarı, deri tüccarı (Ör. Zahire tüccarıydı. s.52)

Beslenme, Mutfak: Pilav, kocayemiş (Ör. Halbuki sonbahar kocayemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşiliyle kuşlarla beraber olunca insana, sulh, şiir, şair, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu anlaşmış, (...), açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor. s.53)

Ölçü Birimi: Ufak, kocaman, birer damlacık, çoğunca (Ör. Ökselerden kurtulmuş dört beş kuş, bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken birer damlacık etleriyle birer tabiat

harikası olan kuşları toplarlar, hemen dişleriyle oracıkta boğarlardı. Ve hemen canlı canlı yolarlardı. s.52)

Kalıp Söz: Toprak ana (Ör. Günün birinde yol kenarlarında toprak anamızın koyu yeşil saçlarını göremeyeceksiniz. s.53)

"Zincir" metni, kültürel unsurları işleyerek kişisel deneyimleri ve günlük yaşamı detaylı bir şekilde sunar. Bu unsurlar arasında işsizlik, gurbet, kasaba yaşamı gibi kavramlar bulunmaktadır.

"Son Kuşlar" metni, farklı hayvanların simgesel anlamları üzerinden kültürel unsurları işler. Ada ve köy yaşamı, ekonomik terimler, beslenme alışkanlıkları gibi unsurlar öne çıkar.

Her iki hikâye de kültürel unsurları içererek okuyuculara yazarın dönemindeki sosyal, ekonomik ve kültürel gerçekleri aktarma amacını taşımaktadır.

9. Sınıf Roman Metinleri

Tablo 3. *9. Sınıf Roman Ünitesi Metinleri ve Yazarları*

Metin Adı	Yazar
Yaprak Dökümü	Reşat Nuri GÜNTEKİN
Küçük Ağa	Tarık BUĞRA

Yaprak Dökümü- Reşat Nuri GÜNTEKİN:

Kişi Adı: Ali Rıza Bey, Muzaffer Bey, Leman, Şevket, Hayriye Hanım, Necla, Leyla, Ferhunde, Fikret, Ayşe (Ör. Ali Rıza Bey, değerlerini her şeyden üstün tutan bir aydındır. s.142)

Hayvan Adı: Tavuk (Ör. Necla, Beyrut'ta hayallerini süsleyen saray yerine tavuk kümesini andıran bir eve iner. s.146)

Deyim: Hasret çekmek, muradına ermek, acısını çıkarmak, sökün etmek, ipin ucunu kaçırmak (Ör. Fakat kadıncağız artık ipin ucunu iyiden iyiye kaçırmıştı. Evde su gibi para sarf ediliyordu. s. 144)

Mimari: Sofa, taşlık, tavan arası, han, hamam, saray (Ör. Aşağı sofa ile taşlık arasındaki camekân kaldırılmış, delik deşik duvarlar sarı yaldızlı bir kâğıt ile kaplanmıştı. s.142)

Geçiş Dönemi: Evlilik (Ör. Ali Rıza Bey, bu evliliğe karşı çıkar. s.142)

Eşya: Camekân, su küpü, kilim, iskemle, yastık, gramofon, ayna, çanta, sandık (Ör. Aşağı sofa ile taşlık arasındaki camekân kaldırılmış, delik deşik duvarlar sarı yaldızlı bir kâğıt ile kaplanmıştı. s.142)

Taşıt: Tren (Ör. Yalnız tren yürümeye başladığı zaman babasının gözlerindeki dilsiz ve ümitsiz elemden biraz rikkate gelir gibi oldu. s.146)

Beslenme, Mutfak: Çay, sofra (Ör. Herkes misafirler için hazırlanan sofradan bir iki bisküvi, bir sandviç alır, ayak üstünde acele acele yerdi. s.142)

Ölçü Birimi: Küçük, büyük (Ör. Küçük, büyük evin bütün insanlarına arız olan titizlik ve hırçınlık Ali Rıza Bey'e de sirayet ediyor gibiydi. s.143)

Giyim-Kuşam, Süs: Etek (Ör. Hayriye Hanım eteklerini toplayarak, kollarını sıvayarak mutfaktaki büfecilik vazifesine kapanır. s.142)

Kalıp Söz ve Davranışlar: Bulunmaz Hint kumaşı (Ör. Tabii uzaktan methimizi işiterek "aman şu bulunmaz Hint kumaşını bana isteyin," diye görücü göndermedi. s.145)

Küçük Ağa- Tarık BUĞRA:

Kişi Adı: Salih, Mehmet Reşit Efendi, Recep, Emine, Mehmet, Hasan, Hamdi Bey, Mehmet Akif, Hasan Basri (Ör. Hoca lakabıyla tanınan Mehmet Reşit Efendi gelir. İstanbullu Hoca, Kuvayı Milliye aleyhtarıdır. s.154)

Hitap: Hoca Efendi (Ör. Recep ile beş adamı Hoca Efendi'yi yatsıdan iki saat sonra Müezzin'in evinden aldılar. s.154)

Yerleşim Yeri: Köy (Ör. Küçük kafile şafaktan önce Yakasaray köyünün üstündeki konakta idi. s.154)

Mimari: Konak (Ör. Küçük kafile şafaktan önce Yakasaray köyünün üstündeki konakta idi. s.154)

Meslek: Çarıkçılık, doktor (Ör. Bu haberi alan ve oğlu Mehmet ile yaşamaya çalışan Emine, çarıkçılık yapan Hasan adlı yaşlı bir adamla evlendirilir. s.155)

Geçiş Dönemi: Evlilik (Ör. Bu haberi alan ve oğlu Mehmet ile yaşamaya çalışan Emine, çarıkçılık yapan Hasan adlı yaşlı bir adamla evlendirilir. s.155)

Eşya: Ustura, ayna, tabanca, fişeklik (Ör. Hoca sakallarına ustura vururken belli belirsiz bir üzüntü duydu. s.154)

Giyim-Kuşam, Süs: Sarık, şalvar, mes, salta, pabuç (Ör. Yerine yün başlıklı, kadı biçimi şalvarına yumuşacık lâpçin mes çekmiş, salta giymiş, beli fişeklikli tığ gibi delikanlı gelmişti. s.154)

Kalıp Söz ve Davranışlar: Tığ gibi delikanlı, aslan gibi, ölüm döşeği, Allah'a ısmarladık (Ör. Karısı Emine, ölüm döşeğindedir. s.155)

Yaprak Dökümü romanı, kültürel unsurları işleyerek kişisel deneyimleri ve günlük yaşamı detaylı bir şekilde sunar. Bu unsurlar arasında geçim sıkıntısı, kültürel yozlaşma, kuşaklar arası çatışma gibi kavramlar bulunmaktadır.

Küçük Ağa romanı, vatanın bekası için Kurtuluş Savaşı esnasında, ailesi ve çocuğunu geride bırakarak fedakâr ve cefakârca savaşan bir kahramanın hayat hikayesini işlemektedir. Vatan sevgisi, aile hasreti, fedakârlık gibi unsurlar öne çıkar.

Her iki roman da kültürel unsurları içererek okuyuculara yazarın dönemindeki sosyal, ekonomik ve kültürel gerçekleri aktarma amacını taşımaktadır.

Tablo 4. *9. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögelerin Gösterimi*

Kategori	Adet
Eşya	34
Ad (Kişi, hayvan, yer)	33
Deyim	18
Mimari	17
Ölçü Birimi	12
Günlük Hayat	10
Giyim-Kuşam, Süs	6
Kalıp Söz ve Davranışlar	6
Beslenme, Mutfak	4
Meslek	4
Yerleşim Yeri	4
Taşıt	3
Geçiş Dönemi	2
Hitap	1

Toplam Kültürel Ögeler

Bu metinlerde toplamda 154 kültürel öge bulunmaktadır.

En sık karşılaşılan öge eşya (34), en az karşılaşılan öge ise hitap (1) kategorisindedir.

Giyim-kuşam, süs ile kalıp söz ve davranışlar kategorileri (6) aynı sayıda tekrar etmiştir.

Beslenme-mutfak, meslek ve yerleşim yeri (4) kategorileri de eşit sayıda tekrarlanmıştır.

Bu ögeler, öğrencilere Türk kültürünün çeşitli yönlerini anlamalarına yardımcı olabilir ve edebi eserlerin içindeki kültürel unsurları keşfetmelerine olanak tanır.

Şekil 1. *9. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögelerin Dağılımı*

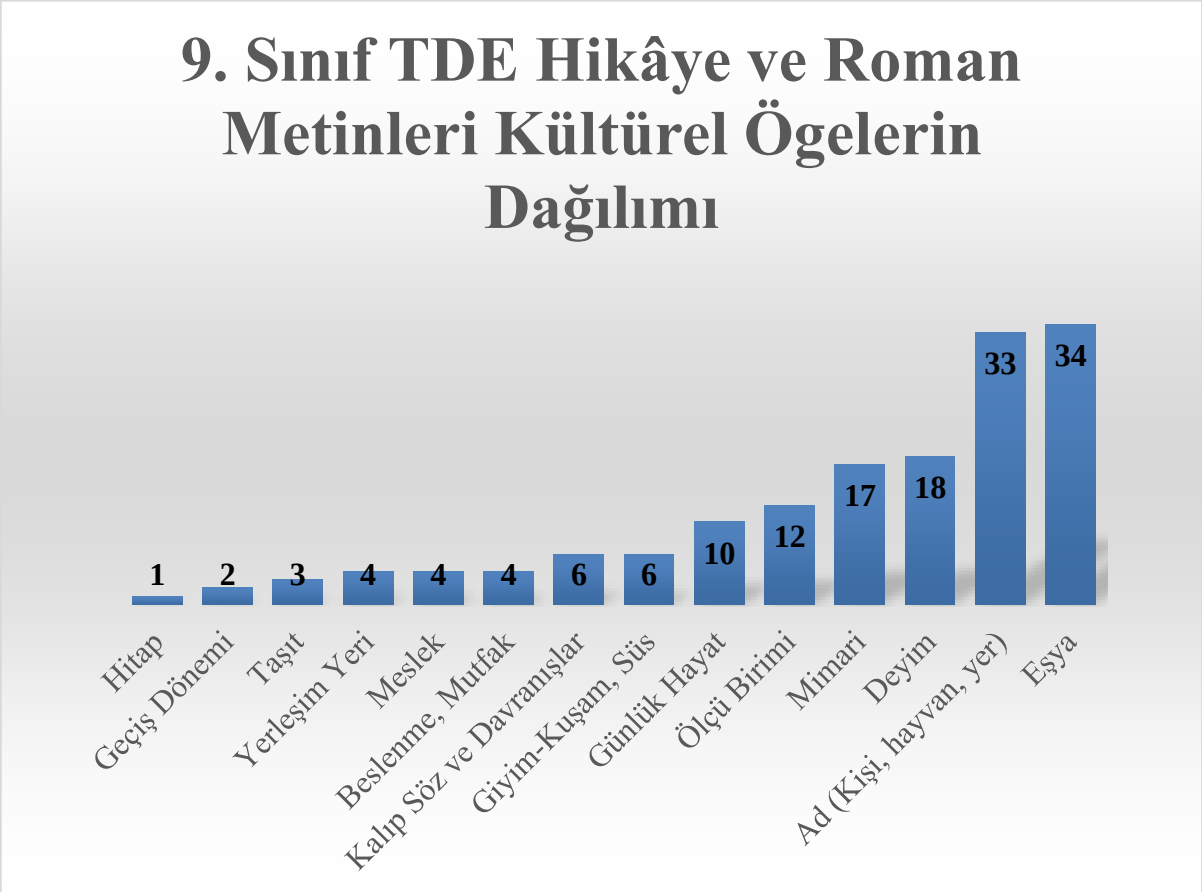

10. Sınıf Hikâye Metinleri

Tablo 5. *10. Sınıf Hikâye Ünitesi Metin ve Yazarları*

Metin Adı	Yazar Adı
Duha Koca Oğlu deli Dumrul Destanını Beyan Eder Hanım Hey	Dede Korkut Kitabı/ Muharrem Ergin
Kerem ile Aslı	Anonim Kerem ile Aslı/ haz. İsa ÖZTÜRK
Hayber Kalesi Cengi	Hazreti Ali Hayatı, Öğütleri, Cenkleri/ haz. Ziya Şakir (SOKU)
Leyla vü Mecnun	Büyük Türk Klasikleri/ Fuzulî
Kediler	Küçük Şeyler/Samipaşazade Sezai
Yüksek Ökçeler	Ömer Seyfettin

Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanını Beyan Eder Hanım Hey- Dede Korkut Kitabı/ Muharrem Ergin:

Kişi Adı: Duha Koca Oğlu Deli Dumrul (Ör. Meğer hanım, Oğuz'da Duha Koca oğlu Deli Dumrul derlerdi bir er var idi. s.36)

Hitap: Bre, aslan oğul, ay oğul, hanım hey (Ör. Doğduğunda dokuz erkek deve kestiğim aslan oğul s.38)

Hayvan Adı: Güvercin, ejderha, doğan, at, deve, koyun (Ör. İnsanoğlunun ejderhası Deli Dumrul elini eline çaldı, kah kah güldü. s.37)

Deyim: Hasta düşmek, can almak, gözünü korkutmak (Ör. O obada bir iyi güzel yiğit hasta düşmüştü. s.36)

Günlük Hayat: Akçe, dünya âlem, cenk etmek, beylik, yiğitlik, medet (Ör. Dünya âlem Deli Dumrul'un gözüne karanlık oldu. s.37)

Yerleşim Yeri: Oba, otağ, yayla (Ör. Penceresi altın otağımın kabzası oğul. s.38)

Mimari: Ev, ağıl, hisar, imaret (Ör. Ağıllarda akça koyunum gerek ise. s.38)

Meslek: Kapıcı (Ör. Azrail'i ne çavuş gördü, ne kapıcı. s.37)

Taşıtlar: At (Ör. At ürktü, Deli Dumrul'u kaldırdı yere vurdu. s.37)

Geçiş Dönemleri: Evlilik

Eşya: Altın kadeh, kılıç, beşik, kefen, tabut (Ör. Altın kadehim elimden yere düştü. s.37)

Kalıp Hareketler ve Sözler: Kırk yiğit, görür gözün görmez olması; tutar elin tutmaz olması, emir kulu (Ör. Deli Dumrul kırk yiğit ile yiyip içip otururken ansızın Azrail çıkageldi. s.37)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Allah, Azrail, Tanrı (Ör. Azrail'i ne çavuş gördü, ne kapıcı. Deli Dumrul'un görür gözü görmez oldu, tutar elleri tutmaz oldu. s.37)

Kerem ile Aslı- Anonim Kerem ile Aslı/ haz. İsa ÖZTÜRK:

Kişi Adı: Ahmet Mirza, Kara Sultan, Aslı, Kerem, Sofu, Hasene Hanım (Ör. Hükümdar, oğluna Ahmet Mirza; keşiş ise kızına Kara Sultan adını koyar. s.43)

Hitap: Hey Ağalar, Behey Beyler (Ör. Hey ağalar, behey beyler. s.44)

Hayvan Adı: At (Ör. Bey arkasından bu kadar atlılar saldıysa da arayıp izini dahi bulamadılar. s.45)

Yer Adı: Isfahan, Zengi, Kayseri, Teke, Karapınar (Ör. Sözünden cayar ve ailesi ile Zengi'ye taşınır. s.43)

Deyim: El pençe divan durmak, ayağa kapanmak, yola revan olmak (Ör. Kızlar dahi Kerem'e ve Hasene Hanım'a el pençe divan durdular. s.44)

Günlük Hayat: Kaçarak evlenmek, kırklardan ermiş bir ihtiyar, seher yeli (Örn: Sultan bir gün yolda kırklardan ermiş bir ihtiyarla karşılaşırlar. s.43)

Mimari: Bahçe, kahve (Ör. Kerem'in aşkını sınamak için Kerem'i bir gül bahçesinde, içinde Aslı'nın da olduğu birbirinden güzel kızlarla bir araya getirir. s.43)

Meslek: Dişçi, bezirgân, hoca (Ör. Gelen bezirgândır, giden hocadır. s.45)

Taşıtlar: At (Ör. Bey arkasından bu kadar atlılar saldıysa da arayıp izini dahi bulamadılar. s.45)

Beslenme-Mutfak: Elma, ayva (Ör. İhtiyar, Hanım Sultan'a bir elma bir de ayva fidanı verir. Fidanlar önce meyve vermez. s.43).

Giyim-Kuşam-Süs: Libas, esvap, gömlek (Ör. Hasene Hanım kırk tane güzellerden kız alıp her birine ayrı ayrı libas giydirip Aslı Han'a daha eski esvap giydirip gül bahçesine götürdü. s.43)

Geçiş Dönemleri: Evlilik, doğum, çocuk, nişan (Ör. Isfahan'da yaşayan bir hükümdarın ve keşiş hazinedarının çocuğu olmamaktadır. s.43)

Eşya: Defter (Ör. Nice kullarını yazdın deftere. s.44)

Kalıp Hareketler ve Sözler: Davete icabet etmek, katline ferman, Hak âşığı, ahu zar, Allah'a ısmarladık (Ör. Âşıkın katline ferman. s.44)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Cennet (Ör. Sekiz cennet yedi tamu odu var. s.44)

Halk Edebiyatı: Destan, türkü (Ör. Keremdir aşkına yanan, Olmuştur dillere destan. s.44)

Halk Müziği ve Çalgıları: Saz (Ör. Kerem aldı sazı eline bakalım Hasene Hanım'a ne dedi? s.44)

Hayber Kalesi Cengi- Hazreti Ali Hayatı, Öğütleri, Cenkleri/ haz. Ziya Şakir (SOKU):

Kişi Adı: Selman (Ör. Selman doğruca Ali'nin çadırına giderek kendisine Peygamber Efendimiz'in emrini bildirdi ve gözleri bağlı olduğu için etrafını göremeyen Hazreti Ali'yi elinden tutarak Hazreti Muhammed'in huzuruna getirdi. s.52)

Hitap: Ya Ali (Ör. "Ya Ali, yanıma gel!" dedikten sonra, başını dizine koyup gözlerinin ağrısının geçmesi için Allah'a dua etti. s.52)

Hayvan Adı: At (Ör. Hayber Yahudileri, uzaktan tanımadıkları birinin belinde kılıcı, at üstünde dolu dizgin kendilerine doğru yaklaştığını görünce, şaşkınlık içinde kaldılar. s.52)

Yer Adı: Hayber Kalesi, Şam (Ör. Hazreti Muhammed, dostlarıyla ibadet ettikten sonra yüzünü topluluğa dönerek Hayber Kalesi'nin yakında ele geçirileceğini müjdeler. s.51)

Deyim: Harekete geçmek, dillere destan olmak, ele geçirmek, boyun eğmek (Ör. "Bu kılıcın karşısında boyun eğmeyecek yiğit yoktur!" s.53)

Mimari: Kale (Ör. Hazreti Muhammed, dostlarıyla ibadet ettikten sonra yüzünü topluluğa dönerek Hayber Kalesi'nin yakında ele geçirileceğini müjdeler. s.51)

Taşıtlar: At (Ör. Hayber Yahudileri, uzaktan tanımadıkları birinin belinde kılıcı, at üstünde dolu dizgin kendilerine doğru yaklaştığını görünce, şaşkınlık içinde kaldılar. s.52)

Eşya: Sancak, çadır, ilaç, silah, kılıç, ok (Ör. Her seferinde sancak, saygın kişilerce taşınmasına rağmen sonuç yine de değişmez. s.51)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Peygamber Efendimiz, Hazreti Muhammed, Hazreti Ali, şehit, dua, büyü, Zülfikâr, Düldül (Ör. Peygamber Efendimiz kalbine doğan şeyleri çevresindekilerle paylaşmak için çok kereler günün aydınlanmasını bekler. s.51)

Leyla vü Mecnun- Büyük Türk Klasikleri/ Fuzulî:

Kişi Adı: Kays, Leyla, Mecnun, Zeyd (Ör. Emir, çocuğa Kays adını verir ve onu on yaşında okula yazdırılır. s.56)

Hayvan Adı: Kuş (Ör. Artık, kuşlar Mecnun'un saçlarında yuva yapmaya başlamıştır. s.56)

Deyim: Sitem etmek (Ör. Mecnun bu duruma sevinir ve Leyla'sına sitem ettiği için pişmanlık duyar. s.57)

Günlük Hayat: Okula yazdırmak, öğüt vermek, mektup (Ör. Emir, çocuğa Kays adını verir ve onu on yaşında okula yazdırılır. s.56)

Meslek: Doktor (Ör. Bunun üzerine babası Mecnun'u en iyi doktorlara götürür. s.56)

Geçiş Dönemi: Evlilik, çocuk, ölüm (Ör. Zengin bir Arap emirinin defalarca evlenmesine rağmen çocuğu olmamaktadır. s.56)

Eşya: Mum (Ör. O da sabah yeliyle, mumla, ayla dertleşmektedir. s.56)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Allah'a yalvarmak, Kâbe, dua etmek, Allah, cennet, türbe (Ör. Allah'a yalvarıp yakarmalarının ardından bir erkek çocuğu olur. s.56)

Halk Edebiyatı: Şiir söylemek (Ör. Onun mezarı başına gider, ağlar, şiirler söyler. s.57)

Motif: Çocuğu olmamak (Ör. Zengin bir Arap emirinin defalarca evlenmesine rağmen çocuğu olmamaktadır. s.56)

Kediler- Küçük Şeyler/Samipaşazade Sezai:

Hitap: Hanım (Ör. Hanım! En son cevabını isterim: Ya ben, ya kediler! s.61)

Hayvan Adı: Kedi, balık, horoz (Ör. Hanım! En son cevabını isterim: Ya ben, ya kediler! s.61)

Yer Adı: Marmara (Ör. Hava güzel, rüzgâr dingin, Marmara lacivertti. s.63)

Deyim: Alay etmek, dalıp gitmek, gözünde tütmek (Ör. Karısının hazırlayarak şimdi sofranın üzerine koyduğu sabah yemeğinin dumanı gözünde tütmeye başladı. s.64)

Günlük Hayat: Karı, koca, aşk, sevda, kahvaltı etmek, gökkuşağı (Ör. Bir sabah gayet erken uyanarak kendi âleminde bir kahvaltı etmek için küçük odasına çekildiği zaman, sokakta birtakım çocukların ağladığını işiterek pencereden dışarı baktı. s.61)

Mimari: Ev, sofa, oda, taşlık, dükkân (Ör. Sofalarında, odalarında kulak tırmalayan sesleriyle kavga ederlerdi. s.61)

Geçiş Dönemi: Evlilik (Ör. Otuz üç sene önce, evliliğin ilk aylarında, aşkın ebediliğine, sevdanın ölümsüzlüğüne yeminler eden âşıkane diller, kendisinin kedilere, her türlü mana ve meziyetten mahrum keyfî bir eğilime feda olunduğunu işitmek, insanlık değerleri ve karı kocalık haysiyetini çiğnediğinden artık bu hâle bir son vermenin kesin kararını almıştı. s.61)

Beslenme-Mutfak: Ekmek, sütlü kahve (Ör. Zira kedinin biri ekmeğini çalmış, diğeri sütlü kahvesini içmiş, öteki de fincanını kırmıştı. s.62)

Eşya: Kanepe, koltuk, sandalye, iskemle, fincan, baston, yorgan, sandık, kandil, minder (Ör. Büyük bir öfkeyle iskemlesine oturdu. s.61)

Giyim-Kuşam, Süs: Palto, şapka (Ör. Paltosunu, şapkasını giydi. s.62)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Sadaka vermek, muska (Ör. Sokağın ortasında ayakları çıplak, elbiselerinin yırtık yerlerinden tenleri görünür birtakım sefil çocukların haykıraşarak oynadıklarını dalgın dalgın seyrettikten sonra galiba zavallıları korumak için sadaka vermek niyetiyle ceplerini birer birer karıştırıp yine galiba hiçbir şey bulamadığından yoluna devam etti. s.63)

Yüksek Ökçeler- Ömer Seyfettin:

Kişi Adı: Hatice Hanım, Gülter, Mehmet (Ör. Hatice Hanım, çok genç yaşta dul kalmış zengin bir hanımcağızdı. s.68)

Hayvan Adı: Kedi (Ör. Arka bahçedeki mutfağına değil misafir, hemşeri filan, hatta yabancı bir kedi bile girmiyordu. s.68)

Yer Adı: Bolu (Ör. Zavallı Bolulu oğlanı tepeden tırnağa kadar beyazlar giymek zorunda bırakırdı. s.68)

Deyim: Ahlâkı bozulmak, sararıp solmak, kapı dışarı etmek, benzine kan gelmek (Ör. Malı, mülkü varken hiçbir sıkıntısı yokken bu hizmetçi meselesi yüzünden zayıflıyor, sararıp soluyordu. s.69)

Günlük Hayat: Temizlik, hemşeri, baş dönmesi, komşu (Ör. Arka bahçedeki mutfağına değil misafir, hemşeri filan, hatta yabancı bir kedi bile girmiyordu. s.68)

Mimari: Köşk, kiler, oda, tavan arası, mutfak, kiler (Ör. Sürekli odaları dolaşır, tavan arasına çıkar, mutfağa inerdi. s.68)

Meslek: Hizmetçi, aşçı, doktor (Ör. Benzine kan geldi. Gerçi yine başı dönmeye başlamıştı." Fakat sesi işitilmeyen ökçesiz terlik giydireceğini düşünerek doktora kendini göstermiyor. s.69)

Eşya: Tencere, ilaç, sahan, kazan (Ör. Çağırdığı doktor ilaç filan vermedi. s.68)

Beslenme, Mutfak: Reçel, et, külbastı, pirinç pilavı, şeker, helva (Ör. Mehmet'i, et günü olmadığı hâlde, bol bir sahan külbastıyı yerken yakaladı. s.69)

Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri: İki gün, dokuz yıl, bir hafta (Ör. Dokuz yıllık adamlarının iki gün içinde birden ahlâkları bozulmuştu. s.69)

Giyim-Kuşam, Süs: Ökçeli ayakkabı, yün terlik, iskarpin (Ör. Fakat boyu çok kısa olduğu için evin içinde de bir karışa yakın ökçeli ayakkabılar, terlikler giyerdi. s.68)

Bu metinlerde kültürel ögeler aracılığıyla pek çok farklı yaşam ve inanç sistemine dair detaylar bulunmaktadır. Destanlardan halk edebiyatına, günlük yaşamdan dinsel inançlara kadar geniş bir yelpazede kültürel ögeler sunulmaktadır. Bu metinler, öğrencilere Türk kültürü ve edebiyatının farklı yönlerini anlamaları için zengin bir içerik sunmaktadır.

10. Sınıf Roman Metinleri

Tablo 6. *10. Sınıf Roman Metinleri ve Yazarları*

Metin Adı	Yazar
Felâtun Bey ile Râkım Efendi	Ahmet Mithat Efendi
Mai ve Siyah	Halit Ziya UŞAKLIGİL
Ateşten Gömlek	Halide Edip ADIVAR

Felâtun Bey ile Râkım Efendi- Ahmet Mithat Efendi:

Kişi Adı: Mustafa Meraki Bey, Mihriban, Felatun Bey, Rakım Efendi, Fedayi, Canan (Ör. Felâtun Bey; alafrangalık bakımından babasını bile geçen, tembelliğinden ve gezmeye eğlenmeye düşkünlüğünden kalemdeki işine haftada ancak üç saat uğrayan biridir. s.183)

Hitap: Vay Beyim, birader (Ör. Vay beyim! Rabbim selâmetler versin. s.184)

Yer Adı: Tophane, Kâğıthane, Beyoğlu, İstanbul, İzmir (Ör. Kâğıthane sefası ile aileyi evine davet edip gösterdiği Türk misafirperverliği ile dostluklarını ilerletir. s.184)

Deyim: Yetim kalmak, eline para geçmek, gözünden düşürmek (Ör. Felâtun, Râkım'ı Ziklasların gözünden düşürmek için birtakım hareketler yapsa da en sonunda kendi cahilliğini ortaya koyar. s.183)

Günlük Hayat: Dadı, Türk misafirperverliği, mektuplaşmak (Ör. Râkım ise Ziklaslarla yaptığı Kâğıthane sefası ile aileyi evine davet edip gösterdiği Türk misafirperverliği ile dostluklarını ilerletir. s.184)

Mimari: Ev, mutfak, hane (Ör. Davete erken gelen Felâtun Bey'in üstüne mutfakta Fransız aşçı yemeğin mayonezini döker ve Felâtun, kimseye görünmeden evden ayrılmak zorunda kalır. s.183)

Meslek: Çevirmenlik, gazete yazarlığı, öğretmenlik, aşçı, mutasarrıflık, hekim (Ör. Felâtun Bey, parası bitince uzak bir yerde mutasarrıflık işi elde eder ve yola çıkmak için limana gider. s.184)

Taşıtlar: Vapur, sandal (Ör. Dersaadet'ten hareket eden Felâtun Bey'i dahi bu vapur götürmekte idi. s.184)

Eşya: Piyano, yatak, ilaç, kitap (Ör. Canan'ın piyano çalmaya heveslenmesi üzerine Râkım, eve bir piyano alır. s.183)

Beslenme, Mutfak: Mayonez, et suyu, bisküvi, peksimet (Ör. Davete erken gelen Felâtun Bey'in üstüne mutfakta Fransız aşçı yemeğin mayonezini döker ve Felâtun, kimseye görünmeden evden ayrılmak zorunda kalır. s.183)

Giyim-Kuşam, Süs: Elbise (Ör. Gündüzün elbisesini dahi giydi. s.185)

Geçiş Dönemi: Evlenme, doğum (Ör. Râkım, kendini çok geliştiren ve tam bir hanım olan Canan ile nikâhlanır. s.184)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Allah selamet versin (Ör. Allah selâmet versin birader. s.184)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Allah, Rabbim, Lokman Hekim (Ör. Hemen Rabbim tevkif-i selâmet versin. s.184)

Mai ve Siyah- Halit Ziya UŞAKLIGİL:

Kişi Adı: Ahmet Cemil, İkbal, Seher, Hüseyin Nazmi, Lamia, Tevfik Bey, Vehbi Bey (Ör. 22 yaşındaki Ahmet Cemil, İstanbul'da oturan orta hâlli bir ailenin çocuğudur. s. 190)

Hitap: Hoca Efendi (Ör. Hoca efendi, bugün hiç çalışamadım, affınızı rica ederim, mukaddimesiyle küçük bey girer. s. 191)

Hayvan Adı: Köpek, yılan (Ör. Dalgalar uzun, kalın birer siyah yılan gibi kıvrana kıvrana, yuvarlana yuvarlana açılıyor; belirsiz bir lisan ile zulmetlerin sonsuz uzaklıklarına doğru serilerek onu davet ediyordu. s. 193)

Yer Adı: İstanbul, Süleymaniye, Vezneciler, Sarayburnu, Üsküdar, Çamlıca, Haliç (Ör. Bir saat sonra Sarayburnu'nu dolaşan Fransız vapuru Hüseyin Nazmi'yi, sinesi ümit ile dolu, bir emel cihanına doğru götürürken, Kızkulesi açıklarında bir bati meyil ile süzülerek yavaş yavaş ilerleyen Lloyd'in Süveyş hattına işleyen ağır gemilerinden biri Ahmet Cemil'i kalbinde bir mezar ile son yeis türbesine sürüklüyordu. s.192)

Deyim: Hayata atılmak, mecbur kalmak, zahmet çekmek (Ör. Asıl bu Vezneciler seferinden kış esnasında zahmet çekmişti. s. 190)

Mimari: Ev, oda, harem, selamlık odası, taşlık, köşk, türbe, cami, minare (Ör. Yağlı elini silmemiş uşağın tuttuğu mumun ziyasıyla dar bir merdiveni çıkar, selamlık odasına girer, orada bekler, ta ki küçük bey kitaplarını alıp haremden çıksın… s. 191)

Meslek: Çevirmenlik, memur, elçilik, subay, gemici (Ör. Fransızca ve Farsça öğrenen, zamanın bilimlerine az çok vâkıf olan Râkım Efendi; çevirmenlik, gazete yazarlığı ve öğretmenlik yapar. s. 190)

Taşıtlar: Vapur, gemi, sandal (Ör. Bir saat sonra Sarayburnu'nu dolaşan Fransız vapuru Hüseyin Nazmi'yi, sinesi ümit ile dolu, bir emel cihanına doğru götürürken, Kızkulesi açıklarında bir bati meyil ile süzülerek yavaş yavaş ilerleyen Lloyd'in Süveyş hattına işleyen ağır gemilerinden biri Ahmet Cemil'i kalbinde bir mezar ile son yeis türbesine sürüklüyordu. s. 192)

Eşya: Anahtar, yatak, mangal, cezve, hasır iskemle, ütü, mum, kitap, minder, fener, defter, soba, halat, düdük, miğfer, kandil, kefen (Ör. Hasır iskemle üzerinde yazı ile geçen bir günden sonra o küçük fakat şirin sarı mangalın kenarından mehcur olmak, meşkûk işlerle geçinen sefiller gibi geceleri karanlıklar içinde ekmek parasına koşmak takat kıran bir dert idi. s. 191)

Beslenme, Mutfak: Sofra (Ör. Dersi olduğu akşamlar sofrada matemi andıran bir sükût ile yemek yedikten sonra küçücük kırmızı bakır mangalla ısınan bu yuvacıkta annesini, kardeşini yalnız bırakarak, hatta geç kalmak korkusuyla mangalın kenarına sürülen parlak sarı

cezveden hissesini almayarak bu gece seferleri için aldığı muşamba paltosunu giyer, "Anne ben gidiyorum, uykunuz gelirse beni beklemeyiniz!" der. s. 190)

Giyim-Kuşam, Süs: Muşamba palto, pantolon, etek (Ör. Dersi olduğu akşamlar sofrada matemi andıran bir sükût ile yemek yedikten sonra küçücük kırmızı bakır mangalla ısınan bu yuvacıkta annesini, kardeşini yalnız bırakarak, hatta geç kalmak korkusuyla mangalın kenarına sürülen parlak sarı cezveden hissesini almayarak bu gece seferleri için aldığı muşamba paltosunu giyer, "Anne ben gidiyorum, uykunuz gelirse beni beklemeyiniz!" der. s. 190)

Geçiş Dönemi: Evlilik, ölüm (Ör. Bir süre sonra kız kardeşi İkbal, kocasından gördüğü kötü muamele sonunda bebeğini kaybeder ve hastalanarak ölür. s. 192)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Aile ocağı, ekmek parası, küçük bey (Ör. Kalbinde bu eve, şu muhtasar aile ocağına bir hasret hissiyle sokağa çıkardı. s.191)

Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri: Bir iki parmak geri (Ör. Elinde muşamba feneri sallayarak, ilk önce önden gitmek âdet iken her defasında bir iki parmak geri kala kala nihayet yanında gitmeye başladı. s. 191)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Mahşer (Ör. İstanbul'la Galata arasında sıkışan bu deniz parçasını bir mahşer haline getiren bütün o hareket bir müddet beynini, gözlerini işgal etti. s. 192)

Ateşten Gömlek- Halide Edip ADIVAR:

Kişi Adı: Peyami, Salim, Ayşe, Mukbil Bey, Cemal, İhsan, Salime Hanım, Haşmet Bey, Sabri Paşa, Mehmet Çavuş, Kezban (Ör. Kapı çalındı ve bir dakika sonra Salime Hanım gümüşî kostüm içinde, bülend ve müteazzım, odaya daldı. s. 199)

Hitap: Hanımefendi (Ör. Ben anlatmaya muktedir değilim, hanımefendi. s. 199)

Hayvan Adı: Kuş, kartal, yılan (Ör. Salime Hanım, hepimize yüksekten bakan kartal başlı Salime Hanım, bu mütekebbir mahlûk dünyanın en kadir insanı imiş gibi yanında erimiş, onu mütevazı tabirle iknaya ve yumuşatmaya çalışıyor. s. 199)

Yer Adı: Ankara, İstanbul, İzmir, Çanakkale, Anadolu, Geyve, Konya, Sakarya (Ör. Önce Geyve'de halifenin ordusuyla savaşırlar. Çeteler arasında da bir kargaşa söz konusudur. s. 201)

Deyim: Kapıyı çalmak, nişan almak, diz çökmek, pusuya düşürmek (Ör. İhsan ve Peyami'yi bazı köylüleri de kandırarak pusuya düşürür ve İhsan yakalanır. s. 201)

Günlük Hayat: Selamlaşmak, tayin, aşk (Ör. Selâmlaştıktan sonra gözlerinde boyu kadar yüksek bir nazarla Ayşe'nin başına baktı. s. 199)

Mimari: Oda, salon, tekke (Ör. Herkes kaçış planları yapmakta ve çeşitli tekkeler de bu insanlara Anadolu'ya geçiş için imkân sağlamaktadır. s. 201)

Meslek: Hariciye memuru, subay, asker, zabit, komutan, hastabakıcı, mütercim, doktor (Ör. Otuz altı yaşındaki Peyami, hariciye memurudur. s. 198)

Taşıtlar: Gemi (Ör. Elleri bağlı masum kafileleri süngüleyerek, yüzlerine tükürerek, kan içinde sürükleyerek gemilerinizin önünden geçiriyorlar. Haydutluğu alkışlamadığı için işte namuslu bir adamı parçalıyorlar. s. 200)

Eşya: Silah, sandalye, kılıç, günlük (Ör. İhsan, Ayşe'nin sandalyesinin arkasını iki elleriyle koparacak gibi tutuyor, yüzü öyle korkunç ve gergin ki. s. 200)

Beslenme, Mutfak: Çay (Ör. Medenî sulhün nimetini bize Mister Cook anlattı. Bunun üstüne çay içmez misiniz? s. 201)

Giyim-Kuşam, Süs: Kostüm, pantolon (Ör. Kapı çalındı ve bir dakika sonra Salime Hanım gümüşî kostüm içinde, bülend ve müteazzım, odaya daldı. s. 199)

Geçiş Dönemi: Evlilik, ölüm (Ör. Yunan'la girişilen bu mücadele sırasında Ayşe ve İhsan cephede vurulur ve ölürler. s. 202)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Zararı yok (Ör. Zarar yok, sizi görsün. Biz de sizin ağzınızdan tercüme eder gibi İzmir faciasını anlatırız. s. 199)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Dua etmek, şehit, halife (Ör. Önce Geyve'de halifenin ordusuyla savaşırlar. s. 201)

"Felatun Bey ve Rakım Efendi" romanı, doğu ve batı kültürlerinin çatışmasını konu alarak, kültürel yozlaşmanın bireye vermiş olduğu zararı anlatmakla birlikte kültüre bağlılığın önemini detaylı bir şekilde sunar.

"Mai ve Siyah" romanı, bireyin yalnızlığını, iç çatışmalarını ve duygusal durumunu ayrıntılı psikolojik tahlillerle anlatmaktadır. Eserde Türk kültürüne ait günlük yaşam, aileye olan bağlılık ve geçim sıkıntısı gibi kavramlar bulunmaktadır.

"Ateşten Gömlek" romanı, Kurtuluş Savaşı esnasında, ailesinden kayıplar veren bir milletin her şeye rağmen bağımsızlık aşkıyla yeniden cepheye koşmasını konu edinir. Vatan sevgisi, fedakârlık, bağımsızlığa duyulan özlem ve Türk milletinin ordu-millet anlayışı gibi unsurlar öne çıkar.

Her üç roman da kültürel unsurları içererek okuyuculara yazarın dönemindeki sosyal, ekonomik ve kültürel gerçekleri aktarma amacını taşımaktadır.

Tablo 7. *10. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögeler Gösterimi*

Kategori	Adet
Ad (Kişi, hayvan, yer)	75
Eşya	52
Deyim	37
Meslek	37
Mimari	33
Günlük Hayat	32
Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar	28
Beslenme-Mutfak	16
Geçiş Dönemi	15
Kalıp Söz ve Davranışlar	15
Giyim-Kuşam, Süs	14
Hitap	12
Taşıt	9
Ölçü Birimi	5
Halk Edebiyatı	3
Yerleşim Yeri	3
Halk Müziği ve Çalgıları	1

Toplam Kültürel Ögeler:

Toplamda 288 kültürel öge içinde en sık karşılaşılanlar adlar (75), en az karşılaşılanlar ise halk müziği ve çalgıları (1).

Deyim ve meslek kategorileri birbirine yakın sıklıkta tekrar etmiştir (37).

Geçiş dönemi ile kalıp söz ve davranışlar kategorileri (15), halk edebiyatı ve yerleşim yeri kategorileri (3) aynı sıklıkta tekrar etmiştir.

Halk müziği ve çalgıları kategorisi sadece 10. sınıf hikâye metninde bulunup diğer metinlerde yer almamıştır.

Şekil 2. *10. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögelerin Dağılımı*

11. Sınıf Hikâye Metinleri

Tablo 8. *11. Sınıf Hikâye Metin ve Yazarları*

Metin	Yazar
Kamyon	Sebahattin Ali
Pazarlık	Memduh Şevket ESENDAL
Oğlumuz	Tarık Buğra
Koca Öküzün Ölümü	Samim KACAGÖZ
Odalardan Biri	Bilge KARASU

Kamyon- Sebahattin Ali:

Yer Adı: İzmir, Beyşehir, Konya, Karaağaç, Ödemiş (Ör. İzmir'e gitmek için evvela Konya'dan otobüse binmek lazımdı. Beyşehir, Karaağaç, Ödemiş üzerinden iki üç günde varılıyordu. Yol parası beş lira idi. s. 36)

Deyim: Göz gezdirmek, yer açmak, lafa koyulmak (Ör. Konya'dan çıkıp Beyşehir'e giden yolun başlangıcındaki dik yokuşu tırmanmaya başlayınca, herkes yanındaki ile veya çaprazlama ta öbür baştaki biriyle lafa koyuldu. s. 36)

Günlük Hayat: Fiskos etmek, değirmi sakallı, buğday, veresiye defteri, mahsul, harman zamanı (Ör. Uzaktan doğru koşup gelen bir çocukla, otomobilde heybesini bacaklarının arasına almış değirmi sakallı birisi fiskos edip konuşmaya başladılar. s. 35)

Meslek: Şoför, berber, şoför yamağı, manifaturacı, avukat, bakkal, şoför muavinliği (Ör. Ara sıra duyulan "Buğday, veresiye defteri, şinik, sekiz metre kara dimi..." gibi sözlerden, İzmir'e giden manifaturacının, oğluna, dükkân idaresi ve köylülerle veresiye muamelesinin şekli hakkında son talimatı verdiği anlaşılıyordu. s. 35)

Taşıtlar: Kamyon, otomobil (Ör. Kamyon, içindeki yirmi iki müşterisiyle beraber sokağa çıkıp biraz ilerledikten sonra durdu. s. 35)

Eşya: Sepet, çuval, heybe, çul, gümüş çerçeveli gözlük, çifte (Ör. Bu sırada, sırtında eski bir heybe ile çok genç bir köylü otomobile yaklaştı. s. 35)

Beslenme, Mutfak: Peynirli pide, soğan, ekmek, tuz, yufka (Ör. Şoför bir eliyle direksiyona yapışmış, dört metre genişliğindeki sokağın karşı tarafındaki berber dükkânlarına girmeden sola manevra yapabilmeye uğraşıyor, öteki eliyle de ağzına peynirli pide tıkıyordu. s. 35)

Giyim-Kuşam, Süs: Setre pantol, gömlek (Ör. Zaten dizleri üzerine çömelerek ancak sığışabilen yolcular hem; "olmaz, buraya nasıl sığar!" diye söyleniyorlar, hem de her setre pantollunun emrine itaate alışık bir tavırla birbirlerini iterek yer açıyorlardı. s. 36)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Ikına sıkına (Ör. Kamyon, Zincirli Han'ın dar ve basık kapısından, yan duvarlara sürtünüp sıvaları dökerek ve üzerine bağlanmış sepetlerle çuvalları dört tarafa fırlatarak ıkına sıkına çıktı. s.35)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Allah (Ör. Eğer daha çok varsa bu Allah'ın dağlarında gece yarısı yolu nasıl bulacak, buralarda nasıl geceleyecek? s. 37)

Pazarlık- Memduh Şevket ESENDAL:

Kişi Adı: Faik Efendi, Fevzi Bey, Rıza, Rüstem, Remzi Efendi (Ör. Feyzi Bey, Allah sizi inandırsın, o Yenicami minareleri yok mu birbirine dokunuyor ayrılıyor, dokunuyor ayrılıyor, o kaldırım taşları sanki su içinde fasulye kaynar gibi böyle kaynıyordu. s.42)

Hitap: Hacım, elmasım (Ör. Yok hacım" dedi, "bu biraz hilaflı oldu. s.42)

Hayvan Adı: Beygir (Ör. Tramvay beygirlerine baktım, ayaklarını açmışlar oldukları yerde duruyorlar. s.42)

Yer Adı: İstanbul, Eminönü (Ör. Kapının sağ tarafında bazısı giyimli, birtakımı da gecelik entarileri, şam hırkaları ile dört beş kişi, İstanbul'un son büyük zelzelesinden konuşuyorlardı. s.42)

Deyim: Halletmek, tav vermek (Ör. Biraz durdu. Sonra işe az daha tav vermiş olmak için. s.43)

Atasözü: Göz var, izan var; denize düşen yılana sarılır (Ör. Artık, siz de bu kadar olmaz. İnsanda göz var, izan var... s.42)

Günlük Hayat: Mahalle kahvesi, gece sefaları, kireç, can pazarı, lakırdı, pazarlık, komşu (Ör. Mahalle kahvesinin önündeki setin üstü sanki ufak bir bahçecikti. s.42)

Mimari: Cami, minare (Ör. Feyzi Bey, Allah sizi inandırsın, o Yenicami minareleri yok mu birbirine dokunuyor ayrılıyor, dokunuyor ayrılıyor, o kaldırım taşları sanki su içinde fasulye kaynar gibi böyle kaynıyordu. s.42)

Meslek: Gümrük aracısı, imam, kahveci çırağı, askeri eczacı (Ör. Gümrük aracılarından Faik Efendi, kırk beş yaşlarında, uzun kara bıyıklı, esmer bir adam. s.42)

Taşıtlar: Tramvay (Ör. Tramvay beygirlerine baktım, ayaklarını açmışlar oldukları yerde duruyorlar. s.42)

Eşya: Teneke, ağaç kütüğü, duba, zincir (Ör. Kahve pencerelerine sicimler gerilmiş, gece sefaları, telgraf çiçekleri, kireçle sıvanmış yarım tenekeler içinde sardunyalar sıralanmış. s.42)

Beslenme, Mutfak: Gazoz, fasulye (Ör. Ortada küçük bir havuz, içinde gazoz şişeleri, etrafında biraz çimen, kınaçiçekleri. s.42)

Giyim-Kuşam, Süs: Entariler, Şam hırkaları (Ör. Kapının sağ tarafında bazısı giyimli, birtakımı da gecelik entarileri, şam hırkaları ile dört beş kişi, İstanbul'un son büyük zelzelesinden konuşuyorlardı. s.42)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Ana-baba günü, dünyada olmaz, valla (Ör. Ne? Dünyada olmaz. En aşağıdan, en aşağıdan yirmi bin kişi vardı. s.44)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Allah, mahalakallah (Ör. Ana-baba günü, mahalakallah... s.43)

Oğlumuz- Tarık Buğra:

Kişi Adı: Ömer (Ör. Onu, tarihe girmiş bütün Ömer'lerin ikbaline lâyık görüyordum. s.49)

Hitap: Yahu, bebeğim (Ör. Yahu… s.49)

Hayvan Adı: Serçe (Ör. Uçmayı öğrenmiş bir serçe yavrusu gibi, gözün başka dallarda. s.50)

Günlük Hayat: Doğrulmak, mırıldanmak, kuşluk vakti, fırlamak, sayıklamak, ateşi olmak, mektep, çarşı, lise, vicdan, gizlemek, ıslık çalmak, dalgın (Ör. Renksiz, sessiz ve serin kuşluk vakti. s.49)

Mimari: Bahçe, ev, oda (Ör. Pencereleri büyükçe bir bahçeye bakardı. s.49)

Geçiş Dönemi: Doğum (Ör. Karlı bir Şubat gecesi doğmuştu. s.49)

Eşya: Mangal, semaver, kömür, seccade, yatak, masa, sandalye, kamus, beşibirlik, perde (Ör. Mangala ve semavere kömür koydu; abdest aldı, sonra seccadesini sofaya sererek namaza durdu. s.49)

Beslenme, Mutfak: Çay, limon (Ör. Çayımızı içerken karım biraz dalgındı. s.51)

Giyim-Kuşam, Süs: Hırka, pijama (Ör. Çıkarken, omuzlarıma hırkamı koydu. s.49)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Allak bullak, cici (Ör. Gözlerindeki mana allak bullak. s.49)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Ezan, abdest, namaz (Ör. Mangala ve semavere kömür koydu, abdest aldı, sonra seccadesini sofaya sererek namaza durdu. s.49)

Koca Öküzün Ölümü- Samim KACAGÖZ:

Kişi Adı: Yusuf (Ör. Yusuf, titreyen elleriyle ılgınları araladı. s.54)

Hayvan Adı: Öküz, kartal, çakal, karga, balık (Ör. Baba da gözlerini dikmiş, bataklığın üzerinde dolaşan iki kartala bakıyordu. s.54)

Deyim: Gözlerini yummak, dizlerinin bağı çözülmek, ümidi boşa çıkmak (Ör. Sonra dizlerinin bağı çözüldü. s.54)

Günlük Hayat: Boyunduruk (Ör. Boyunduruktan kurtuldu gayri. s.55)

Meslek: Kolcu (Ör. İlk aklına gelen, onun bir ziyana girip kolcular tarafından götürülüp Tokat'a kapatılması olmuştu. s.54)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Yumuk yumuk, delikanlı, bırak Allah'ını seversen, Allah belasını versin (Ör. Yarı kapalı, yumuk yumuk gözlerini, büsbütün küçülterek nehrin iki kıyısını süzdü. s.54)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Allah (Ör. Allah, Allah... Hiç de çakalların yediği öküz görmemiştim. s.54)

Odalardan Biri- Bilge KARASU:

Kişi Adı: Suat, Dilaver Hanım, Müşfik, Fikret, Reşit (Ör. Suat uzaklaşmış bile; tek balığını sallıyor elinde. s.58)

Hitap: Büyük Hanım (Ör. Bilemedin, kedinin önüne attırır büyük hanım. s.58)

Hayvan Adı: Balık, kedi (Ör. Bilemedin, kedinin önüne attırır büyük hanım. s.58)

Yer Adı: Sarıkum (Ör. görürüm, sırası gelmişken... Param var. Nüfus cüzdanım yanımda değil. O gerekli sanırım. Adama, Sarıkumluyum da diyemem, evine gitseydin der, inanmaz da kapının sürgülenmesi hikâyesine, kuşkulanır, inansa bile bir türlü, otelin önünden geçemem bir daha. s.58)

Deyim: Balığa çıkmak, eli boş dönmek, ezbere okumak, işini gücünü bitirmek (Ör. O, eli boş dönmesin diye aldı yanına. s.58)

Günlük Hayat: Kılık, kapı sürgüsü, para, nüfus cüzdanı, tadımlık, kitap okumak, nasır (Ör. Kapı sürgülü olsa bile bodrum penceresinden girerdim. s.58)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Gıcırtı, tümen tümen (Ör. Otelciler her gün insan görürler, tümen tümen insan. s.60)

Mimari: İstasyon, otel, ev, oda, bodrum penceresi, köy, mahalle, balkon, kayıkhane, dam (Ör. İstasyona yedi dakikada, evine on dakikada varır. s.58)

Meslek: Kâtip (Ör. Kâtip "Aşk Sanatı"nı okur şimdi. s.60)

Taşıtlar: Sandal (Ör. Sandal çırpıntılı ışığın içindeyken atıyorum balığı. s.58)

Eşya: Fener, yatak, tel dolap, masa, kürek, saat, kemer, çivi, anahtar, çarşaf, diş macunu, iskemle, defter, komodin (Ör. Eve götürür, tel dolabının orta yerine yerleştirir. s.58)

Giyim-Kuşam, Süs: Gömlek, pantolon (Ör. Pantolon bir köşede de dursa da olur. s.60)

Bu hikâye metinleri, farklı yazarlar tarafından kaleme alınmış ve çeşitli temaları işlemiştir. Her bir hikâye, kendi içinde benzersiz karakterler, mekânlar, günlük hayat detayları ve kültürel unsurlar sunarak okuyucuya çeşitli deneyimler yaşatır. Yazarların dil kullanımı, mekân tasvirleri ve karakter derinliği, Türk edebiyatının zenginliğini yansıtmaktadır.

11. Sınıf Roman Metinleri

Tablo 9. *11. Sınıf Roman Metin ve Yazarları*

Metin	Yazar
Yaban	Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU
Huzur	Ahmet Hamdi TANPINAR
Murtaza	Orhan Kemal
Tutunamayanlar	Oğuz ATAY

Yaban- Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU:

Kişi Adı: Ahmet Celal, Mehmet Ali, İsmail, Bekir Çavuş, Salih Ağa, Mustafa Kemal, Emine, Hasan (Ör. Mehmet Ali, artık benimle konuşmuyor. s.157)

Hayvan Adı: Köpek, manda, davar (Ör. Salih Ağa, ta uzakta yamaçta, otlayan davarlarını gözetliyor. s.160)

Yer Adı: Haymana, Mihalıççık, Sivrihisar, İstanbul, Anadolu, İzmir, Bursa, Adana, Urfa, Antep, Erzurum, Sivas, Çanakkale (Ör. Sakarya Savaşı'ndan sonra düşman orduları; Haymana, Mihalıççık ve Sivrihisar yörelerini yakıp yıkarak harap eder. s.157)

Deyim: Mesafe koymak, ağırlık çökmek, gözünü dikmek, başına toplamak, karşı koymak (Ör. Mustafa Kemal isminde bir büyük adam, bir büyük kumandan, İstanbul'dan çıktı, Anadolu'ya geçti. Erzurum'da, Sivas'ta, milleti başına topladı. s.160)

Günlük Hayat: Karaltı, saman, bostan korkuluğu, hasat mevsimi, dere yatağında çamaşır yıkamak (Ör. Bostan korkuluklarının en biçimsizine benziyor. s.159)

Mimari: Kahvenin çardağı, mezarlık (Ör. Kahvenin çardağı altında oturuyorduk. s.160)

Meslek: Arabacı, imam, çoban (Ör. Arabacıya, "Geldik mi?" diye sormağa cesaret edemiyordum. s.157)

Taşıtlar: Araba (Ör. Arabacıya, "Geldik mi?" diye sormağa cesaret edemiyordum. s.157)

Eşya: Defter, bavul, çanta, ameliyat masası, fener, hasır, şilte, yatak takımı, seyyar karyola, muşamba, harar bezi, kitap sandığı, çakı (Ör. nihayet ameliyat masasının başına getirilen bir hasta gibi teslimiyetle eğildim, bir delikten içeriye girdim. s.158)

Giyim-Kuşam, Süs: Gömlek (Ör. Hatta çok kere, yenilecek şeylerin; çocuk bezleri, kirli don ve gömleklerle bir arada çalkalandığı da olur. s.159)

Geçiş Dönemi: Evlilik (Ör. Emine, Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail ile evlenir. s.161)

Beslenme, Mutfak: Karpuz, kavun, hububat, yumurta, et, bulgur, fasulye (Ör. Hasat mevsimlerinden sonra haftalarca her nevi hububat aynı yalakta yıkanıp ayıklanır. s.159)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Abdest, Allah (Ör. Beyim, Allah vere de, bizi tekrar askere almasalar, dedi. s.160)

Halk Edebiyatı: Destanî kıssa (Ör. Ve destanî kıssalarla onları heyecana getirmeğe çalıştım. s.160)

Huzur- Ahmet Hamdi TANPINAR:

Kişi Adı: Mümtaz, İhsan, Macide, Nuran, Sünbül Sinan, Merkez Efendi, Suat, Fahir (Ör. Mümtaz henüz çocukken anne ve babasıyla birlikte yaşadığı şehrin işgali sırasında babası bir Rum tarafından öldürülür. s.165)

Hitap: Kuzum (Ör. Kuzum, senin yaşın bu kadar genç. s.165)

Hayvan Adı: Kedi, fare (Ör. Komşumuz fareleri ızrar eder" diye evinde kedi bulundurmamış. s.166)

Yer Adı: Akdeniz, İstanbul, Üsküdar, Beyoğlu, Emirgân, Cerrahpaşa, Tabhane, Kocamustafapaşa, Süleymaniye, Aksaray (Ör. Öyle ise bir gidip görelim, yahut Emirgân'a çağıralım. s.165)

Deyim: Örnek almak, gözü saatte kalmak, göze çarpmak (Ör. Nuran'ı iskelede beklemek, gecikince gözü saatte kalmak, kahramanımız için ayrı hazlar oluyordu. s.165)

Günlük Hayat: İskele, cüsse, aşk mektubu (Ör. Nuran'ı iskelede beklemek, gecikince gözü saatte kalmak, kahramanımız için ayrı hazlar oluyordu. s.165)

Mimari: Saray, cami, medrese, kahve, avlu, dam, konak, kargir ev, çeşme, türbe (Ör. Duvarları çivit boyalı kireçle örtülmüş yirmi sene evvelki kârgir evlere tesadüf ediyorlardı. s.166)

Meslek: Öğretmenlik, doktor (Ör. Galatasaray Lisesinde tarih öğretmenliği yapan İhsan, sahip olduğu geniş kültür ve donanımıyla dönemin önemli aydın ve düşünürlerindendir. s.165)

Taşıtlar: Vapur, otomobil (Ör. Akşamüstü Beyoğlu'nda bir kahvede dinleniyorlar yahut herkes işini görmek için ayrılıyor, sonra vapurda buluşuyorlardı. s.165)

Eşya: Yüzük taşı, değnek, baston (Ör. Nuran, avlularında ot bitmiş, damı çökük, fukara yatağı medreselere, harap Tabhaneye, Hekimoğlu Alipaşa Camiinin yüzük taşı biçimine hayran oldu. s.165)

Giyim kuşam, süs: Sarık (Ör. Sarığına mevsiminde sünbül takarmış. s.166)

Geçiş Dönemi: Ölüm, evlilik (Ör. Bu olay üzerine Nuran, aralarına bir ölümün girdiğini söyleyerek Mümtaz'la evlenmekten vazgeçer ve eski kocası Fahir'e döner. s.167)

Beslenme, Mutfak: Çay (Ör. Evvelâ camiin önündeki kahveye oturup çay içtiler. s.166)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Dua etmek, Allah (Ör. Dua etti, dişsiz ağzı bir şeyler mırıldandı. s.167)

Halk Edebiyatı: Hikâye (Ör. Nuran kurumuş çınarı muhafaza için etrafına çekilen parmaklığa, Yesavi yazısıyla fırdolayı yazılan bu çınarın ve yerin hikâyesine bayıldı. s.166)

Murtaza- Orhan KEMAL:

Kişi Adı: Murtaza, Hasan, Nuh, Firdevs (Ör. Ya ateşe devam edecekti ya da davayı kaybedecekler, ondan sonra da Murtaza'nın elinde oyuncak olacaklardı. s.170)

Hayvan Adı: Hindi (Ör. Murtaza hindi gibi kabardı. s.171)

Yer Adı: Çukurova (Ör. Murtaza, Yunanistan'dan mübadeleyle Çukurova'ya gelmiş bir muhacirdir. s.170)

Deyim: Ok yaydan çıkmak, tükürdüğünü yalamak, elinde oyuncak olmak (Ör. ok yaydan çıkmıştı bir sefer. Tükürdüğünü yalayamazdı. s.170)

Günlük Hayat: Mübadele, muhacir, hırsız, karakol, fabrika (Ör. Murtaza, Yunanistan'dan mübadeleyle Çukurova'ya gelmiş bir muhacirdir. s.170)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Çat kapı, patırtı, çakı gibi, Allah Allah, taş yürek, kurşun bilek, ciğerparem (Ör. Gece yarısından sonra penceremizde ışık görse çat kapı, neden bu saate kadar yatmayıp hâlâ oturduğumuzu sorar. s.170)

Meslek: Asker, mahalle bekçisi, emniyet müdürü, ayakkabı tamircisi, hâkim, fen müdürü, kontrolör, komiser, usta, amele, memur, balyacı (Örn: Bütün bunlar bir mahalle bekçisinin vazifesi mi? s.171)

Eşya: Masa, pamuk, kulaklık (Ör. Fen Müdürü kulaklığı aldı, konuşmasını bitirip yeniden döndü Murtaza'ya. s.170)

Giyim kuşam, süs: Postal, üniforma, elbise (Ör. Murtaza esas duruşunu bozmamakla birlikte yerinde, daha doğrusu kırk beş numara postallarının üzerinde sağa sola sallandı. s.170)

Geçiş Dönemi: Ölüm (Ör. Başından yaralanıp beyin kanaması geçiren Firdevs birkaç gün sonra ölür. s.175)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Allah (Ör. Nedeen? Çünkü var bende bir his, Allahtan. s.174)

Tutunamayanlar- Oğuz ATAY:

Kişi Adı: Turgut, Selim, Nermin, Müzeyyen, Burhan, Güner, Kayhan, Süleyman, Metin, Esat, Günseli (Ör. Canım sıkılıyor Nermin. s.178)

Hayvan Adı: Tavuk, vaşak, inek, ayı (Ör. Kim bulabilir bir anda vaşak kelimesini? s.178)

Yer Adı: Ankara, Batı ve Güney Anadolu, İstanbul (Ör. Batı ve Güney Anadolu Hitit, İyon ve Mikene medeniyeti kalıntılarını görmenin bir yararı olacak mesela. s.180)

Deyim: Hayatına son vermek, yaşam sürmek, canı sıkılmak, yerin dibine geçmek (Ör. Burhan da kantincilerin bu durumda ifade etmekten çekinmeyecekleri bir deyimle ‘yerin dibine geçmişti s.179)

Günlük Hayat: Kahvaltı, sinema, kantin, eski huy, sakal bırakmak, oturma odası, süslemek (Ör. İstersen sakal da bırakırım. s.180)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Allah canımı alsın (Ör. Peki, Allah canımı alsın kötü niyetim yok. s.181)

Mimari: Ev, mektep, motel, banka (Ör. Arabasıyla çıktığı yolculukta bir motelde mola verir ve sürekli yazmaya başlar. s.182)

Meslek: Gazeteci, mühendis, memur, muhasebeci, biletçi (Ör. Otomobil işini yapan muhasebeci bir duysa. s.181)

Taşıtlar: Tren, araba, otomobil (Ör. Otomobil işini yapan muhasebeci bir duysa. s.181)

Eşya: Masa, mektup, kanepe, gazete, radyo, koltuk, gözlük, dantel, kâğıt, perde, halı, kilim, kitap, kitaplık, somya, yastık, yatak (Ör. Gözü, bir koltuğun üzerindeki dantele takıldı; hissetmeden ona baktı ve düşündü. s.179)

Geçiş Dönemi: Ölüm, evlilik (Ör. Orada önce Selim’in arkadaşı Süleyman Kargı ile görüşür, ona Selim’in öldüğünü söyler. s.181)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Allah (Ör. Peki, Allah canımı alsın kötü niyetim yok. s.181)

Halk edebiyatı: Öykü, şiir (Ör. Romanda asıl öykü Turgut’un evinde başlar. s.178)

Bu romanlar, farklı dönemlerden ve yazarlardan gelmelerine rağmen, Türk edebiyatının geniş bir yelpazesini temsil etmektedir. Her biri, kendi içinde farklı karakterler, mekânlar, kültürel unsurlar ve temalar barındırarak zengin bir okuma deneyimi sunmakta olduğu söylenebilir. Romanlardaki dinsel-büyüsel unsurlar, günlük hayat detayları ve çeşitli meslekler, Türk kültürü ve toplumunun derinliklerine ışık tutmaktadır.

Tablo 10. *11. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögeleri Gösterimi*

Kategori	Adet
Ad (Kişi, hayvan, yer)	96
Eşya	70
Günlük Hayat	66

Deyim	58
Meslek	35
Mimari	31
Kalıp Söz ve Davranışlar	25
Beslenme-Mutfak	18
Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar	13
Giyim-Kuşam, Süs	13
Taşıt	10
Geçiş Dönemi	7
Hitap	6
Halk Edebiyatı	4
Atasözü	2
Ölçü Birimi	1

11. sınıf TDE ders kitabında yer alan hikâye ve roman metinleri 16 başlıkta kültürel ögeler bakımından incelenmiş ve toplamda 455 ögeye rastlanılmıştır. En sık karşılaşılan öge adlar (96) kategorisinde olup en az karşılaşılan öge ise ölçü birimi (1) kategorisidir. Dinsel-büyüsel içerikli inançlar ve giyim-kuşam, süs kategorileri aynı sayıda (13) tekrar etmiştir. Atasözü kategorisine ilk kez 11. sınıf metinlerinde rastlanılmış ve iki kere tekrar ettiği görülmüştür.

Toplam Kültürel Ögeler:

Toplamda 455 kültürel öge içinde en sık karşılaşılanlar "Ad (Kişi, hayvan, yer)"(96), en az karşılaşılanlar ise "Ölçü Birimi" (1) olarak tespit edilmiştir.

Ad (Kişi, hayvan, yer): Metinlerin büyük bir kısmı karakter, hayvan veya yer isimlerini içeriyor. Bu, hikâye ve romanların genellikle karakter odaklı olduğunu gösterir.

Eşya: Metinlerde kullanılan eşyaların bu kategoriye dâhil edilmesi, nesnelerin hikâyelerde önemli bir rol oynadığını gösterir.

Günlük Hayat: Yazarlar, günlük yaşamın detaylarına sıkça vurgu yaparak okuyuculara tanıdık bir atmosfer sunarlar.

Deyim: Dilin zenginliğini ve derinliğini artıran deyimler, metinlerde sıkça kullanılmıştır.

Meslek: Karakterlerin meslekleri, hikâye ve romanlardaki çeşitli sosyal bağlamları yansıtır.

Mimari: Yapılar ve mekanlar, hikâyelerin geçtiği ortamın betimlenmesinde rol oynar.

Kalıp Söz ve Davranışlar: Karakterlerin tipik söz ve davranışları, hikâyelerin karakter gelişimi açısından önem taşır.

Beslenme-Mutfak: Yiyecek ve içecek unsurları, kültürel yemek alışkanlıklarını yansıtabilir.

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Metinlerin bazıları dini veya büyüsel ögeler içeriyor, bu da yazarların farklı inanç sistemlerini ele alabileceğini gösterir.

Giyim-Kuşam, Süs: Karakterlerin giyim tarzları ve süslemeleri, kültürel farklılıkları ve dönem özelliklerini yansıtır.

Taşıt: Metinlerde geçen ulaşım araçları, karakterlerin hareketliliği ve hikâyenin mekânsal boyutunu etkiler.

Geçiş Dönemi: Bu kategori, metinlerde geçiş dönemleriyle ilgili önemli olayları ve değişimleri ifade eder.

Hitap: Karakterler arasındaki hitap şekilleri, sosyal ilişkilerin dinamiklerini yansıtır.

Halk Edebiyatı: Metinlerde halk kültürüne ait ögelerin bulunması, geleneksel öğelerin edebi eserlerdeki rolünü gösterir.

Atasözü: İlk kez 11. sınıf metinlerinde yer alması, öğrencilere atasözlerinin edebi eserlerde nasıl kullanılabileceğini gösterir.

Ölçü Birimi: En az karşılaşılan kategori olması, metinlerin ölçü birimleri üzerinde daha az odaklandığını göstermektedir.

Şekil 3. *11. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögelerin Dağılımı*

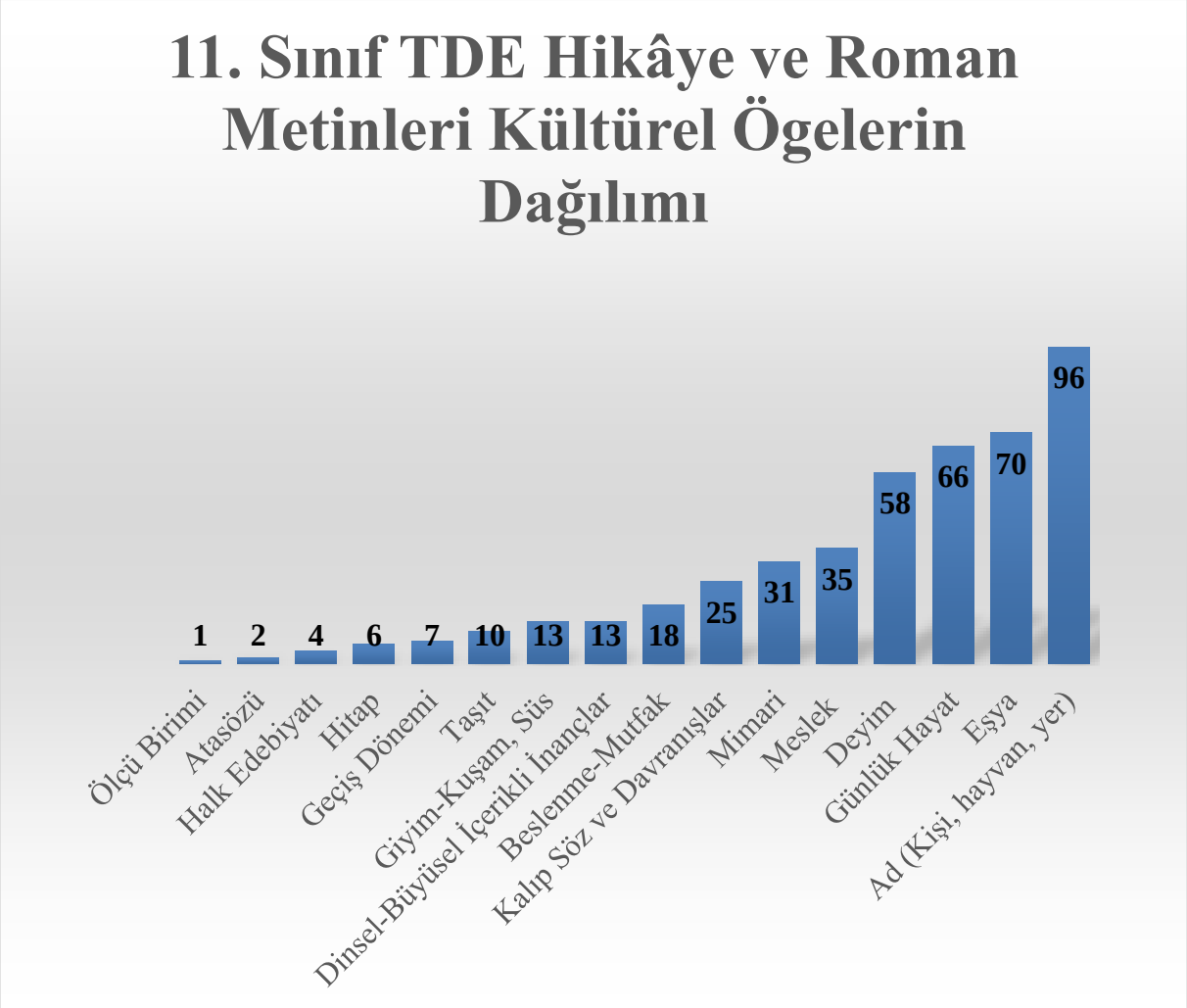

Sonuç olarak metinler, geniş bir kültürel yelpazede çeşitli ögeleri içeriyor, öğrencilere zengin bir okuma deneyimi sunmaktadır denilebilir. En sık karşılaşılan kategoriler, karakter odaklı ögeleri içerirken, en az karşılaşılan kategori olan "Ölçü Birimi" ise metinlerde az vurgulanmış bir konuyu işaret eder. Dinsel-büyüsel içerikli inançlar ve giyim-kuşam, süs kategorilerinin eşit sayıda tekrar etmesi, farklı kültürel unsurların denge içinde işlendiğini göstermektedir.

12. Sınıf Hikâye Metinleri

Tablo 11. *12. Sınıf Hikâye Metinleri ve Yazarları*

Metin	Yazar
Bir Saatlik Telâki	Mustafa KUTLU
Demiryolu Hikâyecileri-Bir Rüya	Oğuz ATAY

Karanfilsiz	Adalet AĞAOĞLU
Parasız Yatılı	Füruzan
Yangın	Ferit EDGÜ
Seçkin Göz	Necati TOSUNER
Tortu	Vüs'at O. BENER
Sus Kalbim, Sus Çiçek	Tarık Dursun K.

Bir Saatlik Telâki- Mustafa KUTLU:

Hayvan Adı: Serçe, cırcır böceği, gece kuşu (Ör. Karanlıkta bir gece kuşu öter, yahut bir cırcır böceği. s.39)

Deyim: Nefesini tutmak, yolcu etmek, gözüne ilişmek, ipe sapa gelmez, el sallamak (Ör. Tellere takılmış bir uçurtma kuyruğu o zaman gözüme ilişir. s.39)

Günlük Hayat: Cila, alaca, leylâk, kucaklamak, el öpmek, karanfil; gösteriş, tezkere, gurbetçi, mahkûm, uğurlamak, uçurtma, yollamak, yıldırım hızı (Ör. Uzaklardan gelen bir koku-belki de leylâk- ıslak ıslak yayılıyor. s.38)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Pırıl, kımıltı, usulcana, sağ ol, çarşı pazar, darağacı, homurtu, tik tak, ağır aksak, yığın (Ör. Şerit gözünüzün önünden ağır aksak geçer. s.39)

Mimari: Otel (Ör. Yalnız oldu mu bir otel odası düşünürler. s.38)

Meslek: Asker, jandarma, satıcı, bekçi (Ör. Askerlere bakardım, tezkereci askerlere. s.39)

Taşıtlar: Tren (Ör. Tren istasyona gelmiştir. s.38)

Eşya: Düdük, bavul, çanta, mendil, paket, kutu (Ör. Arasıra bir düdük sesi ve alaca bir buhar görünüp kayboluyor. s.138)

Giyim kuşam, süs: Pardösü, şapka (Ör. Saçaklardan birinin altında, dizlerim karnıma çekili, pardösüme gömülmüş duruyordum.s.38)

Demiryolu Hikâyecileri-Bir Rüya- Oğuz ATAY:

Deyim: İhmal etmek, hak vermek, ilham gelmek, yakasını bırakmamak, alay etmek, modası geçmek, yüzünü buruşturmak, sırayı kaptırmak, hangi rüzgâr attı, göz gezdirmek,

kuşkulu olmak, kafası karışmak (Ör. Ülkenin büyük şehirlere uzak bir dağ başı kasabasında, bir demiryolu istasyonunda çalışan üç hikâyeciydik. s.42)

Günlük Hayat: Seyyar, bilet, yaranmak, bedava, yolcu, karartma, çiseleyen yağmur, metelik, veresiye, utanmak, müşteri, çekingenlik, mektup (Ör. Bakkaldan utandığım için soramadım, bir zamanlar -bir süre önce aynı çekingenlik yüzünden kundura tamircisine de soramamıştım. s.44)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Bitip tükenmez, basmakalıp, kırık dökük (Ör. Geçen gecelerden birinde genç ve düzgün yüzlü bir yataklı vagon yolcusu, kendisine daha önce sattığımız hikâyelerin bir kısmını tanınmış bir eleştirmene gösterdiğini ve bu ünlü yazarın da hikâyeleri çok basmakalıp ve modası geçmiş bulduğunu söylemişti. s.43)

Mimari: Kasaba, şehir, kulübe (Ör. İstasyon binasına bitişik yan yana üç kulübemiz vardı. s.42)

Meslek: Hikâyeci, hikâye satıcılığı, seyyar satıcı, istasyon şefi, memur, makasçılık, esnaf, kunduracı, bakkal (Ör. Oysa istasyon şefiyle de aramız iyiydi. s.42)

Taşıtlar: Tren (Ör. Ayrıca yalnız posta trenlerinin geldiği günler iyi iş yaptığımız söylenemezdi. s.42)

Eşya: Daktilo, perde, kâğıt, lamba, kitap, düdük, sözlük, sepet (Ör. Üstelik bazı geceler, yemeği bile unutarak elle yazdığımız hikâyeleri, istasyon şefinin odasındaki tek daktiloda temize çekiyorduk. s.42)

Beslenme, Mutfak: Elma, ayran, sucuk-ekmek (Ör. Öğleden sonra gelen posta trenlerinde daha çok elma, ayran ve sucuk-ekmek satılırdı. s.42)

Karanfilsiz- Adalet AĞAOĞLU:

Hayvan Adı: Kuğu, kuş, keçi, kuzu (Ör. Keçi yolunun ucunda açan gül yaşlı oldu. s.48)

Deyim: Başının ucuna dikilmek, baştan savma, akıl etmek, kulak asmak, karşısına dikilmek, kıs kıs gülmek, aklı takılmak, kuyruk olmak (Ör. Dalları boyarken, göl kıyılarına sazları atarken, dedesi gecenin ortasında, ak donuyla çıkar gelir; denir ki hâlâ sağ, başının ucuna dikilirdi. s.47)

Günlük Hayat: Akarsu, dağ, göl, karanfil, göl kıyısı, hoyrat, bayrak (Ör. Dalları boyarken, göl kıyılarına sazları atarken, dedesi gecenin ortasında, ak donuyla çıkar gelir; denir ki hâlâ sağ, başının ucuna dikilirdi. s.47)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Şıpırtı, gözleri çakmak çakmak, hoşgörmez, döne döne, gözbebeği, tomur tomur, pırıl pırıl, omuz omuza (Ör. Gözleri çakmak çakmak ona bakardı. s.48)

Mimari: Köprü, atölye, dükkân (Ör. O ise derenin üstüne küçük bir köprü atıyor, köprüyü ıslıklarla geçiyor. s.48)

Meslek: Kaportacı (Ör. Kasa yapımında çalışan kaportacı arkadaşı, sabah akşam karşısına geçip de inatla, sabırla, ona bunu öğretmeye kalkana dek, önemsiz bir iş yapmakta olduğunu bilmezdi. s.47)

Taşıtlar: Atlı araba, kamyon, uçak (Ör. Atlı araba, kamyon kasalarını süslüyordu. s.47)

Eşya: Fırça, tabanca, çeyiz sandığı (Ör. Gele gele gürgenden bir çeyiz sandığı geldi. s.49)

Giyim kuşam, süs: Fes (Ör. En pembelerini tahtaya geçirirken fes rengine boyadı. Boyarken kendini yorgun duydu. s.49)

Halk Edebiyatı: Türkü (Ör. Ağzında bir türkü. Karanfillerse kulaklarının arkasına takılı. s.48)

Parasız Yatılı- Füruzan:

Hitap: Hanımcığım (Ör. Ben de oğlumu zabit okuluna sokacağım, ama kefil istediklerini, bir malı rehin göstermek lazım olduğunu söylediler, çaresizlendim hanımcığım. s.54)

Hayvan Adı: Kanarya kuşu (Ör. Sen çıkınca işin bitip gene yürüyerek iner, Mısır Çarşısı'ndaki beğendiğimiz börekçi var ya, kanarya kuşları olan, orda öğle yemeğimizi yeriz. s.52)

Yer Adı: Mısır Çarşısı, Cağaloğlu, Salıpazarı, İstanbul (Ör. Onun için Cağaloğlu'na yürüyerek gidip gelmekten yorulmayız, değil mi benim kızım? s.52)

Deyim: Dur durak bilmemek, sınıfta kalmak, ziyafet çekmek, aklı kalmak, konuk ağırlamak (Ör. Bu iş dur durak bilmez, fakat marifetli olmak lazım değil, çalışkan olmak gerek. s.53)

Günlük Hayat: Öğle yemeği, börekçi, mangal yakmak, yemek yemek, har, kor, marifetli, yatak düzeltmek, aferin, sinemaya gitmek, ev sahibesi, bakkal, sinsilik, namaza kalkmak, beden eğitimi dersi, 23 Nisan, 29 Ekim, yardım kolu, ders zili, yoksul, ilmühaber,

muhtarlık, zabit okulu, imtihan, ziyan vermek, çiselemek, tayin etmek, yün örmek (Ör. O sabah namaza kalktığında seni, kapıyı vurup uyandıracak. s.53)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Kırk yılda bir, eğlene güle, çıtırtı, bölük pörçük, yüz suyu, el kapısı, çatır çatır, çıtırtı, uğultu (Ör. N'olacak kırk yılda bir ziyafet. s.52)

Mimari: Köprü, oda, sokak kapısı, kent, parasız yatılı okul, taş duvar (Ör. Parasız yatılı okullarına alıyorlarmış sizleri. s.54)

Meslek: Hastabakıcı, kömürcü, başhemşire, doktor, okul müdürü, sırt hamalları, polis, öğretmen, hademe (Ör. Böyle konuşkanlığının olduğu geçmişteki tek günü, hastaneye hastabakıcı olarak aldıkları gündü. s.52)

Taşıtlar: Araba (Ör. Kızla annesi gerekmeden, karşıya geçmek için polisin arabaları durdurmasını bekliyorlardı. s.54)

Eşya: Mangal, çıra, ceviz masa, muşamba, tabak, musluk, iskemle, kova, perde, okul çantası, silah, kâğıt topu, koltuk, çiçekli basma örtü, halı, iskemle (Ör. Onlara çiçekli basma örtüler dikerim ben. s.54)

Giyim kuşam, süs: Önlük, lastik çizme, şort, lastik pabuç, soket çorap, fanila, bluz, iplik çorap, yün hırka, zabit elbisesi, ipek eşarp, taşlı toka (Ör. Yok silahtı, yok zabit elbisesiydi di mi ya? Hem canım sormadım. Gerekmez de. s.54)

Beslenme, Mutfak: Tatlı, börek, yoğurt, tahin helvası, peynir, ekmek, çay, tavuk, anasonlu galeta, bakkal bisküvisi (Ör. İlk evden ayrılacağı gece tahin helvası aldılar bakkaldan. s.53)

Geçiş Dönemi: Ölüm (Ör. Bir de hep ölümü düşünmek. Şöyle bir dağın eteğinde olur gideceğimiz yer, benim kızım. s.54)

Halk edebiyatı: Şiir okumak (Ör. Kömürler kızarıp ateş olmaya dönünce her şeyi unutup–arka sırada oturmayı-Kızılay Kolu'ndan yemek yemeyi–ulusal bayramlarda şiir okumamayı–ilk yalazların maviliği yitene dek bekliyordu sokak kapısında. s.52)

Yangın- Ferit EDGÜ:

Hayvan Adı: Kaplumbağa, tosbağa, kertenkele, yılan, kelebek (Ör. Tüm börtü böcek yanmış. Kaplumbağalar. Tosbağalar. Kertenkeleler. Yılanlar yanmış. s.58)

Deyim: Üstüne basa basa (Ör. Üstüne basa basa bir kez daha. s.58)

Günlük Hayat: Çalı, ısırgan, yanmış orman (Ör. Kapkara, kömürleşmiş ağaçlar. Yanmış otlar. Çalılar. Isırganlar. Tüm börtü böcek yanmış. s.58)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Börtü böcek (Ör. Kapkara, kömürleşmiş ağaçlar. Yanmış otlar. Çalılar. Isırganlar. Tüm börtü böcek yanmış. s.58)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Cehennem (Ör. Toprak öylesine sıcak ki üstüne basılmıyor. Kayalar cehennem kayası. s.58)

Seçkin Göz- Necati TOSUNER:

Hayvan Adı**:** Kuş (Ör. Ve kendi çapında yırtıcı kuşların erişilmez o çığlık çığlığa güzelliği. s.59)

Günlük Hayat: Deniz, kayalık, suç (Ör. Ve durduk yerde büyüyen deniz. Kayalıkları köpüklerle döverek biçimleyen deniz. s.59)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Durduk yer, çığlık çığlığa (Ör. Ve kendi çapında yırtıcı kuşların erişilmez o çığlık çığlığa güzelliği. s.59)

Tortu- Vüs'at O. BENER:

Deyim: Armağan etmek (Ör. Yıllar sonra yeğenine armağan ettim. s.60)

Eşya: Keman (Ör. Sadece kemanını vermedim. s.60)

Sus Kalbim, Sus Çiçek- Tarık Dursun K.:

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Sil baştan, yakıp yıkmak, birdenbire, delifişek (Ör. sonra yavaşça ve süzülerek dünyamıza sil baştan inmek isteği hiç uyanır mı? s.61)

12. Sınıf Roman Metinleri

Tablo 12. *12. Sınıf Roman Metinleri ve Yazarları*

Metin	Yazar
Üş İstanbul	Mithat Cemal KUNTAY
Bereketli Topraklar Üzerinde	Orhan KEMAL
Aylak Adam	Yusuf ATILGAN
Sevgili Arsız Ölüm	Latife TEKİN

Üç İstanbul- Mithat Cemal KUNTAY:

Kişi Adı: Albay Selim Bey, Naciye, Adnan, Süheyla, Belkıs, Miralay Hüsrev, Hidayet, Şair Raif, Dağıstanlı Hoca, Salih Zeki, Sakallı Vasfi, Tevfik Hoca, Salim (Örn: Bu konak Adnan'ın hayatını, kullanılmış su gibi istediği mecralardan akıtıyordu. s.150)

Hayvan Adı: Kurt (Ör. Bizde ihtiyarlamadan zengin olanı dağdan şehre inmiş kurt gibi taşlıyorlardı. s.152)

Yer Adı: İstanbul, Aksaray, Beşiktaş, Beyoğlu, Eminönü, Nişantaşı, Samsun, Tepebaşı, Ankara (Ör. Adnan, cemiyetin İstanbul'da güvenilir adamı olur. s.151)

Deyim: Acı duymak, zahmet çekmek, razı olmak, gözlerine inanamamak, kaşlarını çatmak, umurunda olmamak (Ör. İttihat Terakkicilerin arasında görünce gözlerine inanamaz. s.152)

Günlük Hayat: Gazete, verem, yoksul, maskara, sirk, cambaz, köylü çocuğu, cinayet, selvi ağacı, jurnal (Ör. Adnan, Sakallı Vasfi'nin jurnaliyle hapse girer; kısa bir süre sonra da serbest bırakılır. s.151)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Vatanperver, ne pahasına olursa olsun, bedbaht (Ör. Adnan yalanın vatanperver olacağını bu konakta öğreniyordu. s.150)

Mimari: Konak, mermer yalı, saray, çiftlik, otel, yazıhane, köşk (Ör. Mermer yalıya hoca yapan bu konaktı. s.150)

Meslek: Yazarlık, öğretmenlik, Maliye Nazırı, Erkan-ı Harp Müşiri, avukat, terzi, hâkim, vekil (Ör. Maliye Nâzırı'nın kızı Süheylâ'ya edebiyat, Abdülhamit'in adamı Erkân-ı Harp Müşiri'nin kızı Belkıs'a tarih dersi verir. S.150)

Eşya: Hançer, ayna (Ör. Bu yalıdaki refah, memleketi vuran hançerdi; fakat bu hançeri elinde tutarken Belkıs, asırların üstünden görünüyordu. s.151)

Giyim kuşam, süs: Ceket, kravat, boyunbağı, pantolon (Ör. Yeşil boyunbağını boynundan çıkarırken eski tarih hocasının bir parçasından daha kurtuldu; rahat nefes aldı. s.152)

Geçiş Dönemi: Ölüm, evlilik, doğum (Ör. Adnan, kısa bir süre sonra ölür ve cenazesi çok az kişinin katılımıyla kaldırılır. s.153)

Dernekler ve kuruluşlar; yardımlaşma ve dayanışma: Darüşşafaka (Ör. Darüşşafakayı ve Mekteb-i Hukuku başarıyla bitiren Adnan, bir gazetede edebiyat üzerine yazılar yazmakta ve "Yıkılan Vatan" adında bir roman üzerinde çalışmaktadır. s.150)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Şehit düşmek, Peygamber, günah (Ör. Albay Salim Bey, 93 Harbi'nde (1877 Osmanlı-Rus Savaşı) şehit düşmüştür. s.150)

Bereketli Topraklar Üzerinde- Orhan KEMAL:

Kişi Adı: Köse Hasan, İflahsızın Yusuf, Pehlivan Ali, Köse Topal, Emine, Kılıç Usta, Hidayet, Mıstık, Neşet Bey, Cemo (Ör. Pehlivan Ali'nin de Yusuf'un da yüzleri karıştı. s.158)

Hitap: Emmi, aslanım (Ör. Yusuf uzun uzun düşündükten sonra, "Vallaha emmi," dedi. s.158)

Hayvan Adı**:** Beygir (Ör. Çoluk çocuk yüzünden kendini dolap beygiri gibi görürdü. s.159)

Yer Adı: Çukurova (Ör. Köse Hasan, İflahsızın Yusuf ve Pehlivan Ali, çalışmak için Çukurova'yı seçer. s.157)

Deyim: Yolunu tutmak, başvurmak, sahip çıkmak, el koymak, hayrı dokunmak, el atmak, meydana çıkmak, hakkı geçmek, arası açılmak, aklından geçmek, tozu dumana katmak, işe koyulmak, kan ter içinde kalmak, gözüne girmek, baş döndürmek, dili tutulmak, kireç kesilmek, kan kaybetmek, imdat aramak, aklı başına gelmek, ateşe vermek (Ör. Yerinde döndü, imdat aranır gibi bakındı çevresine. s.161)

Atasözü: Ölmüş eşek kurttan korkmaz (Ör. "Aaaamaaan bre emmi," dedi. "Ölmüş eşeğin kurttan korkusu mu olur?" s.159)

Günlük Hayat: Hemşehri, haftalık, sakatlanmak, kiralamak, veda etmek, kayırmak, kovulmak, paydos, sendelemek, kekelemek, harman yeri (Ör. Orada hemşehrilerinin fabrikasında çalışmayı hayal eden bu gençler böylece çalışarak biriktirdikleri parayla köye dönebileceklerdir. s.157)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Kımıltı, vallaha, gözü çıksın, Allah taksiratını affetsin, tövbe, öteberi, boyları devrilesiceler, ne hâlin varsa gör, dolap beygiri, çoluk çocuk, yer yutar gibi okumak, küfürbaz, hüngür hüngür, püfür püfür, canın sağ olsun, cayır cayır, homurtu, Allah yardımcımız olsun (Ör. "Boyları devrilesiceler!" s.159)

Mimari: Fabrika, ahır, oda, baraka, dam, çiftlik, kerpiç ev, hastane, karakol (Ör.)

Meslek: Irgatbaşı, fabrika patronu, amele çavuşu, duvar ustası, ırgat, işçi, koltukçu, şoför, desteci, jandarma (Ör. Götürseler bile, taşeron, amele çavuşu razı olacaklar mıydı bakalım? s.158)

Taşıtlar: Tren, otomobil (Ör. Küçük ağanın otomobili tozu dumana katmış geliyordu. s.159)

Eşya: Üstü işlemeli tarak, gaz ocağı, kırma makinesi, yorgan, yastık, patoz, yağdanlık, piyano, kitap, toz gözlükleri, paçavra (Ör. Köse Hasan kızına saç tokası ve üstü işlemeli tarak almayı düşlerken Yusuf, köye bir gaz ocağı ile dönmeyi hayal eder. s.157)

Giyim kuşam, süs: Saç tokası, ipek gömlek, sadakor pantolon, hasır şapka (Ör. Kolları dirseklerine kadar sıvalı, püfür püfür beyaz ipek gömleği, ince sadakor pantolonu, geniş kenarlı beyaz hasır şapkası. s.159)

Beslenme, Mutfak: Tuz, ekmek, acı kırmızı biber (Ör. Sanki acı kırmızı biber ekelenmişti. s.160)

Geçiş Dönemi: Ölüm (Ör. Ali hastaneye götürülmediği için kan kaybından ölür. s.161)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Allah, günah (Ör. Biz hasta etmedik a. Allah'tan gelen bir şey mesela. s.158)

Aylak Adam- Yusuf ATILGAN:

Kişi Adı: Sadık, Sami, Ayşe, Zehra, Güler, Veli Ağa, Kemal (Ör. Veli ağanın öküzleri gibi öküz yoktur. s.167)

Hitap: Hey (Ör. Heyy, dursana! diye bağırdı. s.169)

Hayvan Adı: Öküz, karınca (Ör. Bir ara karıncaları düşündü. s.168)

Yer Adı: İstanbul, Karaköy, Kağızman (Ör. Kağızman köylerinden birinde bir çift öküzüne tutunan bir adam tanıdım. s.167)

Deyim: Vakit geçirmek, dayak yemek, kafasından çıkarmak, ilgi duymak, hayal kurmak, yolunda giden, boyun eğmek (Ör. Çocukluğunda yaşadıkları, onda derin izler bırakmıştır ve onları bir türlü kafasından çıkaramaz. s.166)

Günlük Hayat: Sinema, resim, sergi, aspirin (Ör. Başının ağrısını böyle kesiveren, portakal suyuyla birlik içtiği aspirin değil, onun yüzünü görmesiydi. s.169)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Pırıl pırıl, vay canına, vız gelmek, soluk soluğa (Ör. Öküzleri besiliydi, pırıl pırıldı. s.167)

Mimari: Pastane, atölye, pansiyon, lokanta (Ör. Yaz mevsimi gelince C. yazlık bir pansiyona gider. s.167)

Meslek: Terzi, model, müdür, garson, trafik polisi, tatlıcı, orkestra şefi, şoför (Ör. Bestecisi bilinmeyen bu kötü, sıkıcı senfoniyi çaldıran zevksiz bir orkestra şefine benzetti. s.169)

Taşıtlar: Tramvay, taksi, otobüs (Ör. Tramvaylardaki tutamaklar gibi. s.167)

Eşya: Kitap, kibrit, mendil, anahtar, değnek (Ör. Bir kibrit çakıp kapıdaki dört düğmeyi aydınlattı. s.168)

Giyimi kuşam, süs: Palto (Ör. Bir bardak portakal suyu içmiş, sağındaki karyağdı paltolu adamın baklava yediğini bilmekten gelen iç bulantısıyla –başkalarının iştahla yiyebilmeleri alçakça bir haksızlıktı. s.168)

Beslenme, Mutfak: Portakal suyu, baklava (Ör. Bir bardak portakal suyu içmiş, sağındaki karyağdı paltolu adamın baklava yediğini bilmekten gelen iç bulantısıyla –başkalarının iştahla yiyebilmeleri alçakça bir haksızlıktı. s.168)

Geçiş Dönemi: Evlilik (Ör. Ardından hayaller kurar, evlenmeyi düşünür. Ama C. evlilikten hoşlanmayan biridir. s.167)

Sevgili Arsız Ölüm- Latife TEKİN:

Kişi Adı: Huvat, Atiye, Nuğber, Halit, Seyit, Mahmut, Dirmit, Zekiye, Elmas, Hacı Talip (Ör. Elmas gelini çok özledim, tulumba. s.174)

Hayvan Adı: Güvercin (Ör. Uçağın gürültüsünden evler sallanıp sarsıldı, güvercinler ürküp havalandı, çocuklar korkup ağladı. s.174)

Yer Adı: Alacüvek (Ör. Romanın karakterlerinden Huvat Aktaş, Alacüvek köyündendir. s.173)

Deyim: İlgisini çekmek, fikir ortaya atmak, yakasını kurtarmak, yüreği ağzına gelmek, merakta koymak, iç çekmek, ağır gelmek, ilham gelmek, başına dikilmek, kul köle olmak, vasiyet etmek, taş kesilmek (Ör. Dirmit o günden sonra yüreğine kul köle oldu. s.175)

Günlük Hayat: Saklambaç, salıncak, askere gitmek, halı dokumak, mektup (Ör. Köyün çocukları, eski ağılın içinde salıncak kurup yemliklerde saklambaç oynarken, Dirmit, Atiye'den gizli, defterini karnına sokup, karlara bata çıka okulun yolunu tuttu. s.174)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Bata çıka, Allah kavuştursun, ya Rabbim (Ör. Gökyüzüne baka baka Allah kavuştursuna durdular. s.174)

Mimari: Köy, şehir, okul, ağıl, mahalle, tahta ev (Ör. Kiremitlerin başına oturdu. Birbirine yaslanmış tahta evlerin damlarına, bacalarına, bulutlara, denize ilk şiirini okudu. s.175)

Meslek: Çerçi, kalorifercilik, boyacılık, öğretmen, pilot, berber, terzi, çırak (Ör. Şehirde kalorifercilik, boyacılık, badanacılık gibi işler edinen bu köylüler köylerine bir daha dönmez. s.173)

Taşıtlar**:** Otobüs, uçak (Ör. Uçak döne döne bir yükseğe çekildi, bir tarlalara kayıp takla attı, bir damların üstünde burnunu havaya dikti. s.174)

Eşya: Soba, radyo, dikiş makinesi, tulumba, sıra, defter (Ör. Hatta Huvat'ın şehirden getirdiği dikiş makinesinde dikiş diker, Çerçi'ye şırınga getirtip köylünün iğnelerini yapmaya başlar. s.173)

Giyim kuşam, süs**:** Bilezik (Ör. Parasızlıktan önce Zekiye ile Nuğber'in bileziklerini, ardından evin bazı eşyalarını satarlar. s.174)

Geçiş Dönemi: Doğum, evlilik (Ör. Atiye, dokuz ay sonra bir kız çocuğu dünyaya getirince onun rahatsızlığının hamilelikten kaynaklandığını anlayıp, Atiye ile ilgilenmeye başlarlar. s.173)

Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Rüyaya yatmak (Ör. Defteri bir türlü eline geçiremedi. Sonunda defterin yerini bulmak için rüyaya yatmaya başladı. s.175)

Halk edebiyatı: Şiir yazmak (Ör. Aile bireylerinden uzaklaşmasına neden olan bu uğraş, evdekilerin tepkisini çeker. Dirmit'in şiir yazması yasaklanır. s.176)

Selvi Boylum Al Yazmalım- Cengiz AYTMATOV:

Kişi Adı: İlyas, Aysel, Samet (Ör. Az kaldı "Aysel" diye haykıracaktım. s.182)

Hitap: Ah benim afacan oğlum (Ör. Ah benim afacan oğlum… Beni gülmekten çatlatacaksın. s.183)

Hayvan Adı: Yaban koçu (Ör. Samet yaban koçu derisinden bir torba içinde aşık kemiğini getirdi önüme attı. s.184)

Deyim: Dikkat kesilmek, ümidini kesmek, hayal kurmak, gözünde tütmek, taş kesilmek, dilini bağlamak, kaşlarını çatmak, içi parçalanmak (Ör. İlyas bu durumu haber alınca adeta yıkılır ama yine de Aysel'den ümidini kesmez ve ikisi buluşmaya devam eder. s.181)

Günlük Hayat: Kambur, askerden dönmek, âşık olmak, görücü gelmek, el öpmek, gıdıklamak, misafir, sinemaya gitmek, bulaşıkları toplamak (Ör. İlk görüşte ikisi de birbirinden etkilenmiş hatta birbirlerine âşık olmuşlardır. s.181)

Kalıp Hareketler, Sözler ve Sesler: Vay anam (Ör. Vay anam şu dünyalara neden getirdin beni, garip anam! s.183)

Mimari: Köy, avlu (Ör. Uzun zaman gittikten sonra bir evin avlusuna vardık. s.182)

Meslek: Gazeteci, şoför, yol ustası (Ör. Bu yol ustası, bir vakitler o kamyonu geçitten çekerek birlikte götürdüğümüz yol ustası Baytemir'di. s.182)

Taşıtlar: Otobüs, araba, tren, kamyon (Ör. İlyas kamyonun arızası giderildikten sonra oradan ayrılır. s.185)

Eşya: Gaz lambası, sandalye, yarılmış odun, ağaç kova, bez, battaniye, yastık, semaver, oyuncak, aşık kemiği, masa, örtü (Ör. Öndeki odada bir gaz lambası yanıyordu. s.182)

Giyim kuşam, süs: Gocuk, gömlek (Ör.)

Beslenme, Mutfak: Çay (Ör. "İyi öyleyse dur. Şimdi çayı getireceğiz." s.184)

Geçiş Dönemi: Evlilik, doğum (Ör. Evliliğin ilk dönemlerinde gayet mutludurlar. s.182)

Tablo 13. *12. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögeleri*

Kategori	Adet
Günlük Hayat	113
Deyim	86
Ad (Kişi, hayvan, yer)	81
Eşya	70
Kalıp Söz ve Davranışlar	66
Meslek	60
Mimari	42
Giyim-Kuşam, Süs	28

Beslenme-Mutfak	19
Taşıt	17
Geçiş Dönemi	10
Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar	7
Hitap	4
Halk Edebiyatı	3
Atasözü	1
Dernekler ve kuruluşlar; yardımlaşma ve dayanışma	1

Toplam Kültürel Ögeler:

12. sınıf TDE ders kitabı hikâye ve roman metinleri 16 başlıkta incelenmiş ve 608 adet kültürel öge ile karşılaşılmıştır. 113 adet öge ile en çok günlük hayat kategorisi; 1'er öge ile de atasözü ve dernek-kuruluş kategorisine rastlanılmıştır. İncelenen metinlerde 11. sınıftan sonra atasözü ile ikinci kez 12. sınıf metininde karşılaşılmıştır.

Şekil 4. *12. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögelerin Dağılımı*

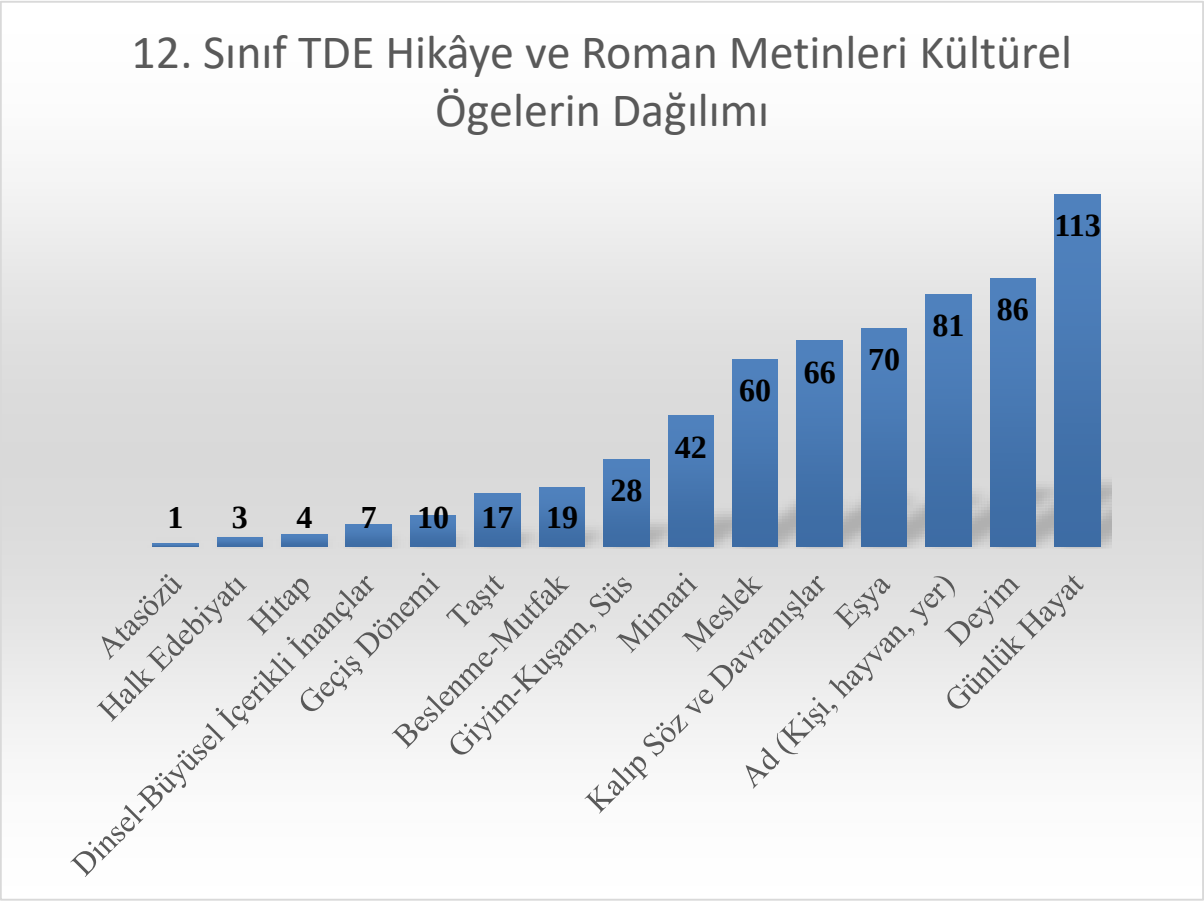

Tablo 14. *9,10, 11, 12. Sınıf TDE Ders Kitapları Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögeleri*

Ad (Kişi, hayvan, yer)	285
Eşya	227
Günlük Hayat	221
Deyim	199
Meslek	136
Mimari	123
Kalıp Söz ve Davranışlar	110
Beslenme-Mutfak	57
Giyim-Kuşam, Süs	51
Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar	48
Taşıtlar	39
Geçiş Dönemi	34
Hitap	23
Ölçü Birimi	18
Halk Edebiyatı	10
Yerleşim Yeri	7
Atasözü	3
Dernekler ve kuruluşlar; yardımlaşma ve dayanışma	1
Halk Müziği ve Çalgıları	1

MEB Ortaöğretim 9, 10, 11, 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında yer alan 35 hikâye ve roman metni 19 başlıkta kültürel unsurlar bakımından incelenmiştir. İnceleme sonucunda 9. sınıf TDE ders kitabındaki ilgili metinlerde 154 ögeye rastlanmıştır; 10. sınıfta 288, 11. sınıfta 455, 12. sınıfta ise 608 ögeye rastlanmıştır. Toplamda 1505 kültürel ögeye rastlanmıştır. En az kültürel öge 154 adet ile 9. sınıf TDE ders kitabında; en fazla kültürel öge ise 608 adet ile 12. sınıf TDE ders kitabında mevcuttur. En sık karşılaşılan kategori adlar

kategorisidir (285); en az karşılaşılan kategori ise halk müziği çalgıları (1) ve dernekler ve kuruluşlar, yardımlaşma ve dayanışma (1) kategorisidir.

Şekil 5. 9,*10,11, 12. Sınıf TDE Hikâye ve Roman Metinleri Kültürel Ögelerin Dağılımı*

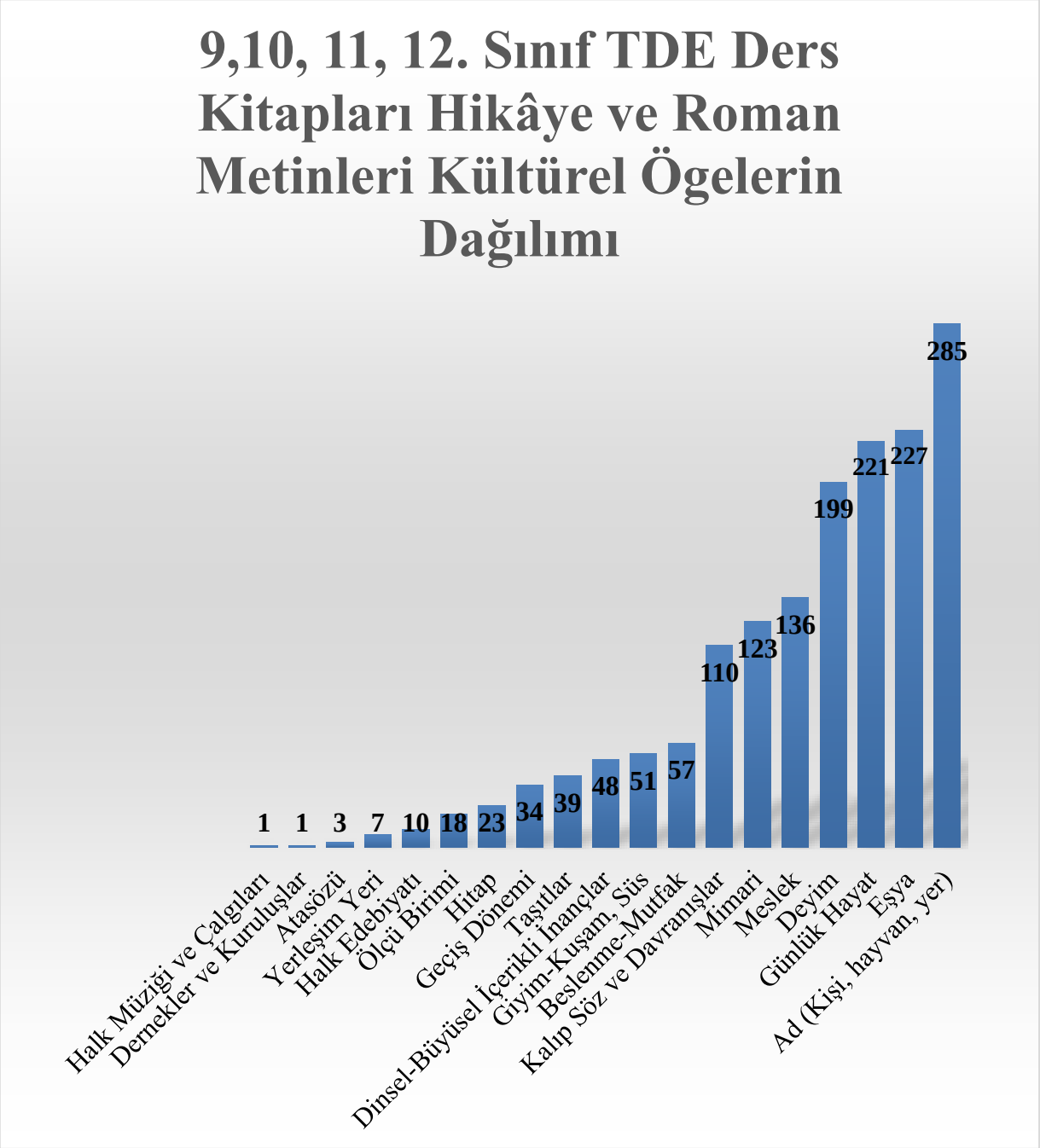

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada alan yazınında bazı örnekleri verilen araştırmalar gibi eğitimde kültür aktarımının ne ölçüde olduğu ve önemi üzerine bir durum tespiti çalışması yapılmıştır. MEB Ortaöğretim 9, 10, 11, 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında yer alan 35 hikâye ve roman metni Sedat Veyis Örnek'in "Köy-Kent Monografisi" örnek alınarak 19 başlıkta kültürel unsurlar bakımından incelenmiştir. İnceleme sonucunda 9. sınıf TDE ders kitabındaki ilgili metinlerde 154 ögeye rastlanmıştır; 10. sınıfta 288, 11. sınıfta 455, 12. sınıfta ise 608 ögeye rastlanmıştır. Toplamda 1505 kültürel ögeye rastlanmıştır. En az kültürel öge 154 adet ile 9. sınıf TDE ders kitabında; en fazla kültürel öge ise 608 adet ile 12. sınıf TDE ders kitabında mevcuttur. En sık karşılaşılan kategori adlar kategorisidir (285); en az karşılaşılan kategori ise halk müziği çalgıları (1) ve dernekler ve kuruluşlar, yardımlaşma ve dayanışma (1) kategorisidir. İlgili ders kitaplarındaki metinlerde kültür aktarımı bağlamında sınıf bazında farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. İncelenen ders kitaplarında metinlerde yer alan kültürel unsur miktarına bağlı olarak kültür aktarımının kısmen sağlandığı tespit edilmiştir. Kültürün, dil vasıtasıyla en önemli aktarım aracı olan deyimler ve atasözlerinin dağılımının ders kitaplarındaki metinlerde dengeli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen metinlerde 199 adet deyim tespit edilmişken; sadece 3 adet atasözü tespit edilmiştir.

1. Ad (Kişi, Hayvan, Yer): Bu kategori metinlerde en fazla kullanılan kültürel öğeyi temsil eder, bu da karakterlerin, yerlerin veya hayvanların sıkça vurgulandığını gösterir. Toplamda 285 adet bulunması, hikâye ve romanlarda karakter ve mekân öğelerinin zengin bir şekilde işlendiğini gösterir.

2. Eşya: Metinlerde eşyaların sıkça kullanılması, günlük yaşamın nesnelerine vurgu yaptığını gösterir. Toplam 227 adet olması, yazarların hikâyelerde çevresel unsurlara dikkat çektiğini gösterir.

3. Günlük Hayat: Genel yaşam tarzı ve günlük rutinlere vurgu yapılıyor olması, metinlerin sıradan yaşamı yansıttığını gösterir. 221 adet bulunması, günlük hayatın önemli bir tema olduğunu ortaya koyar.

4. Deyim: Dilin gücünü kullanma amacı güdülerek kullanılan deyimlerin sayısının 199 olması, yazarların dil zenginliğine önem verdiğini gösterir.

5. Meslek: Metinlerdeki karakterlerin mesleklerine vurgu yapılarak toplumsal yapıya dikkat çekilmiş olması, 136 adet ile temsil edilmiştir.

6. Mimari: Metinlerde mekânların fiziksel özelliklerine vurgu yapılması, mimari unsurların 123 adetle temsil edildiğini gösterir.

7. Kalıp Söz ve Davranışlar: Toplumsal normlara veya geleneklere atıfta bulunmak amacıyla kullanılan kalıp söz ve davranışların 110 adetle yer alması, kültürel değerlerin metinlerde önemli bir rol oynadığını gösterir.

8. Beslenme-Mutfak: Yemek kültürüne vurgu yapılarak metinlerde beslenme ve mutfak unsurlarına 57 adetle yer verilmiştir.

9. Giyim-Kuşam, Süs: Karakterlerin giyim tarzlarına, süslemelerine vurgu yapılması, toplumsal normlara ve kültüre dikkat çekmek amacıyla 51 adetle temsil edilmiştir.

10. Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar: Metinlerde dini veya büyüsel unsurlara atıfta bulunmak amacıyla 48 adetle temsil edilmiştir.

11. Taşıtlar: Metinlerde ulaşım araçlarına vurgu yapılması, 39 adetle temsil edilmiştir.

12. Geçiş Dönemi: Karakterlerin hayatlarında önemli bir döneme vurgu yapılarak 34 adetle temsil edilmiştir.

13. Hitap: Karakterler arasındaki iletişimde kullanılan hitapların 23 adetle temsil edilmesi, dilin sosyal dinamiklerine vurgu yapıldığını gösterir.

14. Ölçü Birimi: Metinlerde sıklıkla ölçü birimlerine vurgu yapılması, 18 adetle temsil edilmiştir.

15. Halk Edebiyatı: Halk edebiyatına ait unsurların 10 adetle temsil edilmesi, folklorik öğelerin metinlerde yer bulduğunu gösterir.

16. Yerleşim Yeri: Metinlerde geçen mekânların yerleşim yerlerine vurgu yapılması, 7 adetle temsil edilmiştir.

17. Atasözü: Atasözlerinin az kullanılmış olması, kültürel unsurlar arasında sınırlı bir yer tuttuğunu gösterir.

18. Dernekler ve Kuruluşlar; Yardımlaşma ve Dayanışma: Bu kategoriye ait kültürel öğelerin sadece 1 adetle temsil edilmesi, sosyal yardımlaşma ve dayanışma unsurlarının metinlerde sınırlı bir şekilde işlendiğini gösterir.

19. Halk Müziği ve Çalgıları: Halk müziği ve çalgılarına ait kültürel öğelerin sadece 1 adetle temsil edilmesi, bu konunun metinlerde yeterince işlenmediğini gösterir.

Eğitimin temelinde birey vardır; toplumu, halkı ve devleti oluşturan bireydir. Her millet ve devlet kendini oluşturan bireyleri eğitimle belli bir seviyeye getirmek, ortak bir paydada buluşturmak ister. Toplumum birlik, beraberlik ve uyum içinde yaşaması için bu gereklidir. Toplumda birlik, beraberlik ise aynı duyuş ve düşünüşle gerçekleşir. Aynı coğrafyada yaşayan insanları birbirine bağlayan ortak dil, tarih ve kültürdür.

Milletleri millet yapan en önemli unsur dil ve kültürdür. Dilleri ve kültürleri sayesinde milletler, toplumlar birbirinden ayrılır. Birinin farklı olması diğerinin varlığını ortaya çıkarır, gösterir. Diline ve kültürüne sahip çıkmayan bir millet yok olmaya yüz tutmuş demektir. Bunun için devletler eğitim politikalarında dile ve kültüre önem vermek durumundadır. Millî ve manevi değerlerinin bilicinde olan bireyler yetiştirmek de eğitimle mümkündür.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde Türk Millî Eğitiminin genel hedefleri yer almaktadır. İlgili maddede Türk Milletine mensup tüm bireylerin Atatürk'ün benimsediği çağdaş ilke ve inkılaplara, Anayasada belirtilen Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Ulusunun kültürel, maddi, manevi, insani, ahlaki değerlerini sahiplenen, yaşatan, bu özelliklerle kıvanç duyan, bu değerleri geleceğe aktaran; evrensel insan haklarına saygılı, Anayasada ilk maddelerde ifade edilen laik, demokratik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı vazife ve mesuliyetlerini bilen, bunları yaparak yaşayan vatandaşlar olarak yetiştirmek hedefi belirtilmiştir (Millî Eğitim Temel Kanunu, 2022, s.1). Eğitimin amacı, bireyi içinde yaşadığı toplum ile o toplumun kültürü ve değerleri ile yetiştirmek; millî, manevi değerleri ve toplum kültürünü nesillere aktarmaktır.

Dil, kültürün en önemli aktarım aracıdır. Millî, manevi değerler ve kültür, dil vasıtasıyla gelecek nesillere aktarılır. Bu aktarımda büyük pay ise edebî eserlere, ders kitaplarına düşmektedir.

Son yıllarda teknoloji kullanımının artmasıyla aile içi iletişim zayıflamış ve ailenin bireye kültür aşılama eğilimi azalmıştır. Kültürleme konusunda ailenin bıraktığı boşluk eğitimle doldurulabilir. Eğitimin temel materyali ders kitapları bu boşluğu doldurmada büyük etkiye sahiptir. Bu sebeple ders kitaplarında yer alan metinler kültürel unsurları barındırma bakımından zengin olmalıdır.

Ders kitapları bazı araştırmacılar tarafından kültürel unsurları barındırma bakımından incelenmiştir.

Bahadır (2019), doktora çalışmasında Türkçe öğretim programı ve ilgili ders kitaplarını kültürel ögeleri barındırma bakımından incelemiştir. Yapılan çalışmada aynı öğretim programına göre hazırlanmış olan ders kitapları arasında bile kültürel unsurları barındırma bakımından farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın öğretim programı ve ders kitaplarında kültürel ögelere ve aktarıma yer verme çabasının olduğu da gözlenmiştir. 5. sınıf Türkçe ders kitabının en çok kültürel unsur barındırdığı saptanmıştır.

Kılınç (2016), yüksek lisans çalışmasında ders kitaplarındaki halk şiiri metinlerini kültürel unsurlar bakımından incelemiştir. İlgili ders kitaplarında halk şiiri metinleri sadece 9. ve 10. sınıf ders kitaplarında mevcut olduğundan sadece bu iki ders kitabı incelenmiş ve halk şiiri metinlerinde maddi ve manevi kültürel ögeler ile deyimler ve atasözlerine rastlanmıştır. İlgili metinlerin kültür aktarımı işlevini belli ölçüde yerine getirdiği belirtilmiştir. Bu çalışma, konu edilen metin türü ve metin analizinde kullanılan tasnif yöntemiyle çalışmamızdan farklılık göstermektedir.

Ünlü (2012), doktora çalışmasında öğretmen görüşleri ve öğrenci başarıları üzerinden Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kültür aktarımının yeterlik düzeyini ölçmüştür. Çalışma sonucunda ilgili programda kültür aktarımının kısmen yeterli düzeyde olduğu; ancak manevi kültür unsurlarının aktarımında çok başarılı olmadığı tespit edilmiştir. Farklı bir dersin öğretim programının konu edilmesi ve nicel bir araştırma olması yönüyle çalışmamızdan ayrılmaktadır.

Uyar (2007), yüksek lisans tezinde Türkçe eğitimi yoluyla öğrencilerin kültürel kimlik geliştirme sürecine ne şekilde katkı sağlanabileceğini araştırmıştır. İlgili çalışmada Türkçe öğretiminde kültür aktarımını gerekli kılan pek çok sebebe rağmen bu konuda yeterli çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu konuda sistemli ve yeterli çalışma yapılması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucu ve konu edilen öğretim programı yönüyle bizim çalışmamızla benzerlik arz etmektedir.

Kula (2017), yüksek lisans tezinde kültür aktarımıyla ilgili olarak yönetici, öğretmen, öğrenci ve veliler ile görüşme sağlamıştır. Çalışma sonucunda yöneticiler kültür aktarımı için öğrencilere somut görevler verilmesi gerektiğini belirtmiş; öğretmenler topluma yararlı bireyler yetiştirmek açısından kültür aktarımının çok gerekli olduğunu ifade etmiştir. Aynı çalışmada öğrenciler tarihi ve kültürel geziler ile; veliler ise çocuklarının geleneksel el sanatlarıyla uğraşmaları yoluyla kültürel aktarımın sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Temelde kültürel aktarımın olması yönüyle bizim çalışmamızla benzer olmakla beraber kullanılan araştırma yöntemiyle bizim çalışmamızdan farlılık göstermektedir.

Bu araştırma, Millî Eğitim Bakanlığının ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan roman ve hikâye metinleri kültürel unsurları barındırma ve kültür aktarımı açısından incelenmiş ve sınıf düzeyine göre bu aktarımın ders kitaplarında yer alan düzeyleri ortaya konmuştur. Çalışmada yer alan 1505 kültürel öge incelenen metinlerde sınıflara göre dağılımında önemli farklılıklar göstermiştir. 12. sınıf kitapları en çok kültürel ögeyi içerirken, 9. sınıf kitapları en az ögeyi içerir. "Adlar", "Halk Müziği Çalgıları" ve "Dernekler ve Kuruluşlar, Yardımlaşma ve Dayanışma", kültürel unsurlar arasında en yaygın olanlardır. Bununla birlikte, dikkat çekici bir bulgu, halk müziği çalgıları ve derneklerle ilgili kültürel öğelerin çok az kullanılmasıdır. Kültür ve dil, bir milleti oluşturan temel bileşenler olduğu için çalışma, eğitimin her bireyin hayatında önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Dil ve kültür, toplum içinde birlik, beraberlik ve uyumu sağlayabileceğine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, ders kitaplarının kültürel öğeleri içermesi gerekliliği oldukça önemlidir. Sonuç olarak, çalışmanın dil ve kültür aktarımındaki rolünü vurgulayan bir bakış açısıyla öne çıktığı sonucuna varılmıştır. Bu çalışma, alan yazınındaki benzer çalışmalarla karşılaştırılmıştır. Bununla birlikte, ders kitapları, öğrenci başarıları ve öğretmen görüşleri gibi farklı ölçütlerle ilgili araştırmalar, alan yazınına katkıda bulunabilir. Ayrıca çalışmanın bulguları, dilin kültür aktarımı için ne kadar önemli olduğunu ve dilin kültür aktarımı için en iyi araç olduğunu göstermektedir. Ancak teknolojinin gelişmesiyle birlikte aileler arasında iletişimin azaldığı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bu noktada, ders kitaplarının kültürel unsurları içermesi oldukça önemlidir.

Öneriler

MEB Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıf TDE ders kitaplarında yer alan hikâye ve roman metinleri kültürel unsurları barındırma ve kültürel aktarım yönünden incelenmiştir, başka araştırmacılar tarafından ders kitaplarındaki diğer metinler kültürel unsurlar bakımından incelenebilir. Alan yazınında ders kitaplarının kültürel aktarım bakımından incelendiği çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının kültürel aktarım bakımından incelendiği nicel çalışmalar da yapılabilir.

Gelecek araştırmalarda, ders kitaplarında yer alan kültürel öğelerin yalnızca sayısal verilerle değil, kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Örneğin, bu kültürel öğelerin öğrenciler üzerindeki etkisi, öğrencilerin kültürel kimliklerini nasıl etkilediği ve bu öğeleri benimsedikleri gibi konulara odaklanabilir. Bu tür bir araştırma, eğitim materyallerinin eğitim üzerindeki etkisini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir.

Ders kitaplarındaki kültürel aktarım üzerine öğretmen ve öğrencilerin görüşlerinin kapsamlı bir değerlendirmesi sağlanabilir. Bu bağlamda, öğretmenlerin ve öğrencilerin ders kitaplarındaki kültürel öğeler hakkındaki görüşleri, bu öğelerin gerçekten algılandığı ve değerlendirildiği konusunda önemli bilgiler sağlayabilir. Öğretmenlerin bu öğeleri nasıl öğrettiği, öğrencilere nasıl yol gösterdiği ve öğrencilerin bu ögeleri nasıl algıladığı ve benimsediği gibi konulara odaklanan çalışmalar, eğitim sürecinin etkinliğini artırabilir.

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte eğitim materyallerinin ve iletişim yollarının değiştiği bir çağda yaşıyoruz. Bu bağlamda, dijital eğitim materyallerinin, online platformların ve interaktif eğitim araçlarının kültürel aktarım üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi gerekir. Örneğin, dijital ortamlarda kültürel öğelerin nasıl daha etkili bir şekilde aktarılabileceği ve teknolojinin bu süreci nasıl kolaylaştırabileceği gibi konuları ele alan çalışmalar, teknolojinin eğitimdeki rolünü daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir.

Kültürel unsurları barındırma ve kültürel aktarım sadece Türk dili ve edebiyatı dersi metinleri için değil diğer sosyal bilim dersleri (tarih, coğrafya, din kültürü ve ahlâk bilgisi) için de önemli olmalıdır. Bu konu üzerinde de çalışmalar yapılabilir. İlgili ders kitaplarında öğrencilerin ilgisini çekecek, kültür aktarımını sağlayacak küçük metin kutuları oluşturulabilir.

TDEÖP'nin özel amaçlarından olan "Türk edebiyatına ait eserler aracılığıyla millî, manevî ahlaki, kültürel ve evrensel değerleri anlamaları (MEB,2018)" kazanımını kültür aktarımını açıklar. Ancak bu kazanıma yönelik kültürel aktarımla ilgili tasnif edilmiş bir çerçeve bulunmamaktadır. Öğrencilere aktarılacak kültürel unsurların gösterildiği, sınıflandırmasının yapıldığı sistemli bir çerçeve öğretim programında yer alabilir.

TDEÖP'de "Öğrencilerden yakın çevrelerindeki varlıklar, mekânlar, tarihi olaylar, tabiat olayları ve inanışlar ile ilgili efsaneleri sözlü kültür kaynaklarından derlemeleri ve bunları yazıya geçirerek sergilemeleri (sınıf panosu, dergi, gazete, sosyal medya vb. istenir (MEB,2018)" kazanımından hareket edilerek kültürel unsurların aktarımının sağlanacağı materyaller tasarlanabilir.

Çalışmada ders kitaplarında yer alan metinlerde kültürün taşıyıcısı deyimler ve atasözlerinin dağılımının dengeli olmadığı tespit edilmiştir. Metinlerde 199 adet deyim mevcut iken sadece 3 adet atasözü bulunmaktadır. Ders kitaplarına metin seçerken atasözlerinin biraz daha yoğun geçtiği metinlere yer verilebilir.

Bu öneriler, kültürel aktarımın eğitimde oynadığı rol üzerine daha kapsamlı araştırmalara yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

Albayrak, F. ve Serin, N. (2012, 05-06 Temmuz). *Gazi üniversitesi TÖMER yabancılar için Türkçe 1-2 ders kitaplarındaki okuma metinlerinin kültür aktarımı açısından incelenmesi.* 5. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı, Mersin.

Arslanoğlu, İ. (2000). Kültür ve medeniyet kavramları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 6(15), 243-255.

Artun, E. (2000) Halk kültürü ve folklorun Türk kültüründeki yerine kültürel değişim ve gelişim açısından bakış. *Adana Halk Kültürü Araştırmaları 1*, Epsilon.

Bahadır, G. (2019) *Türkçe öğretim programının ve Türkçe ders kitaplarının kültür aktarımı bağlamında somut olmayan kültürel miras ögeleri açısından incelenmesi* (Tez No. 551293) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Balcı, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem Akademi.

Batdı, V. (2021). *Nitel verilerin toplanması ve analizi*. *Eğitimde araştırma yöntemleri temel kavramlar, ilkeler ve süreçler içinde.* (B. Çetin, M. İlhan, M.G. Şahin, Ed.). Pegem Akademi.

Boratav, P. N. (2016). *Halk edebiyatı dersleri*. BilgeSu.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.

Çalışkan, N. (2006). Türkiye'deki ortaöğretim edebiyat ders kitapları üzerine edebiyat eğitimi açısından bir değerlendirme. *Milli Eğitim*, (*269)*, 355-365.

Çeçen, A. (1996). *Kültür ve politika.* Gündoğan.

Çobanoğlu, Ö. (2009). *Halk edebiyatına giriş*. Anadolu Üniversitesi.

Doğan, C. (1996). Eski Türk ailesinin yapısı ve fonksiyonları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *8*(8), 73-81.

Eker, Ö., G. (2015). *Gelenekten geleceğe halk edebiyatı*. M. Öcal Oğuz (Ed.), Türk halk edebiyatı. Grafiker, 396-405.

Filazi, G., Çuhadar, S., Karaca, D., Bozbıyık, N., & Baycanlar, M. (2021). *Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı 10. sınıf ders kitabı*. Başak.

Filazi, G., Çuhadar, S., Karaca, D., Bozbıyık, N. & Baycanlar, M. (2021). *Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı 12. sınıf ders kitabı.* Özgün.

Gökalp, Z. (2013). *Hars ve medeniyet.* Ertem.

Gökalp, Z. (2013). *Kültür ve medeniyet Türkleşmek İslamlaşmak muasırlaşmak*. Gençlik.

Güfta, H., & Kan, O. (2011). İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının dil ile ilgili kültür ögeleri açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *8*(15), 239-256.

Günay, U. (1999). *Osmanlı imparatorluğu ve Türk halk kültürü*. *Osmanlı kültür ve sanat*. C.9. Yeni Türkiye.

İslamoğlu, A. H., & Alnıaçık, Ü. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Beta.

Kabaklı-Çimen, L. (2008). *Türk töresinde kadın ve aile.* IQ Kültür Sanat.

Karadağ, Ö. (2013). *Türk halk edebiyatı incelemeleri Saim Sakaoğlu armağanı*. Metin Ergun (Ed.), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. 367-378.

Karakaş, M. (2002). *Küreselleşme sürecinde dil-kültür etkileşimi*. *Küreselleşme ve geleneksel kültür seksiyon bildirimleri*. Genç.

Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Engin.

Kaygusuz, B. (2023). Türk dili ve edebiyatı ders kitabının Avrupa yeterlilikler çerçevesi yetkinliklerinden "kültürel bilinç ve ifade" açısından incelenmesi *Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 33*, 446-260.

Kılıç, A. (2002). *Küreselleşmenin geleneksel kültürümüzde meydana getirdiği değişimler ve Isparta örneği*. *Küreselleşme ve geleneksel kültür seksiyon bildirimleri*. Genç.

Kılınç, A. (2016). *Ortaöğretim Türk edebiyatı ders kitaplarında geçen halk şiiri metinlerinde kültür aktarımı* (Tez No. 436761) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi-Antalya]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Köktürk Ş. (2012). Devlet Ana'da halk kültürünün yansımaları. *Hece Dergisi, 181*, 343-359.

Kula, F. (2017). *Kültür aktarımı ve kültürel kimliğin geliştirilmesi konusunda yöneticilerin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin beklentileri, görüşleri ve önerileri* (Tez No. 454874) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi-Antalya]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

MEB. (2018). *Türk dili ve edebiyatı dersi 9, 10, 11, 12. sınıflar öğretim programı.* Millî Eğitim.

Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.). Nobel. (Çalışmanın orijinali 1988'de yayımlanmıştır.)

Okur, A. (2013). Millî kültür ve folklorun Türkçe ders kitapları aracılığıyla aktarımı. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 6,* 8-16.

Örnek, S. V. (2016). *Türk halk bilimi*. Bilgesu.

Özbay, M. (2002). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretimi, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, *602,* 112-120.

Palazoğlu, A. B. (1996). *Atatürk ilkeleri*. Türk Hava Kurumu.

Sevim, O. (2014). Türkçe dersi öğretim programındaki temalar bağlamında ortaokul Türkçe ders kitaplarında Bektaşi edebiyatından yararlanma yolları. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, *9*(1), 140-166.

Sökmen, S., & Balkanal, Z. (2018). Anadolu'da önemli bir simge olan Şahmeran'ın halk inanışlarındaki yeri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*(15), 281-296.

Sucu, A. Ö. (2013). *Kültür aktarımında edebiyat eğitiminin önem* [Sözlü Bildiri]. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, Çorum.

Şişman, B. (2007). *Cengiz Aytmatov' un 'Elveda Gülsarı' adlı eserinde Kırgız folkloruna dair tespitler* [Sözlü Bildiri]. I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı- Bildiriler, V, Ankara, 1965-1974.

Tural, S. (1992). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler.* Ecdad.

Uyar, Y. (2007). *Türkçe öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme* (Tez No. 207106) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Ünlü, İ. (2012). *Sosyal bilgiler öğretim programında kültür aktarımı konuları öğretiminin yeterlik düzeyinin incelenmesi* (Tez No. 325809) [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi-Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Ünveren, K. D. (2018). Dil ve kültür aktarımında işlevsel bir araç olarak ders kitapları: Türkçe ders kitapları örneği. *Turkish Studies, 13*(27), 1575-1592.

Veyis, F. (2019). Millî değerlerin aktarımında Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının yeri: Yürürlükteki kitaplar üzerine bir içerik analizi. *Milli Eğitim Dergisi*, *48*(221), 141-157.

Yaşar Ekici, F. (2014). Türk aile yapısının değişmesi ve ilerlemesi ve bu değişim ve dönüşümün etki eden unsurların değerlendirilmesi. *Akademik Sosyal Bilimler Çalışmaları Dergisi (JASSS),* (30), 209-224.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı) Seçkin.

Yıldırım, D. (1998). *Türk bitiği.* Akçağ.

Yücel, İ., Türkyılmaz, M., & Sağır, S. (2021). *Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı 9. sınıf ders kitabı*. Başak.

Yücel, İ., Türkyılmaz, M., & Sağır, S. (2021). *Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı 11. sınıf ders kitabı.* Başak.

ÖZ GEÇMİŞ

Seyhan BAYRAM 2010 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümüne başlamıştır. 2015 yılında lisans eğitimini tamamlayıp mezun olmuştur. 2020 yılında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Seyhan BAYRAM bir kamu kurumunda memur olarak çalışmaktadır.

EK

Köy-Kent Monografisi-Sedat Veyis ÖRNEK

I. Köy, kasaba ve kent yaşamı (monografiler)

II. Yerleşim-yerleşim türleri

1. Sürekli yerleşim (köy, kasaba, kent)

2. Geçici yerleşim (yaylak, kışlak)

III. Barınak-konut (Halk mimarisi)

1.Tipleri

2.Yapım teknikleri ve kullanılan araç-gereç

3. Ev eşyası; türleri, yapımı, kullanılışı

IV. Aydınlanma, ısınma

1. Işık elde etme; ışık araç ve gereçleri

2. Isı elde etme; ısı araç ve gereçleri

V. Taşıtlar ve taşıma teknikleri

1. Kara taşımacılığı

2. Hava taşımacılığı

VI. Ekonomi türleri

A. Hayvancılık

1. Bakımı, beslenmesi, korunması

2. Çobanlık

3. Hayvansal ürünlerin elde edilişleri

4. Hayvancılıkla ilgili araç-gereçler

B. Tarım, rençberlik

1. Ekme, biçme, ürün alma

2. Tarım araç-gereçleri

C. Avcılık

1. Av türleri (kara, deniz avları)

2. Av araçları ve teknikleri

D. Arıcılık

VII. Halk ekonomisi

1.Üretim

2.Tüketim

3. Pazarlama

VIII. Beslenme-mutfak-kiler

A. Besin türleri

1. Hayvansal Besinler

2. Bitkisel besinler

B. Besin elde etme, hazırlama, koruma

C. Mutfak düzeni, araçları

D. Kiler, depo, mahzen

E. Yemek çeşitleri

F. Sofra düzeni

IX. Ölçme, tartma, hesaplama birimleri; zaman ve mesafe kavramları

X. Halk sanatları ve zanaatları

1. İşleme, örme, dokuma, basma işleri

2. Ağaç, taş, maden, toprak, cam, deri işleri

3. Halk resmi

XI. Giyim, kuşam, süs

A. Giyim-kuşam

1. Kadın giyimi

2. Erkek giyimi

3. Çocuk giyimi

4. Günlük giyim

5. Törensel giyim

6. Meslekleri ve yaş gruplarını belirleyen giyim-kuşam

B. Süslenme

XII. Halk bilgisi

A. Halk hekimliği-halk baytarlığı

B. Halk botaniği-zoolojisi

C. Halk meteorolojisi-halk takvimi

D. Halk hukuku

XIII. Halk inançları; törenler, adetler, gelenekler, görenekler

XIV. Geçiş dönemleri

1. Doğum

2. Çocuk

3. Evlenme

4. Ölüm

XV. Bayramlar, karşılamalar, uğurlamalar

1. Dinsel nitelikli bayramlar

2.Yerel nitelikli bayramlar

3. Karşılama ve uğurlamalar

XVI. Kalıp hareketler (tavırlar, jestler, mimikler)-kalıp sözler ve sesler

1. Günlük yaşamla ilgili olanlar

2. Törensel yaşamla ilgili olanlar

3. Islık çalma, çağırma, ses çıkarma

XVII. Dernekler ve kuruluşlar; yardımlaşma ve dayanışma

1. Esnaf dernekleri

2. Dinsel kuruluşlar (tarikatlar)

3.Cinse ve yaşa dayalı örgütler

4. Komşuluk

XVIII. Dinsel-büyüsel içerikli inançlar, işlemler

1. Ziyaretler, yatırlar, mezarlar, türbeler

2. Fal, rüya yorumu, gelecekten haber verme

3. Büyücülük; türleri ve teknikleri

XIX. Halk edebiyatı

1. Destanlar

2. Efsaneler

3. Masallar

4. Halk hikâyeleri

5. Halk şiiri

6. Halk türküleri

7. Fıkralar

8. Atasözleri ve deyimler

9. Tekerlemeler

10. Bilmeceler

11. Alkışlar, kargışlar

12. Ağıtlar

13. İlahiler

14. Maniler

XX. Halk tiyatrosu (geleneksel tiyatro)

XXI. Halk oyunları (dansları)

XXII. Halk müziği ve müzik araçları

XXIII. Çocuk oyunları ve oyuncaklar

1.Temsili nitelikteki oyunlar

2. Beceriyi ve yeteneği amaçlayan oyunlar

3.Oyuncak türleri ve nitelikleri

XXIV. Halk eğlenceleri; sporlar

XXV. Adlar

A. İnsan adları

1. Asıl adlar

2. Soyadları

3. Lakaplar-takma adlar

B. Yer, su, dağ, köy, meydan, cadde, sokak, ev adları (Örnek, 2016, s.24-27).